

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
Tájépítészeti Kar

**A Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly
Tudományos Ülésszak**

előadásainak és posztereinek összefoglalói
Budapest, 2007. november 7–8.

Budapest, 2007

TARTALOMJEGYZÉK

KERTMŰVÉSZET SZEKCIÓ

Firnigl Anett:	A római villagazdaságok környezeti rekonstrukciójának módszertana	6
Fatsar Kristóf:	A csákvári Esterházy-kastélykert elpusztult objektumainak helyszíni azonosítása	8
Belényesy Károly:	Kertrégészeti kutatások a BCE Kertművészeti Tanszékén 2006–2007 között	10
Szabadics Anita:	Szabadkőművesség és kertművészet	12
Klagyivik Mária:	A zséli Zichy-kastély kertje	14
Fekete Albert:	Achille Duchene – Zabola, Roumanie	16
Osztoluczky Sarolta:	A haldoklás művészete – kertmetafórák	18
Gecséné Tar Imola:	A temetők mint a műemlékvédelem sajátos tárgyai	20
Eplényi Anna:	Napórák szerepe a kertművészetben	22

POSZTEREK

Belényesy Károly – Fatsar Kristóf – Firnigl Anett:	Környezet- és kertrégészeti kutatások a Kertművészeti Tanszéken	26
Eplényi Anna:	Táj*lélek*rajz – A táj-, kert-, és szabadter-építészet környezetpszichológiai vonatkozásai	28
Fatsar Kristóf – Klagyivik Mária:	Pozsony kertjei a 17. és 18. században	30
Kiszely Gergely:	A japán kertművészet hatása a kortárs euópai kertépítészetre	32
Oláh Brigitta:	A modern kertművészet és a land art határán – Poéták kertje: Ernst Cramer – az úttörő	34
M. Szilágyi Kinga:	Jókai Mór svábhegyi kertje – Javaslat egy történeti kert rekonstrukciójára	36

KERT- ÉS SZABADTÉRÉPÍTÉSZET SZEKCIÓ

Schneller István:	Az átalakuló Budapest és a közterületek	40
Koszorú Lajos:	A Budapest szíve program törekvései	42
Benkő Melinda:	„A pécsi belváros észak-déli tengelye” – PARLANDO – variációk térre és időre	44
Csepely-Knorr Luca:	Budapest, V., Kossuth tér térépítészeti tervpályázat	46
Varga Péter István:	Urban event – „esemény-város” várospolitikai és közéleti kérdések kortárs köztéri művészeti törekvések kapcsán	48
Szabó Franciska:	A budapesti lakótelepek zöldfelület-rehabilitációs lehetőségei	50

POSZTEREK

Almási Balázs:	A zöldhálózat tervezés metodikai fejlesztése Budapest peremterületének példáján	54
Balogh Péter István – Erő Zoltán – Mohácsi Sándor:	A budapesti „négyes metró” és a városi szabadterek tervezés-metodikai tapasztalatok	56
Fekete Albert – Sárospataki Máté:	A Kámoni Arborétum kertépítészeti rehabilitációja	58
Szabó Teodóra:	Kerti architektúrák a városi szabadtereken	60
Vándor Kinga:	Az áramló tér fogalma és megjelenítése a modern kertművészetben	62

TÁJTERVEZÉS ÉS TERÜLETRENDEZÉS SZEKCIÓ

Filepné Kovács Krisztina: Versenyképesebb vagy élhetőbb Európa? Tervek és trendek az Európai Unióban	66
Mikházi Zsuzsanna: Erdei iskolák jelentősége az ökoturizmusban	68
Kollányi László: Tájterhelhetőségi elemzés Hajdú–Bihar megye területrendezési tervéhez	70
Dömötör Tamás: Tervezői attitűdök a közösségi részvételen alapuló tervezésben	72
Sallay Ágnes: Rendtartó székely falu?	74
Molnár József László: Új sehol	76
Csemez Attila: Bányautótáj másképpen	78

POSZTEREK

Mócsényi Flóra: A tájalakulás kutatásának legfrissebb eredményei a Délkelet-Völgségben	82
Jombach Sándor: Adalékok tájkarakter térképezéshez Firtos kistérségben	84
Mikházi Zsuzsanna: Börzsönyi települések turisztikai törekvései	86

TÁJVÉDELEM, TÁJREHABILITÁCIÓ SZEKCIÓ

A 15 éves Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék jubileumi szekcióülése **91**

B. Boldizsár Brigitta: A péceli Ráday-kastély parkjának kerttörténeti kutatása és rekonstrukciós terve	92
Vaszócsik Vilja: Az integrált tervezés tapasztalatai a Tisza-menti térség példáján	94
Puha Magdolna: Az üdülőkörzetek területfejlesztési vonatkozásai Magyarországon a Ráckevei (Soroksári)-Duna üdülőkörzet példáján	96
Sólyom Rudolf: Táj- és környezetvédelmi szabályozási eszközök alkalmazása a településrendezési tervezésben	98
Jaczenkó Judit: Településrendezési tervek környezeti vizsgálata	100
Priester Margit: A tájépítészet szerepe és lehetőségei a települési igazgatásban Szentendre példáján	102
Gyarmati Krisztina: Kisparcellás művelésű dunántúli szőlőhegyek tájjelegrajza	104
Szögedi Zsuzsanna: Egyedi tájértékek települési szintű védelme a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén	106
Petrányi Gergely: Magyarország védett lepkéi és a klímaváltozás	108

POSZTEREK

Bádonyi Krisztina: A környezetkímélő talajművelés hatása az erózióra és az élővilágra – tapasztalatok egy zalai mintaterületen	112
Báthoryné Nagy Ildikó Réka: A patakmenti táj rendezésének tájrehabilitációs elvei	114
Boda Brigitta: A Tiszaug tájváltozása az egyedi tájértékek tükrében	116
Illés István: A Vásárhelyi Terv továbbfejlesztéséhez kapcsolódó települési szintű tervezési feladatok	118
Boromisza Zsombor: Állóvizek partszakaszának környezetvédelmi szempontú értékelése a Velencei-tó példáján	120
Schrett Andrea: Élőhely-rehabilitációs módszerek vizes élőhelyeken	122
Udvardi Anikó: Vizes élőhelyek nyomában a Zsámbéki-medence területén – Tájváltozás a Békás-patak vízgyűjtőterületén	124

**Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly
Tudományos Ülésszak**

“Kertművészet” szekció

**Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
2007. november 7.
1118 Budapest, Villányi út 35–43.
A/VII. terem**

A RÓMAI VILLAGAZDASÁGOK KÖRNYEZETI REKONSTRUKCIÓJÁNAK MÓDSZERTANA

Firnigl Anett (anett.firnigl@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Kertművészeti Tanszék; Budapest*

A magyarországi római villák legnagyobb csoportja a Balaton-felvidéken található. Itt a régészeti kutatások alapján több mint száz villatelep, azaz földbirtokkal ellátott gazdasági egység koncentrálódik. A villák telepítő tényezőinek vizsgálatakor, azaz a római kori történeti táj kapcsolatainak feltárásakor egyaránt szükség van a villák közvetlen környezetének mikroszintű vizsgálatára, és az ennek eredményeit magába integráló, tágabb környezettel foglalkozó makroszintű vizsgálatra.

A mikroszintű vizsgálat során a villákra vonatkozó topográfiai térképek, ásatási alaprajzok és légi fényképek tanulmányozása után kerülhet sor a terepen a geodéziai mérésekkel támogatott helyszínrajzok elkészítésére, amelyen minden jellegzetes terepi adottságot meg kell örökíteni. A mérési eredmények és épületalaprakzok egymásra vetítésével, és a környezeti adottságok vizsgálatával létrehozható a közvetlen történeti környezet elméleti és három dimenziós modellje.

A makroszintű elemzés tárgyát képezik a tágabb környezet domborzati viszonyai és a Balaton-felvidéki római kori úthálózat vizsgálata. Ehhez a történeti térképek (régészeti topográfia¹, katonai felmérések) és a légi fényképek elemzése után helyszíni bejárásokra van szükség, melynek során a távoli környezet észlelésével a római kori utak nyomvonalvezetésére is alternatívák adhatók. A tágabb környezet elemzésekor a vízrajz, a klíma és a növénytakaró vizsgálatára is szükség van, amelyhez nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak az archeobotanikai kutatások eredményei, a római kori szerzők mezőgazdasági témájú írásai.

Végeredményben elmondható, hogy mikroszinten mindegyik villa közel sík területen fekszik: ez lehet természetes sík terep, de mesterséges terepterasz is. Makroszinten pedig mindegyik villa kapcsolódik a pannoniai úthálózatához, és mindenhol megtalálható a víz, mint éltető elem, többnyire forrás formájában. Egy-egy villa helyének kijelölésekor a vizek közelsége tehát elengedhetetlen tényező volt, amit a lehető legtöbb formájában hasznosítottak: öntözéshez, ivóvíznek és az állatok itatására, továbbá a villák fürdőépületeinek üzemeltetéséhez is.

---

¹ Bakay Kornél – Kalicz Nándor – Sági Károly: Magyarország Régészeti Topográfiája 1, Veszprém megye régészeti topográfiája – Keszthelyi és Tapolcai járás (Budapest, 1966)
Éri István – Kelemen Márta – Németh Péter – Torma István: Magyarország Régészeti Topográfiája 2, Veszprém megye régészeti topográfiája – Veszprémi járás (Budapest, 1969)

THE ENVIRONMENTAL RECONSTRUCTIONS METHOD OF THE ROMAN VILLAS

Anett Firnigl (anett.firnigl@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Faculty of Landscape Architecture of Corvinus University of Budapest, Department of Garden Art; Budapest*

The biggest group of Hungarian Roman villas is on the Balaton-highlands. On the basis of archeological research, there are over a hundred villas, that is, farm units with landed property here. At the examination of the villas' settling factors, namely, at revealing the connections of the Roman historical landscapes, both the micro-level examination of the villas' direct environment, and the macro-level examination of the larger environment are needed, the latter of which integrates the micro-levels results.

In the course of the micro-level examination, after studying the topographical maps concerning the villas, the excavation ground plans and the air photographs, the plotting, supported by geodesy measurements can be done in the land, during which every characteristic feature of the ground has to be recorded. With the superimposition of the results of measurements and the drawings of the buildings, and with the examination of the environmental conditions we can bring about the theoretical and the 3D model of the directly historical environment.

Macro-level analysis involves the examination of the terrain conditions of larger environments and the study of the Balaton-highlands' Roman road network. To this – after analysing the historical maps (Archeological Topography of Hungary, The Ordinance Surveys¹) and air photographs – walking on the site is needed, and during this, with the observation of the larger environment, alternatives to the Roman route leading can be given. For the analysis of the larger environment examination of the hydrography, the climate and the vegetation is also needed, to which the results of archeobotanical research, the Roman authors' writing in agricultural themes give indispensable help.

After all, it can be said that on micro-level every villa is situated nearly in a flat area: it can be natural plains, but also an artificial terrace. And on macro-level every villa attaches to the road system of Pannonia, and everywhere we can find water, as vital element, mostly in the form of a spring. So in indicating the places of the villas the proximity of water was a necessary factor; water was made use of in as many forms as possible: watering, drinking water, to water animals, furthermore, to operate the villas' baths.

---

¹ Bakay Kornél – Kalicz Nándor – Sági Károly: Magyarország Régészeti Topográfiája 1, Veszprém megye régészeti topográfiája – Keszthelyi és Tapolcai járás (Budapest, 1966)
Éri István – Kelemen Márta – Németh Péter – Torma István: Magyarország Régészeti Topográfiája 2, Veszprém megye régészeti topográfiája – Veszprémi járás (Budapest, 1969)

A CSÁKVÁRI ESTERHÁZY-KASTÉLYKERT ELPUSZTULT OBJEKTUMAINAK HELYSZÍNI AZONOSÍTÁSA

Fatsar Kristóf (kristof.fatsar@uni-corvinus.hu)¹

¹ *BCE Kertművészeti Tanszék; Budapest*

Épületeinek és építményeinek változatosságával és gazdagságával, valamint azoknak a magyar kerttörténetben kiemelkedően gazdag dokumentáltságával a csákvári kastélykert a 18. század utolsó évtizedeinek egyik legjelentősebb kertművészeti alkotása. Viszonylag ép volta miatt műemléki értékét tekintve alig van hozzá fogható az egész történeti Magyarországon, talán csak a tatai Angolkertet kivéve.

Az eredetileg pihenőhelyként, alkalmi lakóépületként, az elmélkedés színtereként, emlékhelyként, látványtengelyek lezárásaként vagy a tekintet vonzására szolgáló kisebb építmények nagyrészt elpusztultak, mivel valójában haszontalan létesítmények voltak. Lakni nemigen lehetett bennük, raktározásra ugyancsak alkalmatlanok voltak, tehát ha már a mögöttük egykor állt jelentés érvényét vagy vonzását veszítette, nem lehetett őket más funkcióba helyezni.

Az elpusztult épületek a kert korai, 18. századi szakaszának legmélyebb lényegéhez tartoztak. A szentimentálisnak is nevezett korszaknak olyannyira részei az érzelmet keltő épületek, hogy nélkülük szembetűnő a kert tökéletlensége. A csákvári kert tartalmához egykor tartozó objektumok hiánya tehát szegényessé tette a kertet. Egy majdani esetleges épületrekonstrukciónak viszont alapvető követelménye, hogy az hiteles legyen. Csákvár esetében ez azt jelenti, hogy a képekről és az írott dokumentumokból ismert épületek egykori helyét és pontos kiterjedését régészetileg is igazolni kell. Ehhez azonban meg kellene találni az épületek helyét, ami nem könnyű feladat, mert a terület időközben jórészt beerdősült.

A helyszíni azonosítást nehezíti, hogy az objektumok egykori helye nem pontosan ismert. Az egykorú térképek pontatlanok, olykor fel sem tüntetik a keresett építményt. Ilyen esetekben az egyetlen lehetőség a leírások alapján követni az egykori utazók nyomát. E módszerek segítségével már eddig is több felfedezést tettünk. Térképi adatok járultak hozzá az Anna-falu egyes épületei helyének azonosításában. Más módszerrel, egy közel kétszáz éves leírás segítségével sikerült a terepen egy további objektumot, a Cigányház helyét is megtalálni. A csákvári építmények egy nagyon fontos darabját, a Remeteséget azonban eddig nem sikerült a helyszínen azonosítani, bár hozzávetőleges helyét ismerjük a már említett leírásból. Ebben az esetben összetett módszert kell alkalmazni. Az egykorú helyszínrajzokat a mai térképre nem lehet egyszerűen ráilleszteni a pontatlanságok miatt, itt tehát egy térinformatikai, ún. gumilepedős eljárással kell azokat ráfeszíteni és -torzítani. Az így kijelölt, kisebb területet globális helymeghatározó rendszer alkalmazásával lehet a terepen megtalálni. A keresett objektum azonosítása után ugyanezzel a módszerrel kell a most már pontosan meghatározott helyet a térinformatikai adatbázisban feltüntetni.

FIELD RESEARCH IN QUEST OF LOST EDIFICES OF THE ESTERHÁZY GARDEN OF CSÁKVÁR

Kristóf Fatsar (kristof.fatsar@uni-corvinus.hu)¹

¹ *CUB Department of Garden Art; Budapest*

With the richness and variety of its edifices, the Esterházy Garden of Csákvár is one of the most significant achievements in landscaping in the last decades of the 18th century in Hungary. Its importance is further enhanced by the wealth of archival sources, both descriptive and depictive, concerning its history. Its relatively intact area makes it almost unsurpassed by other historic gardens in the whole territory of historic Hungary that gives an outstanding basis for monument conservation activities.

Small garden edifices intended for resting, occasional staying, meditation, memorial, terminating axes or affecting the eye were mainly destroyed because they were basically useless structures. They were neither suitable for dwelling, nor good for storing, thus they cannot be given another function after they lost their meaning or charm. The destroyed buildings constituted the meaning of the garden in its early, i. e. late 18th century phase. Edifices meant for rousing feelings were so indispensable in this so-called sentimental period of gardening that without them gardens appear merely imperfect. Therefore, the lack of the objects once belonging to the garden has made the Csákvár Garden penurious. An attempt for reconstruction of the buildings requires an authentic approach. In the case of Csákvár, it means that the exact location and expansion of the edifices known from pictures and written documents have to be verified by archaeological excavations. This, however, also demands the rediscovery of the quondam location of the buildings which is quite a difficult work considering that the area has been afforested since then.

Identification of the site of a building in the field is difficult because the exact location of the edifices is not known sometimes. The period maps are imprecise or do not indicate the edifice in question. The only possible way in these cases is to rely on descriptions of old travellers. Several discoveries have been made using these methods. Historical maps helped to identify every single building of the Anna Hamlet in the field. Another method has been successfully employed to find the spot of the Gipsy Hut that is to follow the track of a local writer's nearly two hundred years old description. Nevertheless, a very important piece of the garden buildings of Csákvár, the Hermitage, has been not located yet, although its approximate position is known from the aforementioned description. A composite method has to be applied in this case. The period maps cannot be simply overlaid onto the recent ordinance survey maps due to the inaccuracies of the old ones. A GIS process named rubber-sheeting must be used to stretch the old maps according to the new one. An approximate location of the site can be outlined this way, and the actual position can be traced with GPS instrument in the field. After finding the exact location of the building, the coordinates can be stored in the GPS instrument and later uploaded into the GIS database.

KERTREGÉSZETI KUTATÁSOK A BCE KERTMŰVÉSZETI TANSZÉKÉN 2006–2007 KÖZÖTT

Belényesy Károly (karoly.belenyesy@kosz.gov.hu)

1. Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat; Budapest

A korábbi évek sikeres kutatásainak folytatásaként 2006–2007 évben gyakorlatilag önálló programként folytatódott a csákvári Esterházy-kastély kertjében fekvő, 18. század végén épült, Pálffy Anna Mária grófnőről nevezett díszfalú épületeinek feltárása.

A korábbi terepbejárások során fény derült arra, hogy az Anna-falu épületeinek egyike még ma is áll! Ugyanakkor a kutatás során az is egyértelművé vált, hogy a Anna-falu további három, elpusztult épületének helye, illetve omladéka még ma is felfedezhető a terepen. Az épületek egykori elrendezését és Pietro Rivettinek az 1790-es évek közepén készített gouache-át összevetve a felszínen érzékelhető maradványokkal azonosíthatóvá vált az 1783-ban épített ún. egyiptomi ház és a mellette 1795-ben épült piramis. Ez utóbbi épület kutatását 2005. évben végeztük el. Ennek során egy téglalap alaprajzú, 3 x 2,6 m alapterületű épület kiszedett téglalapozásának habarcsagyazatát tártuk fel. A feltehetően néhány téglasor magasságú alapozás környezetében a téglatormeléken és tetőcserépdarabokon kívül nagy mennyiségű rózsaszínűre és szürkére festett, esetenként tagolt vakolatdarab, illetve számos üvegcserep került elő. Az egykori épülettől NY-ra, közvetlenül az alapozás mellett egy hulladékgödörből számos a jelenségek datálását közvetlenül is segítő újkori háztartási kerámia töredék került felszínre. A korábbi feltárás sikerén felbuzdulva 2006-ban a kevésbé ismert szélmalom épület alaprajzának tisztásával folytattuk a kutatást, melynek során egy az előbbinél nagyobb alapterületű, de sokkal jobban elpusztult épület maradványait, falkiszedéseit sikerült megfigyelnünk. 2007 évben a központi épületcsoporttól délre fekvő, ismeretlen szerkezetű és funkciójú, egyterű épület lokalizálására helyeztük a hangsúlyt. Ennek eredményeként egy nagyméretű, téglalap alaprajzú, feltehetően könnyűszerkezetű épület párhuzamos, látványos pillérsorát bontottuk ki.

A kertregészeti kutatási program eredményei azt mutatják, hogy a 18. század végén emelt épületek régészeti feltárása nem csupán adalékokat szolgáltat, hanem sok esetben alapinformációkat nyújt az Anna-falu épületeinek és a díszfalú egész karakterének meghatározásához, illetve az egykori környezet rekonstrukciójához. A korábbi feltárások tanulságait és kialakult módszertanát igyekeztünk hasznosítani 2007 szeptemberében a bicskei kastélykertben, ahol a korábban geofizikai mérésekkel azonosított kerti sétányok kialakításának szerkezeti különbségei váltak ismertté a rövid szondázó feltárás során.

**GARDEN ARCHAEOLOGICAL RESEARCH BY THE CORVINUS
UNIVERSITY, DEPARTMENT OF GARDEN AND LANDSCAPE ART AT
CSÁKVÁR, 2006–2007**

Károly Belényesy (karoly.belenyesy@kosz.gov.hu)

1. *Field Service for Cultural Heritage; Budapest*

After the prosperous field surveys of past few years, the garden archaeological research of the eighteenth century Anne Maria Pálffy honorary village at the Esterházy manor house at Csákvár went on as independent research project in 2006–2007.

Preliminary field work indicated that one of former Anne-village buildings still stands. Moreover, the site as well as the remains of three additional buildings was documented. The layout of observed field- remains of buildings was compared to the *gouache* of Pietro Rivetti dating from the mid-1790s. Based on this, the “Egyptian house” from 1783 and the “Pyramid” from 1795 were identified. The excavation in 2005 was focused on the “Pyramid”. The removed brick mortar bed of the 3 x 2,6 m oblong building was recovered, and numerous pieces of roof tiles, glass- shreds and pink as well as grey painted piece of plasterworks were found in the surrounding area. The dating of this object is based on the various ceramics found in a refuse pit, west of the building, right next to the foundation.

Roused by the results, in 2006, the ground plan of the less known wind mill was clarified. This construction proved to be much bigger than the previously investigated features concerning floor space, but unfortunately was more ruined, as its foundation was robbed almost completely.

In 2007 more field work was carried out south of the central buildings, where an additional feature of unknown structure and function was located. The excavation revealed a large, oblong building, whose parallel lines of postholes were discovered.

The garden archaeological research of the late eighteenth century complex not only amplified our information on the village, but provided basic information concerning the character of honorary village, the individual buildings and helped to reconstruct the environment of the site.

The results as well as the methods of the survey at Csákvár were utilized at the garden of Bicske manor house, where garden paths were located by geophysical survey, later a short sondage excavation uncovered various structural layers of these garden paths.

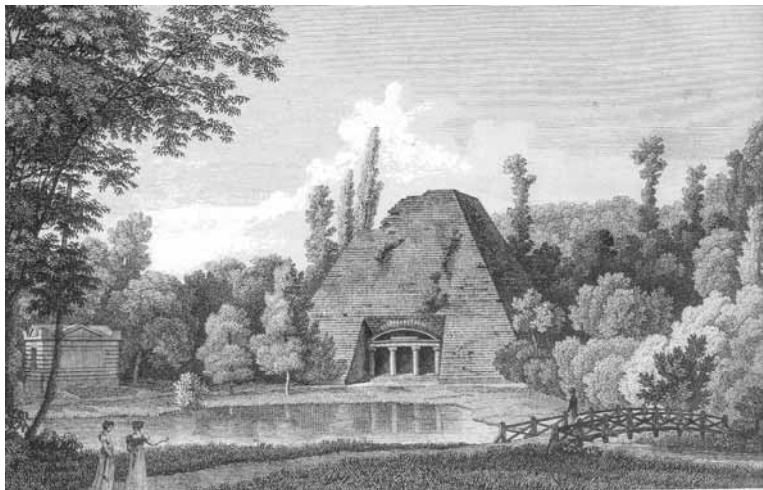
SZABADKŐMŰVESSÉG ÉS KERTMŰVÉSZET

Szabadics Anita (szabadics@freemail.hu)

¹*Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat, Budapest*

Az előadás a felvilágosodás eszmerendszerében meghatározó szerepet játszó titkos társaság, a szabadkőművesség európai kertművészetre gyakorolt hatását vizsgálja. A tájképi kertek alkotóinak és tulajdonosainak nagy része páholytag volt, így a kertekben gyakran tetten érhető a társaság által kifejlesztett szimbólum és jelrendszer. Az érintett kertek értelmezéséhez ezért elengedhetetlen a szabadkőműves szimbolika vizsgálata.

Az előadás a szabadkőművesség történetének vázlatos áttekintését követően bemutatja a jelrendszer néhány darabját, a céhes eredetre utaló szimbólumokat, a társaság eredetlegendáira utaló jelzéseket, illetve nyomon követhetjük, miként gazdagította ezt a titkos nyelvet a 18. századi régészeti érdeklődés. Az egyiptomi elemek átvétele egyes motívumokon kívül hozzájárult, hogy a szabad tér építészet felé fordult a szabadkőműves indíttatású tervezés. A tájképi kert a „természet építése” révén az önépítés szimbólumává vált, melynek létrehozója jelentős társadalmi nevelő szerepet szánt. Programszerűen megkomponált kertek jöttek létre tematikus útvonalakkal, ahol az alkotás mondanivalóját különböző emlékeztető objektumok voltak hivatottak közvetíteni. Az előadás e kertek és bennük alkalmazott objektumok jellegzetes európai példáit sorolja fel. A téma kutatásának szükségességét támasztja alá, hogy a bemutatott példák kerttörténeti jelentőségükön túl meghatározó szerepet játszottak mind emlékmű-állítási, temetőkultúránk alakulásában is.

1. ábra: Maupertuis parkrészlet¹

---

¹ Curl, James Stevens: The Art and Architecture of Freemasonry, London, 1991, 91. ábra

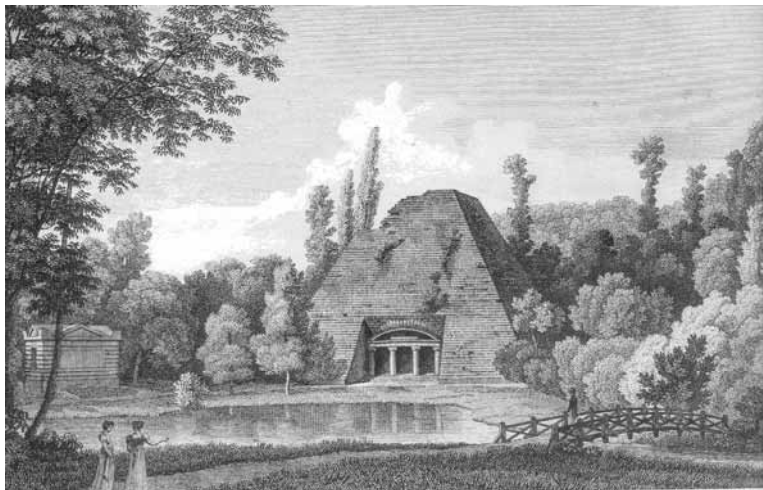
FREEMASONRY AND THE GARDEN ART

Anita Szabadics (szabadics@freemail.hu)

¹ *Field Service for Cultural Heritage, Budapest*

The lecture explores the impact on European garden design by the secret society of Freemasonry, which played a determining role in the mindset of the Enlightenment. A large portion of the creators and proprietors of landscape gardens were lodge members, thus the society's system of symbols and signs can often be discovered in the gardens. In order to comprehend these gardens it is essential to study Masonic symbolism.

Following a schematic overview of the history of Freemasonry, the lecture introduces some items of its sign system, the symbols suggesting guild origin, and indications to the society's origin legend. Furthermore, it traces how this secretive language was enriched by 18th century archeological interest. The transfer of Egyptian elements aside from certain motifs encouraged Masonic design's turning towards open space architecture. Landscape gardens, by the "building of nature" became the symbols of self-building, where the inventor implied a significant social educational role. Programmed and composed gardens were created with thematic routes, where the message of creation was communicated by various mementos. The lecture lists typical European examples of these gardens and the objects employed in them. The necessity of researching this topic is supported by the fact that beyond their garden historic significance, the case studies presented, play a major role in the evolution of both our monument-erection and burial culture.

1. ábra: Maupertuisi parkrészlet²

---

¹ Curl, James Stevens: *The Art and Architecture of Freemasonry*, London, 1991, 91. ábra

A ZSÉLYI ZICHY-KASTÉLY KERTJE

Klagyivik Mária (maria.klagyivik@stud.uni-corvinus.hu)¹

¹ *BCE tájépítésmérnök hallgató, Kertépítészeti Műemlékvédelem Szakirány; Budapest*

Zsély (ma Želovce, Szlovákia), a Balassák ősi divényi uradalmának része, az egykori Nógrád vármegye területén fekszik. Az uradalom a 17. században Balassa Imre hűtlensége következtében a magyar koronára tulajdonába került, melyet I. Lipót 1686-ban gróf Zichy Istvánnak adományozott. Az uradalmat Zichy István végrendelete alapján elsőszülöttségi, s az elsőszülöttek kihaltával (1741) senioratusi hitbizományá alakították át.

Zsély szerepe az uradalmon belül akkor nőtt meg, amikor 1772-ben Zichy Ferenc győri püspök hozzálátott a kastélyépítéshez. Az építkezés azonban félbemaradt, csupán a díszterem és a keleti szárny készült el ekkor. S bár az épület bővítésére 1776-ban pályázatot is hirdettek – melyre Fellner Jakab, Hausmann János és Mayerhoffer János is készített tervrajzot –, a kastély befejezésére mégis csupán bő egy évszázaddal később, a 19. század második felében, Zichy Károly seniorátussága alatt került sor.

A kastély kertjére az 1770-es években Joseph Walser kőművesmester készített tervet. Valószínűsíthető, hogy a hímzéses parterekkel, boszkékkal kialakított kertterv kivitelezésére soha nem adódott lehetőség, a terven ugyanis a teljes épület rajza szerepel, mely ebben az időben nem készült el. Az 1860-as évek második feléből fennmaradt a kastély előkertjének terve, az alkalmazott növények listájával és pontos elhelyezési vázlatával együtt. A tervet Radnay Ferenc akkori levéltáros készítette.

A kastély és a kert sorsa a világháború alatt és után a hazánkban már mondhatni sablonos módon folytatódott. A német hadsereg kocsijavító műhelyt rendezett be az épületben, az oroszok pedig katonai kórháznak alakították azt ki. Később betelepített romániai szlovák családok lakták, 1948-tól pedig a helyi mezőgazdasági iskola használta. Az épületet körülvéő hatalmas parkot 1962-ben számolták fel, helyére iskolát építettek. Ma a kastély mögötti terület szinte teljes egészében beépített. A kastély előtti előkert területe még ép, egykori 19. századi kialakításának nyomai elvétve megtalálhatók.

THE GARDEN OF THE ZICHY-MANSION IN ZSÉLY

Mária Klagyivik (maria.klagyivik@stud.uni-corvinus.hu)¹

¹ *CUB Faculty of Landscape Architecture, Study Program for the Conservation of Historic Gardens; Budapest*

Zsély (today Želovce, Slovakia), a piece of the ancient domain of Divény belonging to the Balassa family, lies in the district of the former Nógrád county. In the 17th century, the domain – as a result of Imre Balassa's disloyalty – devolved to the Hungarian State. After that, in 1686, Lipót I gave a donation of it to count István Zichy. On the grounds of the count's will, the domain was converted into a primogenitary, and with the extinction of the first-born child (1741) a senioritic entailed estate.

Zsély took over the main role within the domain when Ferenc Zichy, bishop of Győr, embarked on building his mansion here in 1772. However, the building was left unfinished, only the banquet hall and the eastern wing were completed. Although tenders for augmentation of the mansion were invited – in which Jakab Fellner, János Hausmann and János Mayerhoffer took part as well –, the accomplishment of the house could be possible only half a century later, in the second half of the 19th century, under the seniority of Károly Zichy.

The first plan for the garden was made in the 1770's by Joseph Walser, a brick-mason. This design, forming parterre de broderie and bosquet, could never get to implementation, since the plan was based upon the two-winged building which was not accomplished this time. Another plan, focusing on the front garden, remained from 1868, drawn by Ferenc Radnay, the then archivist of the family. This sketch contains the list of plants and their exact location as well.

The later history of the mansion and the garden can be considered as commonplace in Hungary. The German army used the building as a car-repair shop, the Russian as a military hospital. Later, it was occupied by Slovakian families coming from Romania. From 1948, it was utilized by the local agricultural school. The huge park surrounding the house was eliminated in 1962, and another school was built there instead. Today, the area behind the mansion is almost completely built-up. The front garden is still intact, traces of its former design of the 19th century may be found occasionally.

ACHILLE DUCHENE – ZABOLA, ROUMANIE

Fekete Albert (albert.fekete@uni-corvinus.hu)¹

¹ *BCE TK Kert- és Szabadtér Tervezési Tanszék; Budapest*

Az Európa-szerte ismert Duchene kertész dinasztia sarja, a Le Notre epigonnak is nevezett Achille Duchene (1866–1947) szerteágazó tájépítészeti tevékenysége nem ismert országhatárokat a 20. század első felében. Blenheim Palace, Vaux le Vicomte, Villa Ephrussi de Rothschild, The Wigwam Garden, The Carolands, Courances Garden, Champs sur Marne és számos más ismert műemlék együttes kertjei viselik magukon ma is a francia mester kézjegyét. Termékeny szakmai pályafutása során egy párizsi katalógus adatai szerint Európai keleti végein is alkotott. „*Zabola, Roumanie*”, áll a rövid, és velősnek sem éppen nevezhető, de kétségtelenül egyértelmű utalás a katalógus ... oldalán. Ráadásul a Mikes család ma is élő tagjai is úgy tudják, hogy Achille Duchene, – néhai Mikes Ármin, a zabolai birtok felvirágoztatójának – megbízásából, járt Zabolán, és készített is a 36 ha-os kastélykert felújítására vonatkozó tervet 20. század első felében. Achille Duchene munkásságának-e az eredménye az a datálatlan, szignó nélküli átalakítási terv, melynek vonalvezetése, térarányai érett tervezői kvalitásokról tanúskodnak? Számazhatik-e a „Duchene-i jegyeket” felvonultató alaprajz magától a mestertől? Valóságtól elrugaszkodott gondolat-e az, hogy a 20. század első felének nyugat-európai és amerikai mágnáskörében számtalan megbízást felhalmozó, sikeres tájépítész egy eldugott erdélyi faluban, Zabolán tervezzen?

ACHILLE DUCHENE – ZABOLA, ROUMANIE

Fekete Albert (albert.fekete@uni-corvinus.hu)¹

¹ *CUB, FLA, Department of Garden and Open Space design, Budapest*

The far-flung landscape architecture activity of a descendant of the Europe-wide known Duchene gardener dynasty, Achille Duchene (1866–1947), also called the epigone of Le Notre, disregarded all country borders in the first half of the 20th century. Blenheim Palace, Vaux le Vicomte, Villa Ephrussi de Rothschild, The Wigwam Garden, The Carolands, Courances Garden, Champs sur Marne and the gardens of several other famous historic complexes still carry the mark of the French master. According to the data of a Parisian catalogue, his fruitful practice extended all the way to the east end of Europe. The brief, less than pithy, yet absolutely unambiguous reference on page ... in the catalogue states „*Zabola, Roumanie*”. In addition, the living members of the Mikes family also maintain that it was to the request of the late Ármin Mikes, who made the domain of Zabola flourish, that Achille Duchene came to Zabola and prepared a restoration design for the 36-hectare castle garden, some time in the first half of the 20th century. Could an undated and unsigned restoration design drawing, whose line handling and spatial proportions testify to a mature design proficiency, be the work of Achille Duchene? Could the plan demonstrating “Duchenian marks” originate from the master himself? Is it an unrealistic idea that the successful landscape architect, laden with innumerable requests from clients among Western-European and American aristocratic circles of the first half of the 20th century, may work in a hidden Transylvanian village, in Zabola?

A HALDOKLÁS MŰVÉSZETE KERTMETAFORÁK

Osztroluczky Sarolta (osztroluczky.sarolta@gmail.com)

Metaforán egy szó jelentésének egy másik jelentés felé való eltolását, elmozdítását értjük. *Poétikájában* már Arisztotelész is epiphoraként, egy mozgással kapcsolatos nyelvi alakzatként, áthelyezésként definiálta a metaforát. Köznapi értelemben a metaforák azáltal, hogy két távolinak tűnő dolgot egyesítenek magukban, valami új jelentést tárnak fel az értelem számára, vizuális képzetek megidézésével tesznek láthatóvá absztrakt fogalmakat.

A kerttervezés a kertalakzatok létrehozásakor oly módon tár fel új jelentéseket, hogy két, látszólag egymással összefüggésben nem álló képzetet ébreszt, melyek között hasonlóságot teremt. Egy kertmetafora akkor lép működésbe, ha a kertben való mozgás olyan interpretációt hív elő a látogatókból, amely saját mozgásuk értelmét egy új jelentés felé mozdítja el. A kertmetaforák jelentését a látogatók annak a kapcsolatnak az értelmezéséből eredeztetik, amely a kertbe foglalt narratíva kulturális jelentése és a látogató saját, e kerten belüli mozgásának narratívája között létesül.

Ha az esztétikai reflexió egy kertmetafora révén a mozgásra irányul, a látogatók hétköznapi életének ritmusát felváltja egy új időbeliség. Időérzékelésük és önidentitásuk átalakul. A téralakítás ennél fogva mágikus erőre tesz szert; a látogatókat a kert anyagi világán keresztül jelen idejű mozgás tapasztalata egy narratíva másik világába és időbeliségébe helyezi át.

A dolgozat két művész kertjéről és kertmetaforáiról szól, melyek olyan elvont képzeteket reprezentálnak, mint az időbeliség, az elmúlás, a betegség vagy a halál.

ART OF DYING GARDEN METAPHORS

Sarolta Osztroluczky (osztroluczky.sarolta@gmail.com)

A metaphor is a shifting of the meaning of a word toward a new meaning. Aristotle in his *Poetics* defined metaphor as an epiphora, as a figure of language in terms of motion, a displacement from something to something else. In discourse, metaphors bring to mind something new by uniting two things that seem distant; they render abstract ideas visible by conjuring up visual images.

Garden design bring to mind something new by composing garden figures in such a way that they stimulate two seemingly unrelated ideas and create a resemblance between them. A garden metaphor comes into existence when motion through a garden invites an interpretation by the visitors that displaces the meaning of their own motion toward a new meaning. The meaning of a garden metaphor for each visitor results from an interpretation of relationships between the cultural meaning of the narrative incorporated in the garden by its designer and the meaning of the narrative of their own motion through this garden by the visitors.

When aesthetic reflection is applied to motion through a garden metaphor, the rhythms of visitors' daily life is replaced by a new temporality. Their sense of time and self-identity are transformed. Hence spatial design acquires a magical power when the experience of moving through the material world of the garden in present time transports visitors into the different world and temporality of a narrative.

This paper is about two gardens designed and owned by artists and their garden metaphors that represent abstract ideas, such as temporality, passing, illness or death.

A TEMETŐK MINT A MŰEMLÉKVÉDELEM SAJÁTOS TÁRGYAI

Gecséné Tar Imola (imola.tar@uni-corvinus.hu)¹

¹ *BCE Kertművészeti Tanszék; Budapest*

A hazai temetőkertek megóvása, védetté nyilvánítása a 20. század második felében vált sürgető feladattá. Főként a második világháború után, amikor jelentősen átalakultak a temetkezési szokások. Az új sírkertek helyi hagyományoktól elütő, uniformizált kialakítása nem kedvezett a korábbi temetkezési formák fennmaradásának. A mai temetők többsége ennek következtében az utóbbi évtizedek „stílusában” készült, de ennek ellenére országszerte találhatunk a korábbi idők nyomait őrző, fokozott védelemre érdemes sírkerteket.

A temetők több elv – természetvédelem, műemlékvédelem, kegyeleti védelem – szerint is védhetőek. A különböző módon védetté nyilvánított sírkertek száma mégis igen csekély. Árnyaltabban fogalmazva: a sírkertek ritkán kapnak egész területükre kiterjedő, minden részletet megőrző területi védelmet, jóval több esetben kerül védelem alá a temető valamely eleme (sírkövek, temetőkápolna, fasor stb.). A területi védelem az egyes elemek védelmén túl a teljes szerkezetet, adott esetben a kertépítészeti kompozíciót és a korabeli temetkezési szokások látható nyomait is megőrzi.

A védelem különböző formái közül kizárólag a műemlékvédelem foglalkozik részletesen a hazai sírkertek területi megőrzésével. Országos szintű természetvédelem alatt nem áll temető. Természeti értékeik miatt ugyan részesülnek helyi védelemben sírkertek, de többségében csak egy-egy elemük. Építészeti értékeik miatt is kaphatnak helyi védelmet, de ezeknek a temetőknél is csak kisebb hányada védett területileg. A kegyeleti védelem eleve egyes neves személyek sírjára vonatkozik, tehát általában csak egy-egy síremlék védelmét biztosítja.

A műemlékvédelemmel foglalkozó hazai jogszabályok közül az 1997. évi LIV. törvény volt az első, amelyik a temetők megőrzését kihangsúlyozta és a műemlékvédelem sajátos tárgyai közé sorolta a sírkerteket. A 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről szintén a műemlékvédelem sajátos tárgyai között foglalkozik a temetők és a temetkezési helyek kérdésével. A két törvény idevágó paragrafusai között lényegi eltérés nincs. Az örökségvédelmi törvény 2005. évi LXXXIX. számú módosítása sem tartalmaz a temetők területi védelmével kapcsolatban jelentős változásokat. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal védetté nyilvánítási elvei alapján az 1830-nál régebben készített sírkövekkel rendelkező temetők automatikusan védelem alá kerülnek, de csak indokolt esetben lesz a temető egész területe védett. A műemlékjegyzék áttekintése után megállapítható, hogy hazánkban mindössze pár tucat temető kapott eddig teljes területére kiterjedő, országos szintű műemléki védelmet. Ennek egyik oka, hogy nem lezárt, védett temető esetén a további temetkezések igen bonyolulttá válnak, illetve a temető bezárása esetén annak hasznosítása válik kérdésessé.

CEMETERIES AS SPACIFIC OBJECT OF THE PROTECTION OF HISTPRIC MONUMENTS

Imola Tar-Gecse (imola.tar@uni-corvinus.hu)¹

¹ *BCE University, Budapest, Department of Garden Art*

The protection of national graveyards and their status having been declared protected became an urgent task in the second half of the 20th century after WW2 when burial rites changed significantly. The standardized development of new graveyards clashing with local heritage did not favour the subsistence of previous burial forms. As a consequence, the majority of contemporary cemeteries have been built in the „style” of recent decades, however, despite of it old graveyards having preserved traces of old times could still be found throughout the country, which are worth increased protection. Cemeteries can also be declared protected by many principles, i.e. by nature conservation, protection of historic monuments, or veneration. Nevertheless, the number of protected graveyards being declared protected in different ways is very humble. To put it more subtly graveyards rarely get territorial protection extended over their whole territory retaining subtleties. In many more cases a certain part of the cemetery, either tombstones or a chapel, perhaps an avenue, becomes protected. Not only is the whole structure preserved by territorial conservation but also in a given case it preserves the visible traces of landscape architecture composition and former burial rites.

Among the different forms of conservation just the protection of historic monuments goes in every detail when trying to preserve the national graveyards territorially. There is no cemetery under nationwide protection. Though there are some graveyards under local protection because of their natural value but in case of most of them just one or another element is protected. They could also get local protection because of their architectural value but just a little part of them is protected territorially. Veneration protection refers in advance to certain famous persons’ tombs thus generally insuring the security of one or two tombstones. Among the national rules concerning the protection of historic monuments the Act LIV/1997 was the first to emphasize the conservation of graveyards, and it listed them among the specific objects of the protection of historic monuments. The Act LXIV/2001 on the Protection of the Cultural Heritage also deals with the problem of cemeteries and burial sites among the specific objects of the protection of historic monuments. There are no essential divergences concerning the articles of the acts. According to the principles of pronouncement to be protected by The Office for the Defence of Cultural Heritage (KÖH) cemeteries being in possession of tombstones made earlier than 1830 are under protection automatically, but the whole territory of the cemetery could be protected just for good cause. After surveying the Register of Listed Monuments we can state that there are altogether just a few dozen cemeteries which have got the national protection of historic monuments for their whole territory. One of the reasons of it is that in case of protected, not yet closed cemeteries further burials become too complicated or after closing down their further utilization becomes uncertain.

NAPÓRÁK SZEREPE A KERTMŰVÉSZETBEN

Eplényi Anna (anna.eplenyi@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Kertművészeti Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem*

A napórák olyan kerti és szabadtéri objektumok, amelyek erejüket közvetlenül a napfényből nyerik, így belső terekben alkalmazva lényegüket veszítik. Míg kezdetben időhatározó szerepük volt kulcsfontosságú, a mechanikus órák megjelenésével jelentésük átalakult, és a kert-kompozíciók egyik szellemi fókuszpontjává váltak, amelyben kozmikus és földi találkozik. A napórák, mint kerti fókuszpontok nemcsak az ég tükrévé, hanem idővel az emberi gondolatok és az elmélkedés helyszínévé is váltak.

Előadásom célja, hogy a napórák kerttörténetben és szabadterformálásban betöltött szerepét áttekintsem. Augustus Horologiuma a legnagyobb eddig ismert köztéri napóra-kalendárium. A Mars-mezőn felállított obeliszk (gnómón) árnyékának végpontja, egy négyzetrácsos burkolt felületre vetülve jelezve a napi-időt és éves dátumot. A köztéri alkotás a császár saját horoszkópja is volt; a Római Birodalom –és az Univerzum közepe is egyben. A középkori napórák többnyire középületek falain, templomtornyok déli oldalán jelentek meg, melyek kelet-nyugati tájolása megkönnyítette a napórák számlapjainak kiszervezését. A reneszánsz parterek változatos kiültetései egyedi horizontális napórákat teremtettek: J. C. Volkamer, „Nürnbergische Hesperides ...”² díszkertjében –apja napórákat kutató szenvedélyének eredményeképpen-, egy napóra-horológium volt kialakítva nyírt buxusból és színes kavicságyból. Hasonló topiaria-napórák voltak Oxford és Cambridge College-kertjeiben is. A reneszánsz kertművészet újra felfedezi a posztamensen álló napórákat is. A kezdetben kubus-szerű, csupán asztronómia szerepet betöltő napórák idővel letisztultabb szobrászati formát öltöttek, és mint térszervező fókuszpontok jelentek meg a kerti rendszerben. A századfordulóra a napórák olyannyira divatba jöttek, hogy formai/ térszerkezeti kialakításukkal több összefoglaló munka foglalkozott.³ A napóra fókuszpontot teremtett a kertben nem csupán a térformák játékaiban, hanem a kozmikus rétegek között is. A fókusz, olyan forma vagy hely, mely elkülönül környezetétől és irányt ad; centrális egységet sugároz.; a fókusz helyet és gondolatot jelöl, ami ezáltal eseményé válik. A napóra, mint egy lencse magába szívja a napfényt és fordítja át az emberi értelmezés „idejévé”. E jelképes tettet latin és angol nyelvű bölcsességek, idézetek segítik, mellyel minden napóra egyedivé válik. A napórában található földi és égi, szellem és tudomány, ember és természet. Az objektum célpont és áthaladó állomás egyben, mely nem csupán a (passzív) szemnek van, hanem az időben változó árnyékával, mint egy felnőtt-játék és attrakció a gondolkodásnak is. Így az objektum bevonja megfigyelőjét és a kertben töltött idő tevékenységgé alakul át. E jelenségek együttese tette a napórákat a kertkompozíció kedvelt elemévé, amely a kerti térformálásban is határozott nyomot hagy.

---

² Johann Christoph Volkamer: Nürnbergische Hesperides, oder Gründlich Beschreibung der Edlen Citronat, Citronen, und Pomerantzen-Früchte, 1708. Nürnberg

³ The Book of Sun-dials, Mrs Alfred Gatty, 1900, London

THE ROLE OF SUNDIALS IN GARDEN HISTORY

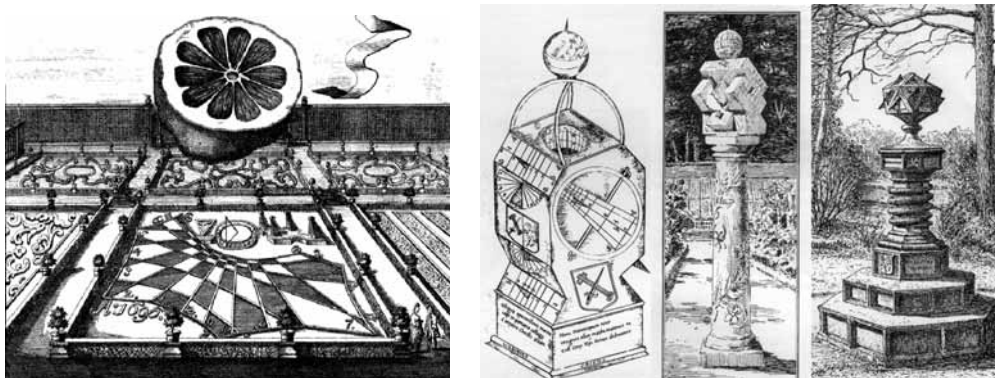
Anna Eplenyi (anna.eplenyi@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Department for Garden Art, Corvinus University Budapest*

The aim of this study is to focus on the role of sundials in the gardens-structures and open space design in historical periods. Sundials are getting their strength from the sunshine, so with indoor-use they loosing role. At the beginning were important as time-measuring objects but later on, when mechanical clocks appear their role transformed into structural focus-point in the gardens, into an intellectual foci where cosmos and earth meet. So with such additional meanings, they became the place for human thoughts and meditations.

The Horologium Augusti was the first urban-size sundial-calendar set on the Field of Mars in Rome. The shadow of the top of the obelisk was marked on the pavement. It symbolized a cosmic centre of the Empire and the Universe. Sundials were used as everyday time-keeper equipments of the peristyl-gardens, surrounded by perennials. In the Middle-age vertical sundials were marked on towers and churches, so they played part of urban structure, and focus points of the city. Some examples can be seen in renaissance gardens, on interior walls. Sundial-parterres can be seen in J. C. Volkamer's Herperid Gardens in Nürnberg. This unique form of the parterre was planned probably by his father, who was engaged in sundial-observations, since Nürnberg was a centre of astronomy in the 16–17th century. Other examples for horizontal garden elements, mostly made by topiary were in Oxford College gardens (see in D. Loggan drawing).

Later on standing sundials with basements became very popular. On the century-turn, especially in England and Scotland sundials became an everyday garden equipment for gardens. Their role were multifunctional: art pieces; foci and orienteering point in the garden structure; intellectual points with their Latin verses and centres for enclosed gardens.

Picture 1.: Sundial-horologium in J. C. Volkamer's Hesperid-Garden, Nürnberg, 1708.

Picture 2.: Sundial-types: The Book of Sun-dials, Mrs Alfred Gatty, London, 1900.

POSZTEREK

KÖRNYEZET- ÉS KERTRÉGÉSZETI KUTATÁSOK A KERTMŰVÉSZETI TANSZÉKEN

Belényesy Károly (karoly.belenyesy@kosz.gov.hu)¹ – Fatsar Kristóf (kristof.fatsar@uni-corvinus.hu)² – Firnigl Anett (anett.firnigl@uni-corvinus.hu)³

¹ *Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat, Budapest*

² *Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Kertművészeti Tanszék; Budapest*

³ *Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Kertművészeti Tanszék; Budapest*

A Kertművészeti Tanszék 2005 óta folytat környezetregészeti kutatásokat, elsősorban a római kori Pannonia területén, valamint régész kollégákkal történő együttműködés keretében további kutatásokat készít elő őskori és középkori eredetű helyszíneken. A kutatások tudományos célja az egykori táj és a benne élő ember kölcsönös kapcsolatának megismerése: a régészeti lelőhelyek, a történeti együttesek feltérképezése és a természeti környezetbe való helyezése a fedett műemlékek védelmét célozza meg, amit a tájtervezéskor feltétlenül figyelembe kell venni.

A környezetregészeti kutatásokban nagy segítséget jelentenek a geofizikai mérési eljárások, melyek gyorsabb és olcsóbb megoldást jelentenek a teljes feltárásoknál. A különböző eljárások a talaj és benne rejtőzködő objektumok fizikai tulajdonságaiban megmutatkozó különbségek mérésén alapul. Nem szükséges megbolygatni a területet, mert a műszerek a felszín alá „látnak”. A felderítés után nagy biztonsággal megállapítható, hogy melyek azok a részletek, amelyeket ásatással is szükséges feltárni. Ez a módszer emiatt jól alkalmazható nagy kiterjedésű történeti kertjeink esetén is. A legjelentősebb magyar történeti kertekben végeztünk eredményes geofizikai méréseket: a csákvári Esterházy-kastélykert belső területén, a fertői Esterházy-kastély kertjeinek területén, a péceli Ráday-kastély kertjében az egykori narancsház előtt, a bicskei Batthyány-kastélykertben. Határon túli kertjeink közül a borsi Rákóczi-várkastély Lórántffy Zsuzsanna által létrehozott reneszánsz kertjében, valamint a bonchidai Bánffy-kastély kertjében mértünk. Teljesnek tekinthető felderítést végeztünk az Oroszlány-Majkpusztai egykori kamalduli remeteség (később Esterházy-kastély), valamint az edelényi L’Huillier–Coburg-kastély kertjeiben. A teljes kertfelmérések eredményessége azt bizonyítja, hogy a kert helyreállítási programjának megalkotásánál tekintettel kell lenni a kert korábbi, a felszínen nem látható korszakaira is. Nem lehet tehát hitelesen helyreállítani egy kertművészeti alkotást anélkül, hogy kertrégészeti kutatások, különösen pedig geofizikai felmérések meg ne előzzék azt.

Tanszékünk kertrégészeti célú ásatásokat végez történeti kertekben, elsősorban a csákvári Esterházy-kastély külső kertrészében, az ún. Allé-erdőben egy 18. század végi díszfalú elpusztult épületeit tárjuk fel. Programunk 2005-ben kezdődött, és az eddigi három ásatási szezon során a Piramis, a Szélmalom, és a Csűr alapjait tártuk fel. A kertrégészeti ásatásokat 2007. évben a bicskei kastélykertre is kiterjesztettük, ahol a geofizikai mérésekkel korábban azonosított kerti sétaút alapjait tártuk fel.

ENVIRONMENT- AND GARDEN-ARCHEOLOGICAL RESEARCHES ON DEPARTMENT OF GARDEN ART

Károly Belényesy (*karoly.belenyesy@kosz.gov.hu*)¹ – **Kristóf Fatsar** (*kristof.fatsar@uni-corvinus.hu*)² – **Anett Firnigl** (*anett.firnigl@uni-corvinus.hu*)¹

¹ *Field Service for Cultural Heritage (K.Ö.Sz.), Budapest*

² *Faculty of Landscape Architecture of Corvinus University of Budapest, Department of Garden Art; Budapest*

³ *Faculty of Landscape Architecture of Corvinus University of Budapest, Department of Garden Art; Budapest*

The Department of Garden Art makes environment-archeological researches since 2005, first of all in the former territory of Roman Pannonia, and cooperate with archeologists to prepare further researches in prehistorical and medieval sites. The scientific objects of these researches are the contact of the former-land and the way of living; Our goal is the mapping and placing of the archeological sites to the natural environment, and the interactive protection of “earth-covered monuments”, and apply this knowledge into the landscape planning.

Geophysical measuring procedures help garden-archeological researches, which signify faster and cheaper solution, than excavations. The various procedures based on the physical quality-difference of the earth and inside hiding objects. There is no need to dolly the field, because the instruments can collect dates under the surface. So the part, which could be more interesting, can be seen before the excavation. That is why this method can be applied in large-scale historical gardens, or to locate garden-elements, which were destroyed.

We did successful geophysical measurements in the most important Hungarian historical gardens: in the inner garden area of the Esterházy Palace in Csákvár, in the gardens of Esterházy Palace in Fertőd, front of former orangerie of the Ráday Palace in Pécel, and also in the garden of Batthyány Palace in Bicske, in the renaissance garden of Rákóczi Castle in Borsi (now in Slovakia) set by Zsuzsanna Lórántffy, and in the garden of Bánffy Castle in Bonchida (now in Romania). We made a complete-survey in the former Camaldolese Hermitage (later Esterházy Castle) in Oroszlány–Majkpuszta, and in the garden of L’Huillier–Coburg Castle in Edelény.

The successful garden-geophysical surveys prove, that the different historical periods of the gardens are marked underground, so it can be replaced during restoration-programs. The Department of Garden Art makes also excavations in the so-called Allée Wood of the Esterházy Palace in Csákvár: we excavate the destroyed buildings of an artificial-ornamental village from the end of the 18th century. This program started in 2005, and the Pyramid, the Windmill and the Dutch Barn has been excavated till now. We extended the excavations in 2007 at the garden of Batthyány Palace in Bicske, where we excavated the base of the walking-path according to the previous geophysical survey.

TÁJ*LÉLEK*RAJZ

A táj-, kert-, és szabadter-építészet környezetpszichológiai vonatkozásai

Eplényi Anna (anna.eplenyi@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Kertművészeti Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest*

Ritkán gondolunk arra, hogy mindennapi életünk helyszínei (hálósobánk, munkahelyünk, kertünk vagy lakókörnyékünk) hogyan befolyásolják közérzetünket és életvitelünket. A fizikai környezet jellemzői, amelyek körülvesznek minket, hatnak ránk, miközben azok megformálásában mindannyian részt vettünk. A tájépítészet, mint környezet-alakítással foglalkozó diszciplína elsősorban az emberek számára tervez, ezért fontos ennek az interaktív kapcsolatnak mélyebb vizsgálata.¹ A környezetpszichológia a pszichológiának azon területe, amely a fizikai környezet és az emberi viselkedés és tapasztalás kölcsönkapcsolatának vizsgálatára összpontosít. Bár a környezetpszichológia új tudományterületnek számít, nagyon gyorsan fejlődik és egyre több diszciplínát von be kutatási területei közé. Az elméletek alkalmazásával problémafókuszok, fő kérdéskörök alakultak ki melyek előre lendítették a környezeti tervezést, mely elsőként az építészetben és a formatervezésben vált fontossá.

A környezetpszichológia (multidiszciplináris jellegénél fogva) már kialakulása óta vonzza a szociológiai, földrajzi, antropológiai és építészeti tervezési kutatásokat és alkalmazásokat. Ez összehangolt társadalomtudományi kutatásokat kíván, melybe az emberi környezet tervezéséért felelős táj-, és kertépítészetnek is be kell kapcsolódnia. Habár külföldön ezek a „Táj-lélek-rajzi”² kutatások már a '80-as években megkezdődtek, hazánkban eddig alig foglalkoztak a két szakterület eredményeinek összefüggéseivel. Mindezekből tájépítészeti vonatkozású eredmények az alábbi szakterületekről vannak: játszóterek környezete, gyermekek térhasználata; nevelő- oktató-szórakoztató célú komplex egységek vizsgálata; köztér-használatok; városi útkeresés; terápiás kertek – gyógyító kertek; látogató vezetés a szabadidős területeken, falukutatás – mentális térképezés. A szakterület egyik hátránya az interdiszciplináris jellegben rejlik: a pszichológia szakterületeken végzett komplex kísérletek nehezen fordíthatóak le a „tervezők nyelvére”, így az eredmények csak kis százalékban hasznosulnak. Másik hátránya pedig abban áll, hogy minden környezeti helyzet más éghajlaton, más szociokulturális környezetben, más használó-csoportban vet fel kérdéseket, így ezeket globális vizsgálatokkal nem mindig válaszolható meg. Kutatási célom egyrészt olyan módszerek, vizsgálatok és technikák kidolgozása, amellyel a tervezők számára lehetővé válik, a tervezést megelőzően egy-egy helyszín lélekrajzi vizsgálata; a szociológiai, pszichológiai, azaz HUMÁN-dimenziók alapos megismerése. Egy több dimenziós, alapos és emberközpontú térelemzés segíthet abban, hogy olyan köztereket tervezhessünk, ahol az emberek jól érzik magukat, és melyek használata során közérzetük kiegyensúlyozott és harmonikus.

---

¹ Düll Andrea – Kovács Zoltán: Környezetpszichológiai szöveggyűjtemény, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998.

² A fogalmat először alkalmaztam: Kalotaszeg Tájlelekrajza című cikkben, Az erdélyi táj kérdései (szerk: Fekete Albert), Művelődés, Kolozsvár, 2004.

THE SOUL OF LANDSCAPE

The role of environmental psychology in landscape and urban planning

Anna Eplenyi (anna.eplenyi@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Department for Garden Art, Corvinus University Budapest*

We rarely make thoughts about how the environments of our every-day life influence our mood and behavior. The physical setting of our environment affects on us – while we also influence its circumstances. So the relationship is interactive: the environment influences our behavior and we do interfere into its outlook. The landscape architecture, as one of the most important discipline on environmental design, should focus to people at first. That is why, the research in this interactive-communication is important.

The environment psychology is a field of psychology with focuses on the interactive relation of physical settings and human behavior. Although it is a young discipline, it develops fast and diversified. With studying certain problems the environmental psychology developed focus-points, main topics such as (behavior mapping, cognitive mapping, place attachment, way finding, extreme environments, environment stress, personalization, proxemic). This knowledge was first adapted in form-design, living environments, indoor installations and architecture.

Although landscape perceptions and the effects of natural environment has been searched since the '70: S., és R. Kaplan, Stokols, Appleton, Hartig, Holahon, Ittelson, Lynch, Ulrich, just few research was done in Hungary. The landscape architecture should join this interdisciplinary project, and adapt it into the process of the planning method.

The goal of my research is to develop methods which are based on psychological background but can be adapted into site-analyze and planning process. With certain easy exercises planers can make a deeper analyze about the sociological, psychological, emotional, so HUMAN characters of a space/site. With a more-dimensioned, human focused analysis we can create more friendly place, where people feel good, get rest and experience balance and relax.

---

¹ Dúll Andrea – Kovács Zoltán: Környezetpszichológiai szöveggyűjtemény, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998.

POZSONY KERTJEI A 17. ÉS 18. SZÁZADBAN

*Fatsar Kristóf (kristof.fatsar@uni-corvinus.hu)¹ – Klagyivik Mária
(maria.klagyivik@stud.uni-corvinus.hu)²*

¹ *BCE Kertművészeti Tanszék; Budapest*

² *BCE Tájépítészeti Kar, Kertépítészeti Műemlékvédelem Szakirány; Budapest*

A 17. század második felének Magyarországon Pozsony az ország társadalmi eseményeinek legfőbb központja volt. A török hódoltság és terjeszkedésének állandó veszélye miatt ideszorult méltóságok rezidenciális építkezéseinek így jelentős színhelye lehetett. A főúri kertek kialakítására elsősorban a falakon kívüli, külvárosi területek szolgáltak. A kertek nagy többsége haszonkert volt, de itt készültek el azok a díszkertek is, amelyek Pozsony legfontosabb nevezetességei közé tartoztak.

Heindl Ferdinánd botanikus kertje Pozsony egyik legkiemelkedőbb polgári kertje volt a 17. században, amelyet még Heindl András pozsonyi gyógyszerész létesített 1583-ban. Hírnevét örököse fél évszázaddal későbbi munkálatai hozták meg, a kert gazdag növényállományáról 1651-ben katalógus is készült. A levéltári forráskutatás és a térképek vizsgálata során fény derült a kert birtoklástörténetére és konkrét elhelyezkedésére, valamint a híres hársfára épített filagória pontos – az egykori Pálffy-kerten belüli – hollétére vonatkozóan is. Az egykori kert még ma is zöldfelületként létezik a városban, korábbi kialakításának azonban mára semmi nyoma nem maradt.

A város legjelentősebb és leghíresebb kertje kétségtelenül az Érsekkert volt. Területén először Forgách Ferenc bíboros prímás (1606–1615) alakított ki jelentős virágoskertet, nemzetközi hírnevet viszont csak Lippay György prímás (1642–1666) birtoklásának idején szerzett. Az Érsekkert a 17. századi Magyarország legjelentősebb kertje volt, amelyet az egyik legnagyobb hatású alkotásként tartunk számon a magyar kertművészet egész történetében. A kert a 18. században folyamatos átalakításokon esett keresztül, mígnem a század végén lassan el nem vesztette geometrikus jellegét. A kert területe még ma is ép, bár most jellegtelen kialakítású zöldfelület takarja.

A Nádorkert a 17. századi Pozsony másik nagy jelentőségű kertje volt. A kertet és a benne egykor álló palotát Wesselényi Ferenc nádor építtette az 1650-es évek második felében. Az egész tömböt elfoglaló nagy terület díszkerti kialakítása feltehetően jó ideig elhúzódott, amelyet a nádor 1667-ben bekövetkezett halála akasztott meg, az eredeti építési program talán nem is valósult meg teljesen. A kert déli végében álló két hegy és az azokat összekötő téglány alaprajzú medence a manierizmus formavilágát mutatják. Nem tudjuk, hogy az ikerhegy pontosan milyen kialakítást kapott, mert az egyetlen – 18. század végi – helyszínrajzon szőlőhegyként írják le őket, amelyben pincék kaptak helyet. Könnyen elképzelhető azonban, hogy az Érsekkertből ismert műhegyek lehettek, a belsejükben lévő üreg pedig grotta volt eredetileg. Tetejükön a sík terület azt sugallja, hogy talán pavilonok álltak rajtuk egykor. Ma az egész terület beépített, a kertnek nincs nyoma.

THE GARDENS OF BRATISLAVA IN THE 17th AND 18th CENTURY

*Kristóf Fatsar (kristof.fatsar@uni-corvinus.hu)¹ – Mária Klagyivik
(maria.klagyivik@stud.uni-corvinus.hu)²*

¹ *CUB Department of Garden Art; Budapest*

² *CUB Faculty of Landscape Architecture, Study Program for the Conservation of Historic Gardens; Budapest*

Bratislava was the main centre of social events in Hungary in the second half of the 17th century. Therefore, it could be an ideal stage for residences of the aristocracy, forced here by the Turkish occupation and their constant expansion. Aristocratic gardens could take place principally in the suburbs, over the city wall. Most of them were vegetable gardens, yet some of the most significant sights of Bratislava, the ornamental gardens, were designed here as well.

Ferdinand Heindl's botanical garden was one of the most prominent works among the gardens of the middle-class in the 17th century Bratislava, established in 1583 by the pharmacist Andras Heindl. Its fame was brought half a century later by his heir, whose work has subsisted in a catalogue of plants (1651), containing the herbarium of his garden. Analysing the manuscripts and maps we managed to reveal the history and location of the estate and of its most prominent element, an arbour built on a lime tree. Today, the area of the garden still forms a green space of the town, nothing of its original design has remained however.

The most significant and illustrious garden was doubtlessly the Primate's Garden. Though the first garden here was created by Primate Ferenc Forgách (1606–1615), it became internationally renowned only at the time of Primate György Lippay (1642–1666). The Primate's Garden was the most momentous garden in the 17th century Hungary, and it is considered to be one of the most influential works of the complete history of Hungarian garden art as well. It came through constant changes during the 18th century, until entirely leaving its geometrical character. The area of the garden is still intact, though today it is covered by unremarkable green.

The Palatine's Garden was the other considerable garden in the 17th century Bratislava. The garden and the mansion once standing in it was built by Palatine Ferenc Wesselényi in the second half of the 1650's. Its creation was probably protracted for a long time, then stopped by the death of the palatine in 1667. Thus, the original plan may not have come to fruition completely. The two hills standing at the end of the garden and the rectangular pool connecting them show the characteristics of mannerism. The exact structure of the hills is not known yet, since the only map, made at the end of the 18th century, defines them as vineyards with cellars. Nevertheless, they may have been similar to the hills of the Primate's Garden, with grotto inside. Their flat top suggests pavilions once standing on them. Today, the whole place is built-up, no trace of the garden has remained.

A JAPÁN KERTMŰVÉSZET HATÁSA A KORTÁRS EURÓPAI KERTÉPÍTÉSZETRE

Kiszely Gergely (gergely@kiszely.hu)¹

¹ *Nap Hon Bt., Székesfehérvár*

Nyugat-Európába kertjeiben, parkjaiban nem ritkák a japános kertészeti elemek. Franciaország (mint a nyugati kertkultúra egyik bölcsője) számos kertet számlál, melyekben nem csak az elemek jelennek meg, hanem teljes értékű japánkertekként pompáznak. Ezek a kertek kiváló példái Kelet és Nyugat kertjeinek egymásra hatásának. Az UNESCO párizsi központjának kertjét egy japán művész alkotta, *Isamu Noguchi*, aki szobrász létére a modern japánkert-művészetnek egyik kiemelkedő alakja. Sajnos hazánk nem büszkélkedhet sok japános kerttel, azonban a budapesti Varga Márton Kertészeti és Földmérési Szakképző Intézet japánkertje – melyet a névadó kezdett el építeni 1926-ban – kiemelkedő jelentőségű az által, hogy 1928-ban meglátogatta *Hirohito* japán trónörökös testvére és növényeket adományozott a kertnek. Mint az ország első klasszikus stílusú japánkertje kerttörténeti emlék, kiindulópontja a hazai kutatásnak.

A japán kerteket szokás a kertművészet csiszolt gyémántjának tekinteni. Évezredek tapasztalatok eszenciáját ötvözi összetéveszthetetlenül sajátos stílussal, jelképrendszerrel és a tökéletesség határát súroló esztétikai megoldásokkal. Mivel a klasszikus stílusok elsősorban a kialakulás hazájában értelmezhetők, (előtanulmányok után) érdemes a modern japánkertek felé fordulni. Ez az irányzat fúziója a Japánra ható nyugati építészetnek és a hagyományos japán kertművészetnek, melyet olyan Nyugaton is ismert mesterek népszerűsítettek, mint: *Shunmyo Masuno*, vagy *Mirei Shigemori*. Mivel két kultúra találkozásával alakultak ki, a nyugati szemlélő számára is könnyebben érthető. Sokkal inkább a művész önkifejezésének módja, semmint évezredek, rendszerbe foglalt összefüggések megjelenítése. Mégis magával hozza a harmóniára való ősi hajlamot, amire manapság igen nagy szüksége van az emberiségnek.

1. kép: A párizsi UNESCO japánkertje. Tervező: Isamu Noguchi (Fotó: Kiszely Gergely)

Shunmyo Masuno: *Ten Landscapes*. Rockport, 1999.

Michiko Rico Nosé: *The Modern Japanese Garden*. North Claredon, 2002.

THE EFFECTS OF JAPANESE GARDEN ART ON THE EUROPEAN LANDSCAPE ARCHITECTURE

Kiszely Gergely (gergely@kiszely.hu)¹

¹ *Nap Hon Bt., Székesfehérvár*

In the gardens of West-Europe we can often find Japanese-style elements. In France (one of the most important centre of European garden-art) plenty of gardens have not only Japanese-taste elements but they are functioning as Japan-gardens, which means they convey the spirit and the essence of the gardens as well – where east and west traditions meet. The gardens of UNESCO in Paris was designed by a Japanese artist: *Isamu Noguchi*, who is a sculpture but meanwhile one of the most important garden architect of Japan. Unfortunately not too many Japanese gardens were planned in Hungary, although the garden of the „Varga Márton Kertészeti és Földmérési Szakképző Intézet” is the most important Japanese garden. It was planned by Márton Varga in 1926, and the was visited by the brother of the prince who gave special plan for the garden. As it is the first Japanese-style landscape garden, it is a milestone in the researches.

Japanese gardens are diamonds of landscape and garden art. Essentials of the knowledge of the past is combined with a personal taste, with a frame of symbols and with a high-quality esthetical solutions, details. Because traditional japans gardens can only be interpreted in Japan, in their traditional homes. That is why it worth to pay attentions to the modern Japanese gardens. My goal is to make deeper research on the affect of Japanese garden design – elements on the European landscape architecture

2. kép: A párizsi Albert Kahn Múzeum kertje. Tervező: Albert Kahn. (Fotó: Kiszely Gergely)

A MODERN KERTMŰVÉSZET ÉS A LAND ART HATÁRÁN POÉTÁK KERTJE: ERNST CRAMER – AZ ÚTTÖRŐ

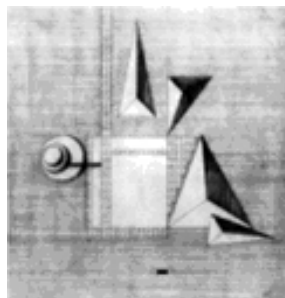
Oláh Brigitta (olbrig@gmail.com)¹

¹ *Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest*

Ernst Cramer (1898–1980) a kertépítészet modern kifejezési formáit, eszközeit kereste, az elsők között kísérletezett a modern anyagokkal, elsősorban a betonnal, tervezésnél az architektonikus, racionális szempontokat követte. Neve a svájci tájépítészetben fogalommá vált, munkái a kortárs tájépítészetre inspirálóan hatnak.

Poéták kertje: geometriai absztrakció

1959-ben az első svájci kertépítészeti kiállításra elkészítette a Poéták kertjét, mely egy minimalista, archaizáló, tárgyilagos, szobrászati karaktert hordozó nagyszabású kert. A huszadik század első olyan kertművészeti alkotása, mely a klasszikus Land Art megjelenése előtt: a tájépítészet és a képzőművészet határán született.

1. ábra: Ernst Cramer: Poéták kertje- alaprajz, Zürich (1959)

A kertet egészében, elemeinek kontextusában vizsgálva szembeűnik az a nagyvonalú, letisztult geometria, mellyel a kertek új szépségideálját fogalmazza meg. A kertkultúra megújítását nem pusztán formai, hanem tartalmi szempontból képzeli el. A világháború utáni megújult emberiség számára a jövő élettere felé fordul, új funkciók, új igények lehetőségeit kutatva.

Az alaprajzot tekintve egy spirális és négy különböző nagyságú piramis forma (2–3 és két 4 méter magas) földszobor rendeződik egy négyszögletes vízmedence köré mintegy 5000 négyzetméter nagyságú területen. Elvont komponálás módszerével rendezi a kert tereinek egy-egy szakaszát, kísérletezik a térrel, de nem lép ki a racionalitás keretein belül. Elhagy minden díszítést, csak a letisztult formavilág dominál. Az egyetlen dekoráció a vízmedencéhez tartozó Bernhard Luginbühl: Karcsú agresszió című fémszobra és a betonkockákba kiültetett Geranium-csoportok. Az akkori közízlés és a szakmai kritika bírálta Cramert, ennek ellenére a Poéták kertje meghozta a nemzetközi hírnevet és később a szakmai elismerést számára.

BETWEEN THE MODERN GARDEN ART AND LAND ART POET'S GARDEN: ERNST CRAMER – THE PIONEER

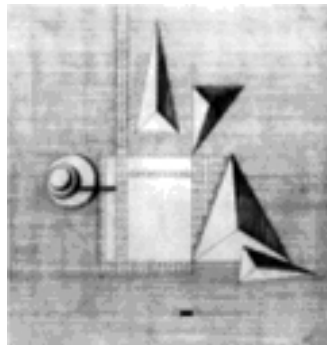
Brigitta Oláh (olbrig@gmail.com)¹

¹ *Corvinus University of Budapest, Budapest*

Ernst Cramer (1898–1980) Searching for a new contemporary language in Landscape Architecture, he was the first, who worked and experimented with new materials, for example with concrete. He followed the rationality aspects. Later he became one of the most renowned garden architects with a strong influence on present- day landscape architecture.

Poet's Garden: abstract geometrically

In 1959 was the first Swiss Garden Exhibition, this time he made the Poet's Garden, which is a minimalist, archaist, objective, modern 'sculpture garden'. This is the first garden in the 20th century – before the classic Land Art– which was born on the border of the Landscape Architect and of the Land Art.

Page 1. Ernst Cramer: Poet's Garden- ground plan, Zürich (1959)

We must see the complex garden and can see the rational system of the non- figurative garden. Ernst Cramer made a new garden ideal, he planned an Innovation of the garden culture. He didn't think that only formally but also in the contents. For the Men of the Future – after the World War II- he planned the spaces, searching new functions and needs.

On the ground plan we can see one spiral form and four pyramid forms (2–3–4 meter high) from earth, these are around a square waterpool, area of the garden is 5000 m². He organized abstractly the places in the garden, simple forms, all elements are rationality. Only design is one metalsculpture by Bernhard Luginbühl, its name: The slim aggression.

However the professional criticism was negative, Ernst Cramer became internationally a famous Landscape Architecture.

JÓKAI MÓR SVÁBHEGYI KERTJE JAVASLAT EGY TÖRTÉNETI KERT REKONSTRUKCIÓJÁRA

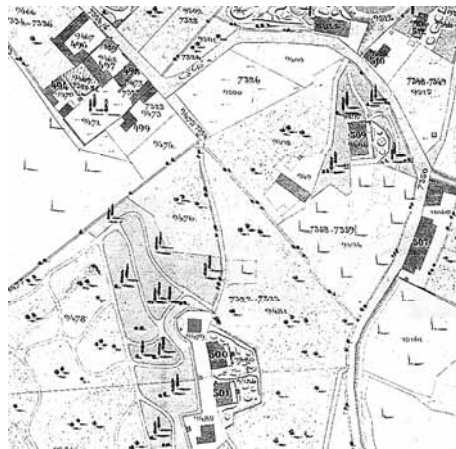
M. Szilágyi Kinga (kinga.szilagyi@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kar, Kert- és Szabadtértervezési Tanszék, Budapest*

Jókai Mór svábhegyi kertjét, amely 1975 óta országos jelentőségű természetvédelmi terület, ez év februárjában történeti kertté nyilvánította a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, s ezzel megindulhatott egy hasznosítási és felújítási program kidolgozása is. A Jókai kert rekonstrukciós-
revitalizációs programterve, a Jókai kert történeti kutatásai alapján, a terület kultúr- és helytörténeti, ill. természeti, táji, kertépítészeti értékeinek visszaállítását, megerősítését, gazdagítását és nem utolsósorban bemutatását, feltárását célozza.

A Jókai kert megújítása nem egy szokványos kertépítészeti feladat, ahol intézményi funkciókat és rekreációs igényeket kell összehangolni, ahol az egykor volt kertépítészeti alkotást lehetne részben vagy egészben rekonstruálni. Természetvédelmi területként és történeti kertként élő, nyitott, szabadtéri múzeum szerepben támasztható újra életre, gazdag funkcionális kínálattal és a Jókai-féle kertalkotás megidézésével. A természet-élményt, a táj-jelleget, illetve egyfajta vad-kert állapotot a terület nagyobb részén meg kell őrizni, a kultúrtörténeti értékeket pedig az egykori kertalakítás és növényhasználat hangulatának visszahozásával lehet bemutatni.

Móricz Zsigmond szerint „Jókai egy egész boldog világ, tele millió alakokkal, színnel, ragyogással, naiv és ellenállhatatlan varázssal, Jókai a magyar levegő.” A Jókai kertet úgy kell megújítani, hogy az maga legyen a boldog világ, teli élménnyel, színekkel, ragyogással, a természet naiv és ellenállhatatlan varázsával, friss levegőjével.

1. ábra: A svábhegyi nyaralótelepülés magja és a hétháznak nevezett Svábfa a Költő utcában
(Villas in the Buda hills near a small villages in the Költő street) (Marek József, 1872)

THE GARDEN OF MÓR JÓKAI IN BUDAPEST RECONSTRUCTION PROGRAM FOR A HISTORIC GARDEN

Kinga M. Szilágyi (kinga.szilagyi@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Corvinus University of Budapest, Faculty of Landscape Architecture, Department for Garden and Open space Design, Budapest*

The garden of the famous writer, Mór Jókai has been protected as nature conservation area since 1975. The garden in the Buda hills became a protected historic garden this year owing to its historical, cultural and landscape architectural values. The decision of the Office for Cultural Heritage was the starting point for the development of a reconstruction program for the area. On the bases of earlier historical research the reconstruction program aims to introduce the cultural and historical values, to improve the utilisation of the cultural heritage in education and cultural tourism and to reconstruct the character and feeling of the original 19th century romantic garden of Jókai.

The reconstruction of the Jókai gardens is far from being a typical garden design project. Not only the institutional and recreational offer should be developed, but the natural and landscape values have to be preserved at the same time. The historical, cultural values and the natural, landscape values have to be harmonised in a sort of living, free open space museum, which has a character of semi-natural habitat, a wild garden, a landscape style and an exciting, individual creation of the famous writer with a special romantic feeling.

To my mind the reconstruction program should keep in mind the words of Zsigmond Móricz: „Jókai is an entire happy world, full of millions of figures, colours, brilliance, naive and compelling appeal. Jókai is the Hungarian air.” The Jókai Garden should be a world full with happiness, colours, experiences, brightnesses, naive and compelling appeal of nature, and fresh, clear air.

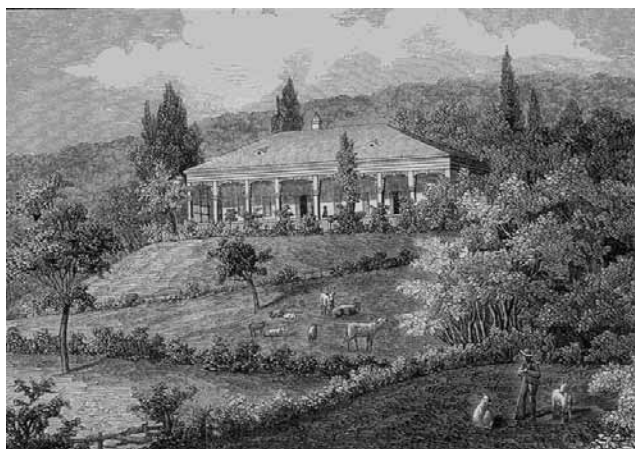

Figure 2. The Jókai villa and garden on the slopes of Buda hills

**Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly
Tudományos Ülésszak**

**“Kert- és szabadterépítészet” szekció
„VÁROS-TÉR-SZABADTÉR”**

**Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
2007. november 8.
1118 Budapest, Villányi út 35–43.
A/VII. terem**

AZ ÁTALAKULÓ BUDAPEST ÉS A KÖZTERÜLETEK

Schneller István (istvan.schneller@uni-corvinus.hu)

¹*Budapesti Corvinus Egyetem, Településépítészeti Tanszék*

Budapest átalakulása igen gyors gazdasági és társadalmi változások hatására ment végbe az elmúlt tizenhét esztendőben. Az átalakulás szinte az egész városszövetet, sőt a városkörnyéket is érintette, mégis azt mondhatjuk, hogy a legnagyobb változáson a város kötőszövetét biztosító közterületek jellege, használati módja és térbeli elhelyezkedése ment át. A közterületek használata és arculata ugyanakkor nem függetleníthető az őket befoglaló városszerkezet és városhasználat átalakulásaitól. Ezért a közterületeket a befoglaló környezetbe ágyazottság alapján célszerű elemezni.

A város számára legnagyobb átalakulás, legnagyobb kihívás kétségtelenül a szuburbanizáció igen nagyarányú folyamata volt. Az egész közép-kelet európai térségben a nagyvárosok közül Budapest vesztette el legnagyobb arányban lakó népességét. E folyamat nagy „nyertese” az agglomeráció, de különösen a korábbi városegysítéskor kialakult Nagy Budapest körül közvetlenül elhelyezkedő településgyűrű volt. Létrejött a nagyvárost körülvevő vagy a külső kerületekben elhelyezkedő bevásárló és szórakoztató központok gyűrűje, amelyek mintegy magukba szippantották vagy másképpen, privatizálták a kezdetlegesen meglévő vagy éppen az intézmények nemléte miatt hiányzó közterületeket. Ezen nagylétesítmények körül elhelyezkedő közlekedő terek és parkoló sivatagok módszeresen szoktatják le az embereket a közterületek igazi használatáról.

A tönkrement szocialista nagyipar területei általában vagy teljes elbontásra kerültek és új iroda vagy lakópark jött létre helyükön, vagy tönkrement állapotukban igen sok tulajdonos kezébe kerültek, akik így vagy úgy hasznosítják azokat. Mindkét esetben megmarad az elzártság, vagy másképpen az elzárkózás a várostól. A lakóterületek átalakulása a hagyományos városi szövetben éppen a nagymértékű lakásprivatizáció miatt igen nehézkes. A városi szövet közterületekkel való fellazítása csak ott lehetséges, ahol az önkormányzat tudatosan beleavatkozik a tulajdonviszonyokba és felvállalja a lazítás miatti veszteségeket.

A lakótelepi beruházásokat felváltó lakóparkok viszonya a városi közterületekhez ambivalens. A túlzott sűrűség, a nívós anyaghasználat az épületek közötti terekben fél-privát vagy fél-közösségi tereket rejt. A lakóparkok igen nagy része nem adja vissza a városnak közterületekkel mindazt az előnyt, amit az urbánus sűrűség magában rejt. A város hagyományos közterei az általánosan növekvő sűrűség, a motorizáció robbanásszerű növekedése miatt többnyire zsúfoltakká és lehasználtakká váltak. A közterek jó használatának elemi feltétele a forgalom radikális és rendszerszerű csökkentése és a nívós közterület megújítás. Bár látványos részeredmények már vannak (Ráday utca) az átfogó tervezés és megvalósítás még várat magára (Budapest Szíve Program).

THE TRANSFORMATION OF BUDAPEST AND ITS PUBLIC OPEN SPACES

István Schneller (istvan.schneller@uni-corvinus.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Urban Planning and Design

The transformation of Budapest over the past 17 years has been the result of extremely fast economic and social changes. Although this transformation has had an immense impact on the fabric of the city and even the surrounding areas, yet, we can assert that it is the public open spaces, functioning as a sort of connective tissue in the capital, that have been affected most in their character, in the way they are used and in their location in space. The use and appearance of the public open spaces, however, are not untouched by the changes that the surrounding urban structures and the mode we operate them have undergone. For that reason public open spaces should be analyzed on the basis of their being embedded in these greater structures.

There is no doubt that it was the extensive suburbanization that posed the greatest challenge to and triggered the biggest changes for the city. Among metropolises in the Eastern Central European region, it is Budapest that has lost its population in the most considerable proportion. The "big winner" of this process has been the suburban areas and, most of all, the circle of villages and cities around the capital, which had been united with Budapest when Great Budapest came to existence. Shopping centres that encircle the city or that are in the outer districts have sprung up and absorbed or privatized public places that were already quite rudimentary or even missing due to the lack of institutions. Surrounding these buildings there are transporting spaces and parking deserts that tendentiously get people out of the habit of using public places properly.

The areas that once were the settings of the large-scale communist industry, and have been completely run-down, either gave place to office buildings or residential parks, or have got into the hands of new owners who tried to make the best use of them one way or another. In both cases they are still cut off and/or isolated from the city. Transforming the residential areas in a traditional urban structure is not an easy task exactly because of extensive flat privatization. Loosening the fabric of the city by public open spaces is only possible in places where the council deliberately interferes in ownership issues and takes the responsibility for the difficulties that ensue.

The relation of residential parks (succeeding council estates) to public open spaces in the city is ambivalent. While these residential parks are densely built from high-standard building materials, they consist of half-private or half-public spaces between the buildings. Consequently, a big proportion of residential parks with their open public spaces offer less, than what traditional urban density could provide. Traditional public spaces of the city have become overcrowded and depleted as a result of growing density and hugely increased motorization. In order to use the full potential of public open spaces, we need to radically and systematically reduce traffic as well as properly renovate our urban spaces. Although some impressive partial results have been achieved (Ráday Street), comprehensive city planning and its implementation is yet to be seen.

A BUDAPEST SZÍVE PROGRAM TÖREKVÉSEI

Koszorú Lajos (koszoru.lajos@teampannon.hu)¹ – Mohácsi Sándor (ms@s73.hu)²

¹ *Város-Teampannon Kft., Budapest*

² *s73 Kft., Budapest*

A Budapest Szíve pályamű és annak továbbfejlesztése programmá illetve projekteké az M-Teampannon Kft városépítészeti műhelyében az elmúlt évek során készült nagy városrendezési, városfejlesztési és városépítészeti munkák sorának kiemelkedő állomása. A Budapest Középtávú Városfejlesztési Program – közismertebb nevén a Podmaniczky Program – részeként a Főváros 2005-ben döntést hozott a pesti történelmi városmag komplex közterületi megújításáról, az átmenő forgalom kizárásáról, a városmag visszaadásáról a gyalogosoknak, a kiskereskedelemnek, a vendéglátásnak, a lakosoknak. A Podmaniczky Program a középtávon feltétlenül megvalósítandó intézkedések között, az ún. Magprogramban nevesíti a Budapest Szíve programot.

A 2006. év elején lezajlott Budapest Szíve építészeti és városépítészeti ötletpályázaton első díjat nyert az M-Teampannon vezette tervezőcsoport. A pályamű – a Belváros problémáira a 20 éven belül reálisan megoldható javaslatokra koncentrálna – olyan átfogó jövőképet és rendszerbe szervezett komplex megújítási folyamatot vázolt, mely egységben kezeli a főváros pesti, történelmi városmagjának funkcionális és építészeti megújítását, a nélkülözhetetlen forgalomcsillapítást, egységes arculat kialakítását. A koncepció kiemelten kezeli a gyalogos tengelyek folyamatossá tételét, a városrész tereinek megújítását és a közterületek felszabadításának feltételeként kiépítendő mélygarázsok rendszerét. A Városháza-tömb vonatkozásában a pályamű az új térfalat alkotó épületet a transzparencia gondolatának többrétegű, építészetiileg is megjelenített megfogalmazása és a tagolt térrendszer kialakítása révén kívánta a városi szövet modernizációjának folyamatába integrálni.

A Főváros megbízása alapján a nyertes pályázó által irányított szakértői csoport elkészítette a Budapest Szíve Fejlesztési Program Akciótervét és Előzetes Megvalósíthatósági Tanulmányát. A dokumentumok egy komplex közterület-rehabilitációs akcióorozatot kívánnak megalapozni, jelentős részben az Európai Unió Strukturális Alapja támogatási lehetőségeinek kihasználásával. Az akcióorozat nagyvonalú várospolitikát feltételez, a főváros és az érintett kerületek rendszerbe szervezett, következetes és együttműködő városmegújító–városfejlesztő tevékenységére épít. A program tudatosan törekszik az eredményes pályaművek értékes javaslatainak beépítésére, valamint a már megindult folyamatok (4-es metró, az V. kerület és a IX. kerület folyamatban lévő, illetve a többi szomszédos kerület tervezett fejlesztései) integrálására, továbbépítésére. A programot a Fővárosi Önkormányzat Közgyűlése és Belváros–Lipótváros Önkormányzat képviselő-testülete 2007. februárjában jóváhagyta és megindultak azok a döntési és előkészítő folyamatok, amelyek projektek műszaki előkészítését és a program megvalósításához a szükséges pénzügyi-szervezeti háttér megteremtését szolgálják.

THE EFFORTS OF THE 'HEART OF BUDAPEST' PROGRAMME

Lajos Koszorú (koszoru.lajos@teampannon.hu)¹ – Sándor Mohácsi (ms@s73.hu)²

¹ *Város-Teampannon Kft., Budapest*

² *s73 Kft., Budapest*

The awarded design for the Heart of Budapest competition, respectively the following elaboration of a programme and feasible projects is a significant point within a series of grand urban planning and design works of M-Teampannon's Urban Planning Team. In 2005, within the context of the Medium-term Urban Development Programme –known as the Podmaniczky-Programme – the Municipality of Budapest decided a comprehensive renewal of the public spaces in the historical downtown of Pest, including cutting off the transitional traffic and the returning of the downtown to the pedestrians, to retail, cafes, pubs and restaurants, to its inhabitants. The Medium-term Programme specifies the so-called Heart of Budapest Programme among a number of measurements that are to be realized definitely within the middle-term period.

At the beginning of 2006 an architectural competition on the Heart of Budapest was been organised, which resulted in a first prize for the design team led by M-Teampannon. Concentrating on solutions being feasible within a 20 years period, the team drafted a comprehensive future vision and a systematic reanimation process of the downtown, which integrates functional and architectural renewal, the inevitable traffic reducing measurements and the creation of an identical character. The plan emphasises the development of continuous pedestrian routes, the renewal of squares, and the realisation of underground parking facilities in order to free public area. Concerning the block of the Townhall the plan suggests a new building forming a streetwall towards Károly körút and to be integrated in the modernisation process of the urban context by means of architecturally expressed multi-layered transparency and the creation of an articulated series of spaces.

The Municipality of the Capital commissioned the winning team of M-Teampannon with the elaboration of an Action Plan and a Preliminary Feasibility Study for the Heart of Budapest Developments Programme. The two documents intend to lay the basis for a series of comprehensive actions aimed at remodelling of the public spaces of the downtown taking advantages of the contingent of the European Union's Structural Fund. A successful realisation of the Programme presumes a farseeing urban policy, a systematic, consequent and cooperative renewal and developing activity of the Capital and the Districts concerned. The team consciously intended to integrate the valuable solutions of other awarded designs, and to fall into line with urban renewal and other development actions being already in progress, like the 4th metro-line, the far gone developments of the Vth and the IXth districts and the plans of other neighbouring districts. The Action Plan has been approved by the General Assembly of Budapest as well as by the local Municipal Council of the Vth District in February 2007. Consequently the decision process and preparatory works that are to create the necessary financial and organisational background for making the design and the execution of the whole programme have been started.

„A PÉCSI BELVÁROS ÉSZAK-DÉLI TENGELYE” P A R L A N D O – VARIÁCIÓK TÉRRE ÉS IDŐRE³

Benkő Melinda (benko@archimago.hu)

¹*Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Urbanisztika Tanszék*

A 2007 elején lezajlott városépítészeti ötletpályázat kiírása alapján a pécsi belváros és a vasútállomás közötti területek jövőjét a történeti – csak részben létező – észak-déli tengely mentén kellett meghatározni. Egyrészt a teljes pécsi belváros és a déli „átmeneti zóna” városfejlesztési koncepcióalkotása, másrészt az új beépítések és átalakítandó közterek részletes /1/500-as léptékű/ tervezése volt tehát a feladat. A jelen ismertetés terjedelme nem teszi lehetővé a tervezői koncepció és a javasolt városépítészeti, építészeti, valamint tájépítészeti megoldások bemutatását, ezért inkább a tervezői módszer leírására vállalkozik. Tóth Péterrel tizenöt év alatt több, mint ötven pályázati tervet készítettünk, és e pályázatokat igyekeztünk mindig szabad szellemi kihívásnak tekinteni, melyek során különféle tervezési elméletekkel, formálási és ábrázolási technikákkal kísérleteztünk. „A pécsi belváros észak-déli tengely”-ének tervezést a városépítészeti koncepció irányította: először a város térbeli és működésbeli összefüggéseit tártuk fel, majd ezeket olyan fogalmak mentén, mint közterek, zónák-szakaszok, érkezések, mozgások, köztér funkciók, épület funkciók, zöldfelületek, és tér-karakterek értékeltük. Sémák segítségével határoztuk meg tervezési elveinket: a különböző tervezési területek városon belüli új szerepét, programját, illetve az ehhez szükséges építészeti, tájépítészeti viselkedést és karaktert. Ezáltal a tervezési léptékszintjeink között kialakult a szükséges hierarchikus viszony, így lehetővé vált az egységes városépítészeti koncepció érvényesítése mellett a terület sokarcú megformálása is.

Négy kiemelt helyszínt különböztettünk meg a területen belül mint a városi sűrűsödés kiemelt tereit. A történeti főtér, a Széchenyi tér csak minimál, értékkiemelő beavatkozásokat igényel, míg a többi, jelenlegi roncsolt „nem-hely” a koncepció által meghatározott új városi rendeltetéseiknek megfelelő építészeti formálásnak köszönhetően a jövőben helyé válik. A modellként megépített, 500-as részletességű helyszínrajz a tervezési terület városi egységét festőien érzékelteti; a térelemző ábrák /burkolatok, zöldfelületek, utcabútorok, térrészek/ a terek összehasonlítását biztosítják; a látványok a városépítészeti karakterről /új épületek, közterek, design/ és a helyek használatáról szólnak. Az Európai Kulturális Főváros projekt célkitűzése szerint „Pécs, a határtalan város”. Határtalansága azonban nem egy fizikailag lehatárolt tengely mentén, hanem személyes utak valós és virtuális labirintusa révén valósul meg. Tervünket azzal a céllal készítettük, hogy örömmel bóklásszunk Pécsen „...sietség nélkül, véletlenszerűen, a pillanat hatásának és benyomásának engedve, tetszéssel elmerülve az édes semmittevésben”.⁴

³ gondolatok az Archimago Kft. által „A pécsi belváros észak-déli tengelye” ötletpályázatra készített terv kapcsán - (<http://www.epiteszforum.hu/node/5537>) Benkő Melinda és Tóth Péter építész vezető tervezők, Vándor Kinga tájépítész, Besenyei Balázs és Rieger Gergely építész munkatársak

⁴ flaneur szó magyarázata a Petit Robert francia értelmező szótár alapján /idézet: Juhász Balázs: Paris, flaneur, Juhász Balázs, 2005 Pécs

DESIGN COMPETITION “NORTH-SOUTH AXIS OF THE PÉCS CITY CENTRE” PARLANDO – variations for space and time ⁵

Melinda Benkő (benko@archimago.hu)

Budapest University Of Technology And Economics, Department of Urban Design

On the basis of the urban idea competition passed in the beginning of 2007, the future of the areas between Pécs city centre and the railway station must have been done along the – only partly existing – historical North-South axis. On the one hand the task was giving development conception of the total Pécs city centre and Southern transition zone, on the other hand the detailed (1/500 scale) urban design plan for new buildings and public places. In this presentation does not make possible to present the proposed urban, architectural, landscape and design the ideas, for this reason I try to describe the design method. During the past 15 years we made more than 50 competition plans with Péter Tóth, and we always considered the competitions intellectual challenge, and in the course of these we could and can try with project theories, forming and representation techniques. “The North-South axle of Pécs city centre” planning was directed by the town planning conception: first we have revealed the spatial and functional relations of the city, then we evaluated the situation with such notions as public places, zones-sections, arrivals, motions, public area functions, building functions, green surfaces and space characters. By means of schemas we determined our design theories, new role and programs of different areas within the town, and the architectural and landscape architectural attitude and character which will be necessary to this. By this means the necessary hierarchical relation was formed, which made possible to shape a many faced area beside the enforcement of the uniform urban conception. Within the area we have distinguished four different accentuated spots as stressed areas town condensation. The Széchenyi square as historical central square claims only minimal value protective investments, while the other, now shattered “no place” in the future will become real places, owing to the suitable architectural form determined in the conception for the new city functions. The general plan of detailing of 500 scale built as model is demonstrating painterly city unity of the planning area. The space analysing figures /coverings, green surfaces, street furnitures, space details/ ensure the comparison of areas. The 3D views are speaking from the city planning characters /new buildings, public places, design/ and from the use of places. All these are completed with space namings, and short descriptions of the intervention founding on conception. According to the European Cultural Capital project intention “Pécs is a boundless town”. However its boundlessness will be realised not along a physically limited axis, but by the means of real and virtual labyrinths of personal ways. We made our plan with the aim, that we can roam joyfully in Pécs “... without hurry, accidentally, accepting the effect and impression of the moment, immersed with pleasure in the sweet inactivity”. ⁶

---

⁵ Reflections in connection with the idea competition named “North-South axis of the Pécs city centre” - made by Archimago Ltd. (<http://www.epiteszforum.hu/node5537>) Melinda Benkő and Péter Tóth leading architects, Kinga Vándor landscape architect, Balázs Besenyei and Gergely Rieger architect co-workers

⁶ Juhász Balázs: Paris, flaneur, Juhász Balázs, 2005 Pécs

BUDAPEST, V. KOSSUTH TÉR TÉRÉPÍTÉSZETI TERVPÁLYÁZAT

Csepely-Knorr Luca (luca.csepely-knorr@uni-corvinus.hu)

¹*Budapesti Corvinus Egyetem, Kert- és Szabadtértervezési Tanszék*

A városok fejlődése során a központi térnek – a görög agórának vagy a középkori városok városháza körül kialakuló főterének – mindig különleges, kettős szerepe volt. Ezek a terek egyrészt a város irányításának központjai, ebből adódik reprezentatív jellegük. Ugyanakkor a közösségi élet és a találkozás helyszínei is. Minden városi tér változik története során, kialakítását, mentális jelentőségét tekintve. A történelmi változások, a városirányítás szándékai, a fejlesztési igények, és a politikai döntések is nyomokat hagynak rajtuk. Új funkciót kapnak, megváltozik szerkezetük és az őket körülvevő épített térfalak, valamint szabadtér-építészeti kialakításuk. A fejlesztések és változtatások természetesen kiemelten érintik a főtereket; jól nyomon követhetőek ezek a Kossuth tér története során is.

Az 1880. évi LVII. törvény elrendelte „az országgyűlés mindkét házát befogadó állandó Országház építését” Budapesten. A főváros és az ország szempontjából is kiemelt jelentőségű építkezés helyszínének a Fővárosi Közmunkák Tanácsa az akkori Tömő-teret választotta. Az épületre és az azt körülvevő tér kialakítására 1883-ban országos tervpályázatot írtak ki. Steindl Imre, aki a végleges tervek elkészítésére megbízást kapott, pályázati tervében a tér alapvető szerkezetét is megfogalmazta. A neogótikus stílusban elkészült reprezentatív épület, mely a magyar törvényhozó hatalom központja 1896-ban készült el. Így az egykori Tömő-tér az ország főterének rangjára emelkedett.

Steindl alapvető elképzelése, egy az épületet körülvevő „háromas tér” koncepciója volt. Tervei, melyeket a tér kialakítására készített, eredeti formában soha nem valósultak meg, az alapvető szerkezet azonban mind a mai napig megmaradt. A tér a XIX–XX. század fordulójától sokat változott, a különböző korszakok igényei szerinti átalakítására számos terv készült, mindegyik módosított rajta valamit. Megváltozott a neve, Tömő-térből Országház tér, majd Kossuth Lajos tér lett. Változtak a téren elhelyezett szobrok és emlékművek, a század történelmi és politikai eseményei ezek sorsán keresztül is nyomon követhetőek. Ezzel párhuzamosan a városfejlesztés, a közlekedési változások, a motorizáció is jelentősen átalakította a tér arculatát. Mai formáját egy az 1930-as években született átfogó koncepció után fokozatosan, kisebb, az egész teret nem érintő beavatkozások és alakítások során nyerte el.

Az Országgyűlés Hivatala 2007. májusában térépítészeti tervpályázatot írt ki a Kossuth tér rendezésére. A pályázat jelentősége, hogy 70 év után lehetővé tette, hogy újra az egész teret egységben kezelő, átfogó koncepció születhessen. A komplex tervezési feladat hangsúlyos kérdése a történelmi környezet és a XXI. századi igények összehangolása. Előadásomban – a tér kialakulásának rövid bemutatása után – a fenti kérdésre adott tervezői válaszokat ismertetem egységes szempontrendszer szerint.

BUDAPEST, KOSSUTH SQUARE URBAN SPACE DESIGN COMPETITION

Luca Csepely-Knorr (luca.csepely-knorr@uni-corvinus.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Garden and Open Space Design

The main squares – the agora in the ancient Greek cities and the squares surrounding the medieval city halls- have always played a special, double role throughout their history. They have been the centres of the city management, that is why they have acquired a representative character, and they have also been the scene of community life. During their history, the design and the fiction inhabitants attributed to them have also changed. The changes in history, the intentions of the city management, the needs of city development, and political decisions have all had their impact on them. They have been given new functions; their structures have been altered as well as the the architectural appearance of the buildings surrounding them, and so has their open space design. These developments and changes highly concern the main squares of the cities, and can very well be traced during the history of Kossuth Square.

Act LVII. in 1880 decreed "...a permanent building for the two houses of the Hungarian Parliament to be built". The Board of Public Works chose Tömő Square to be the site of the building of great significance both for the country and the capital. The Board issued a competition for the designs of the building and the square surrounding it. Imre Steindl, who was commissioned the work, also drew up the main structure of the square. The building of the representative centre of the Hungarian legislation was completed in 1886 in neo-Gothic style. The former Tömő Square has become the most significant square of the country.

Steindl's design concept, the 'tripartite open space' was based on three structural open spaces, around the three sides of the building . His plans have never been realised in the original form but the basic structure can be traced up till now. The square has changed a lot since the turn of the century: many concepts were created, every historical period and political era wanted to transform it according to their taste. The name has also changed from Tömő Square to Parliament Square and then to Kossuth Lajos Square. Statues and monuments have been erected and replaced on the square, making it easy to follow the political changes of the century. Inevitably the development of urban traffic has also contributed to the alteration of the structure of the open space. The form of the urban space, as it is today, is based on a concept dating back to the 1930's, but it has witnessed many, gradual and small-scale modifications which have not effected the general layout.

In May,2007 an urban space design competition was announced by the Office of The National Assembly. The significance of the competition lay in the fact that after 70 years of minor alterations it viewed the area as a whole, and called for an all-inclusive, general concept for the design of the square. The focal point of this concept is to harmonize the historical environment with the needs of the 21st. century. My study analyses and assesses in a structured, uniform manner the solutions that various designer teams have given to the above problem.

URBAN EVENT – „ESEMÉNY-VÁROS” VÁROSPOLITIKAI ÉS KÖZÉLETI KÉRDÉSEK KORTÁRS KÖZTÉRI MŰVÉSZETI TÖREKVÉSEK KAPCSÁN

Varga Péter István (vpi@vpi.hu)

VPI Stúdió Bt., Budapest

Az előadás a „városi események“ (*urban event*) és a köztéri művészeti tevékenységek kapcsán közéleti és várospolitikai összefüggéseket vizsgál, a téma néhány fontosabb kérdéskörét emeli ki. Mi az, amit lehet egy köztéren és mi az, amit nem? Hogyan függenek össze a közterekkel kapcsolatos társadalmi attitűdök és a köztéri események? Hol kezdődik és hol ér véget a tervezés, a szabályozás szerepe?

Mára a köztéri „esemény“ mint jelenség városformáló elemmé vált. A közterekről való gondolkodás széles szakmai és nem szakmai érdeklődésnek örvend. A köztér az, aminek sosincs végleges és általános érvényű definíciója, amiről mindenki gondol(hat) valamit, s ami épp elég tág fogalom ahhoz, hogy tudományterületek és vélemények ütközőhelye és kimeríthetetlen kincsesbányája legyen. Az esemény, mint nem tervezett használat kérése egyre gyakrabban bukkan fel a különféle városfejlesztési, tervezési módszerek kapcsán. A használat pedig nem minőség, ami a dolgokba, építményekbe, terekbe örökérvényűen programozva van, hanem sokkal inkább egy viselkedési forma a tulajdon, a használati jog, a birtoklás viszonyrendszerében. A használatot egy többé-kevésbé rugalmas magatartásnak tekinthetjük, amely során az egyének vagy a csoportok az adott térhez való viszonyukban különböző érdekeket követnek.

A városi események, használatok és aktivitások összessége gyakorta szemben áll a kizárólag a tulajdonra és a piaci viszonyokra korlátozódó megközelítéssel. A tulajdonviszonyokon alapuló fejlesztési koncepció eleve korlátozhatja a városi élet különböző megjelenési formáit. Az ilyen koncepciókba nagyon nehezen illeszthetők be azok a használati viszonyok és események, amelyek piaci szempontból jelentéktelenek, ám a városról kialakult vélemények vagy közérzet szempontjából fontos értékeket képviselnek.

Magyarországon a köztér újra-meghatározása a rendszerváltás óta zajlik, párhuzamosan a közéletiség újraalakításával. Minderről a várospolitikának is tudomást kellene vennie. A különféle köztéri művészeti kísérletek eredményei érzékenyen mutatják egy közösség és a köztér viszonyát, a köztérről való gondolkodás minőségét. Ez a gondolkodás pedig a városfejlesztési kérdésekhez való viszonyban vagy részvételi szándékban is tükröződik. E művészeti kísérletek eredményei tehát egyáltalán nem állnak távol a helyi szintű kezdeményezések várospolitikai lehetőségeitől, vagy a tervezésben való aktív részvétel kérdéskörétől. A „városi élet”, a legszélesebb értelemben vett városi események moderálása a jövőben a várospolitika egyre jelentősebb eszköze lehet.

URBAN EVENT – AN ADMINISTRATIVE AND PUBLIC ISSUE REFERRING TO PUBLIC ART INTENTIONS

Péter István Varga (vpi@vpi.hu)

VPI Stúdió Bt., Budapest

Thinking about public spaces gets a wide range of professional and non-professional interest. The public space can be considered many way such as cutting-edge issue, social phenomenon, administrative question, self-expression possibility, property or political probleme. The „event“ as urban phenomenon has even more important place in administrative and architectural dialogues about city today. Events are even more considerable in global competition between cities. Besides commercial events (show, trade fairs, etc) public art also could be have new possibilities in urban politics. Contemporary public art uses its assets mostly to react swiftly and tries to have an interactive influence on public spaces. Therefore it uses „flexible“ spectacular tools (like performance, action, demonstration, temporal installations, illegal actions, etc) rather than create sculptures like a decoration of public space. It is necessary to realize how important the swift reaction is in this case, which shows, how the public artwork (or artist) can work with the social environment together. However, there is a significant difference between public art possibilities in various social environment. The difference of reaction is given by the difference of public life. The public space can be seen as an indicator of public life. In this meaning, the results of public art experiments can give a valuable contribution to urban politics, ecspecially in the field of local initiatives or participative design.

Profesionals working on public spaces always have to define and re-define its approach to meaning of „public“. Therefore, thinking about public spaces means even thinking about public-private relations as well. Researcher (eg. *Richard Sennett* et al) drew a conclusion in various studies that the public-private relation has lost balance in our age. The private field is even more important, and parallel to that, the control and contribution to public life has been lost. This social phenomenon is an important aspect to understand how urban events (especially public art events) work in different social environment. In sight of design the function of a public spaces seems quasi to be fixed. But, the function is not a way of quality, which is embodied in things, buildings or spaces for ever, it is much more a way of behavior in relation of property, right of use and possession. The urban life, (as status and process) shapes itself difficultly trough functional limitations, and on the other hand, it has limited compatibility to private properties. Urban development based on only private properties can limit the urban (public) life. The generally turnout of urban administration out of urban responsibilities boosts the conflict between private sphere and public development needs. In Hungary, the re-definition of public spaces has been going on since the political system change. This process should be recherched more, actually through the results of public art experiences as well. Public art can indicate sensibly the relations between community and public space. The moderating of public life and urban events can be even more an important tool for urban development politics.

A BUDAPESTI LAKÓTELEPEK ZÖLDFELÜLET-REHABILITÁCIÓS LEHETŐSÉGEI

Szabó Franciska (szabo.franciska@chello.hu)

Budapesti Corvinus Egyetem, Kert- és Szabadtérépítészeti Tanszék, Budapest

Előadásomban a budapesti lakótelepek lakótelep rehabilitációjának alapfeltételeit, és főbb feladatait foglalom össze, különös tekintettel a zöldfelületi tervezésben rejlő rehabilitációs lehetőségekre.

Előadásom első részében áttekintem a lakótelepek átfogó felújításának szükségességét. Bemutatom az átfogó lakótelep rehabilitáció alapfeladatait, a lakótelepi rehabilitációban rejlő lehetőségeket, és a magyarországi keretfeltételeket. Az építészeti és városépítészeti szempontok mellett hangsúlyt kap a zöldfelületi rehabilitáció szerepének, a lakótelepi zöldfelület tervezés speciális szempontjainak bemutatása.

A nyugat-európai tapasztalatok azt mutatják, hogy a zöldfelületek rehabilitációjának kiemelkedő szerepe van/lehet a telepek rehabilitációjában. Ezzel az eszközzel viszonylag kis anyagi ráfordítással is hatékony és tartós változások érhetők el, amik esetleg ösztönzően hatnak a további rehabilitációs folyamatokra. A lakótelep rehabilitáció több tervezési szintet érint, a várostervezési léptéktől egészen az objektum tervezésig.

Doktori munkámban a budapesti lakótelepek zöldfelület rehabilitációs lehetőségeit vizsgálom. Vizsgálataim alapjául az URGE Projektben megfogalmazott zöldfelület vizsgálati szempontrendszert veszem alapul.

Az URGE (Urban Green Environment), azaz "Városi Zöld Környezet" elnevezésű nemzetközi kutatási projekt 2001–2004 között zajlott, az Európai Unió „Ötödik keretprogramja” keretében. A projekt célkitűzése volt, hogy a zöldfelület fejlesztés lehetőségeivel javítsa a városi életminőséget. A kutatás során új irányelveket, koncepciókat, stratégiákat fogalmaztak meg a városi közterületek, zöldfelületek fejlesztése-tervezése terén, és egy új, széles körben alkalmazható vizsgálati és értékelési katalógust, valamint ehhez illeszkedő beavatkozási módszereket dolgoztak ki. Bár a program keretében nem szerepelt konkrét célkitűzésként a lakótelepi zöldfelület-rehabilitáció eszközrendszerének kidolgozása, alapelvei és vizsgálati módszerei hatékonyan alkalmazhatók a zöldfelületi rehabilitáció előkészítésénél és annak lebonyolításánál a hazai lakótelepek esetében is.

Doktori munkám célja olyan módszertani javaslatok és tervezési irányelvek kidolgozása, melyek a hazai lakótelepek zöldfelületeinek rekonstrukciós feladatainak megoldásához, illetve a hosszú távú fenntarthatóság biztosításához nyújtanak hatékony segítséget. Az vizsgálat alapján feltárhatók a hiányosságok, ez alapjául szolgálhat a megoldási stratégiához.

OPPORTUNITIES OF THE GREEN SPACE REHABILITATION ON THE HOUSING ESTATES OF BUDAPEST

Szabó Franciska (szabo.franciska@chello.hu)¹

¹ *Corvinus University Budapest, Department of Landscape architecture and Urban design*

The following presentation analyses the possibilities of housing estate rehabilitation in Budapest, focusing mainly on the opportunities of green space and open space rehabilitation.

In the first part of this presentation I discuss the necessity of general housing estate rehabilitation. I outline the basic tasks, future opportunities and the special Hungarian conditions of general housing estate rehabilitation. Apart from presenting the architectural and urban planning considerations, I focus on introducing the importance and special aspects of green space planning.

The Western European experience shows that green space rehabilitation has/could have a great role in the rehabilitation of housing estates. This could be a relatively cost effective instrument that would lead to efficient and long lasting changes, and could inspire further rehabilitation efforts. This could be a realistic alternative in Hungary as well. The rehabilitation affects several planning levels, from city planning level to object planning level.

In my PHD work I examine the opportunities of open space rehabilitation in the large housing estates in Budapest. The examination is based on the green space examination criteria, formulated during the URGE Projekt.

The URGE Projekt (Urban Green Environment Projekt) was an international research programme, in frame of the Fifth European Framework, between 2001–2004. The aim of this programme was to enhance the living conditions of cities with the help of green space development. During the research new guidelines and principles were collected concerning public open spaces, and green space planning and development. A new examination and evaluation method was created, and intervention strategies had been collected based on this evaluation. Although the programme didn't focused on large housing estates, its strategies and evaluation methodes can be adopted during green space rehabilitation, even in Hungarian housing estates as well.

The goal of my PHD work is to create methodological suggestions and planning guidelines, that can be used during green space rehabilitation in Hungary, furthermore can contribute to sustainable green space management. Through the examination the deficiencies can be explored, and it can form the basis of solution strategies.

POSZTEREK

A ZÖLDHÁLÓZAT TERVEZÉS METODIKAI FEJLESZTÉSE BUDAPEST PEREMTERÜLETÉNEK PÉLDÁJÁN

Almási Balázs (balazs.almasi@uni-corvinus.hu)

Budapesti Corvinus Egyetem, Kert- és Szabatertervezési Tanszék

A poszter a Kert- és Szabatertervezési Tanszéken folyó zöldhálózati kutatást összegzi. Megfogalmazza a kutatás célját, s a következő – kutatással kapcsolatos – alapvető kérdésekre ad általános összefoglalót:

- Mi a zöldhálózat?
- Mi a különbség a zöldfelületi rendszer és a zöldhálózat között?
- Miért fontos a zöldhálózattal foglalkozni?
- Miből épül fel a zöldhálózat jogi értelemben?
- Mivel bővíthető a zöldhálózat?
- Hogyan integrálható a zöldhálózati tervezés a település- és kistérség tervezési folyamatba?
- Miből épül fel a zöldhálózat tervezésmetodikai szempontból?
- Hogyan definiálható a regionális park, mint merőben új zöldhálózati kategória?
- Hol van szükség regionális parkokra?

A szöveges részek értelmezését táblázatok, folyamatábrák, s magyarázó ábrák segítik.

DEVELOPING THE METHODOLOGICAL ASPECT OF GREEN NETWORK PLANNING – THE EXAMPLE OF THE BUDAPEST FRINGE AREAS

Balázs Almási (balazs.almasi@uni-corvinus.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Landscape architecture and Urban Design

The poster is a summary of a current research project developing by the Department of Garden and Open Space Design. It is draw the objectives of the research and give adequate answers of the most important questions asked below:

- What is the green network?
- What is the difference between green space system and green network?
- Why the green network is an important topic of nowadays?
- What sort of elements build up the green network?
- What the green network let out with?
- How the small regional planning system integrates the green network planning process?
- What sort of elements build up the green network from the methodological point of view?
- How the Regional Park could be defined as a new green network element?
- Where do we need new Regional Parks?

Charts, figures and pictures makes the poster more understandable.

A BUDAPESTI „NÉGYES METRÓ” ÉS A VÁROSI SZABADTEREK TERVEZÉS-METODIKAI TAPASZTALATOK

*Balogh Péter István (peter.balogh@uni-corvinus.hu)¹ –
Erő Zoltán (palatium@mail.datanet.hu)² – Mohácsi Sándor (ms@s73.hu)³*

¹ *Budapesti Corvinus Egyetem, Kert- és Településépítészeti Tanszék*

² *Palatium Stúdió Kft.*

³ *s73 Kft.*

Bár még mindig sok a kérdőjel, de egyre biztosabbnak látszik, hogy néhány éven belül elkészül Budapest negyedik metróvonalára Dél-Buda és Zugló (pontosabban és talán egyelőre: a Kelenföldi és a Keleti pályaudvarok) között. Az új vonal és a tervezés során felmerült lehetséges alternatívák területfejlesztési, városépítészeti – és ezen belül a városi szabadterekre gyakorolt – hatásai képezik a kutatás fő témáját.

Közismert tény, hogy a fejlett nagyvárosok belső területei nem bírnak el a mainál nagyobb gépjárműforgalmat. Ugyanakkor a sok átszállással és alacsony végsebességgel, illetve alacsony eljutási sebességgel jellemezhető tömegközlekedési rendszer nem veheti fel a versenyt a kényelmesebb és gyakran gyorsabb egyéni közlekedéssel. Ezért a tudatos, koncepciózus településfejlesztés első lépése a 21. század nagyvárosaiban gyakorlatilag egyet jelent a közösségi közlekedési rendszer hatékony fejlesztésével.

A négyes metró a 20. század gyermeke, amikor mindenki mindenhol metróról álmodott, hiszen a metró gyors, kényelmes és a koncentrált igények következtében olcsó kapcsolatot biztosított a lakótelepeknek. A rendszerváltozás után azonban a személygépkocsik mindennapi üzemeltetése az 1980-as évekhez képest jelentősen átrendezte a forgalmi viszonyokat – az M4 azonban sajnos nem volt képes lépést tartani a valós folyamatokkal. A végállomások kijelölése ma már nehezen állja meg a helyét, és az állomások városon belüli pozíciója és ilyen sűrű, „villamos-szerű” kiosztása is egyre nehezebben védhető.

Mi lehet(ett volna) a megoldás? Szemlélet- és szerepváltás. A máig fennálló adottságok és lehetőségek megtartása és megerősítése mellett új szempontok „beemelése” a négyes metró koncepciójába. A mai végállomások térségében meglévő kapacitások összehangolt kiaknázása a MÁV hálózati és területi fejlesztéseivel. A belső területek esetleg más irányú és kisebb sűrűségű feltárása a felszíni hálózatok egyidejű, integrált fejlesztésével; ezáltal a Belváros déli „megtámogatása” mellett elmaradottabb, nehezebb helyzetű városrészek „helyzetbe hozása”.

Megvizsgált alternatívák: lehetséges új végállomások mindkét oldalon (Budaörs, Virágpiac, Pólus, M3 autópálya), Fehérvári úti nyomvonal, Kosztolányi Dezső téri nyomvonal, A Karolina-terv (egy erős villamos hálózat, LRT), M4+ (metró és vasút kombinációja, városi gyorsvasút)

THE METROLINE NO. 4 IN BUDAPEST AND THE OPEN SPACES PLANNING-METHODOLOGICAL EXPERIENCES

*Péter I. Balogh (peter.balogh@uni-corvinus.hu)¹ –
Erő Zoltán (palatium@mail.datanet.hu)² – Mohácsi Sándor (ms@s73.hu)³*

¹ *Corvinus University of Budapest, Department of Landscape and Open Space design*

² *Palatium Stúdió Kft.*

³ *s73 Kft.*

Although there are still a lot of unclarified questions, the metroline No.4 between the two parts of the capital (to be more precise: temporarily between two railway stations – ‘Kelenföld’ and ‘Keleti’) seems to be built in a few years’ time. In our study we undertook to present how the new line or the formerly elaborated alternatives could influence the urban development, the urban design as well as the open spaces.

It’s a well-known fact, that the developed big towns cannot absorb heavier traffic than that of today. On the other hand the public transport system with a lot of changes for other vehicles and with a relatively low speed cannot compete with the most comfortable and often faster individual traffic. That is why the first step of the conscious and systematic urban development in the 21st century-towns should be identical with the effective expansion of the public transport system.

The Metroline No.4 is a typical project of the 20th century, when everybody dreamt of a metroline everywhere, since the metro could perform a fast, comfortable and – because of the concentrated demands – a relatively inexpensive connection for the huge residential areas. After the political changes the daily use of cars compared with the 80’s radically rearranged the traffic conditions, and the project of the new metroline could not keep abreast of the real process.

The designation of the terminuses of the new metroline, the position of the stations, as well as the “tram-like” distance from each other are rather questionable. But what could have been the better solution? Changing of the attitude, the approach and the rules. In addition to maintain the available possibilities to integrate new ideas in the conception of the new line. To make the best of the capacity in the areas of the terminuses – coordinated with the network and territorial development of the Hungarian Railways. To approach the inner areas on another railway-line with a lower density of stations, with integrated development of the surface traffic system – supporting this way not only the southern downtown, but the underdeveloped areas as well.

Alternatives studied: new possible terminuses on both sides, ‘Fehérvári út’ track-line, ‘Kosztolányi Dezső square’ track-line, Karolina-plan: strong tram-network, LRT light rail transit, M4+ (combination of metro and railway, urban high speed railway)

A KÁMONI ARBORÉTUM KERTÉPÍTÉSZETI REHABILITÁCIÓJA

Fekete Albert (albert.fekete@uni-corvinus.hu) – Sárospataki Máté (smatteo@freemail.hu)

BCE TK Kert- és Szabadtér Tervezési Tanszék; Budapest

A Kámoni Arborétumot sokféleképpen lehet értelmezni, értékelni. Jóllehet – tekintettel az arborétum-jellegre – az értékelésnél a biológiai érték és diverzitás a fő szempont, az Öregpark eredetét figyelembe véve annak történeti értéke is figyelemre méltó (ugyanúgy, ahogyan díszértéke vagy stílárís értéke). Ugyanakkor az urbánus környezetben országszerte egyre erősödő szociális és rekreációs-turisztikai igényeket is figyelembe kell venni, melyek az arborétum jelenlegi kezelője szerint a fejlesztés egyik alappillére jelentik. Olyan komplex rehabilitációs szemléletre van tehát szükség, mely integrálja mindazokat az elveket, melyek a természetvédelmi és a műemlékvédelmi szempontok mellett a használók igényeit is messzemenően kielégítik. Ez a szemlélet azonban nem új keletű a szakmában. Ideillő példaként idézhető a bostoni Arnold Arborétum, melynek kialakításánál – az 1870-es évek végén – két alapvető szempont vezérelte Charles Sprague Sargent és Frederick Law Olmsted tervezőket: az ismeretterjesztés és az esztétikum valamint az, hogy az arborétum a települési zöldfelületi rendszer szerves része legyen, a rendszer szomszédos zöldfelületi egységeihez közvetlen módon kapcsolódjon, biztosítva a rekreációs igények kielégítését, a „zöld folyosó” jelleget. A kerttörténeti érték tájépítészeti szempontból lényeges tényező. A történeti érték feltárása, megállapítása, osztályozása kiemelkedően fontos feladata a műemléki kertépítészetnek, ám elhibázott felfogás az, amely a kerttörténeti érték megállapításával az arborétumhoz kapcsolódó tájépítészeti tevékenységet befejezettnek tekint. Történeti és természeti értékeink nagy részét a 21. század Európájában csak úgy tudjuk megőrizni, ha megfelelő stratégiát sikerül kidolgozni ezek felújítására, fenntartására és fejlesztésére vonatkozóan. A rehabilitáció két kiindulási tétele a Kámoni Arborétum esetében:

1. A helyszín egyedi vonásainak, értékeinek mérlegelése: mint különösen gazdag élőfa gyűjtemény, túlelű géncentrum és magyarországi Rhododendron-gyűjtemény, a Kámoni Arborétum számottevő jelentőségű. Ehhez társul a történeti kert jelleg mely értékét tovább növeli. Ezek az adottságok a rehabilitáció során nem sérülhetnek!

2. A szükségszerű, illetve a reálisan elvárható fejlesztések mérlegelése: a felújítás szempontjai között fontos helyet kell kapjanak azok, melyek a jövőbeni hasznosítási módokat, így egyben tehát magának a kertnek a fenntarthatóságát, túlélési feltételeit is meghatározzák.

A jelenlegi viszonylag elhanyagolt állapotok nem szakmai, hanem anyagi eredetűek. A kialakult helyzet nem elsősorban a meglévő értékes növényállományt, mint inkább a park térszerkezetét, egykori tájképi kialakítását, használhatóságát veszélyezteti. A tisztán biológiai értékmegőrzésen túl azonban a kertépítészeti szempontokat is figyelembe vevő felújítási stratégiára van szükség.

THE REHABILITATION OF THE 'KÁMONI ARBORETUM'

Albert Fekete (albert.fekete@uni-corvinus.hu) – Máté Sárospataki (smatteo@freemail.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Landscape and Open Space design

The Kámoni Arboretum may be interpreted and evaluated in several ways. Although, being an arboretum, the main aspects of the evaluation are biological value and diversity, keeping the origins of the Old park in mind, its historic value is nonetheless significant (just like its decorative or stylistic value). At the same time, in the urban landscape, the country-wide increasingly important social and recreational-touristic expectations should also be noted. These, according to the current operator of the arboretum, represent one of the basic pillars of the development. Therefore, it is necessary to apply a complex rehabilitational approach, which integrates all those theories, besides nature conservation and monument preservation aspects, that completely satisfy the users' needs. This approach, however is not new in the profession. One fitting example to be mentioned is the Arnold Arboretum in Boston where, at the end of the 1870's, the work of its designers, Charles Sprague Sargent and Frederick Law Olmsted, was lead by two basic principles: education and aesthetics. In addition to these, it was important for the arboretum to become an organic part of the settlement's green surface system, being directly connected to the neighbouring green surface units, fulfilling the recreational needs by ensuring a "green corridor". The garden historic value is a crucial aspect from a landscape architectural point of view. The discovery, assessment and classification of the historic value are extremely important tasks of the conservation garden architecture; however, it is a mistake to consider the landscape architectural work regarding the arboretum complete with the mere assessment of the garden historic assets. In 21st Century Europe, a large portion of our historic and natural assets may only be preserved by working out a proper strategy for their restoration, operation and development. In light of the above, the two starting points for the rehabilitation of the Kámoni Arboretum are as follows:

1. Evaluation of the individual features and assets of the site: the Kámoni Arboretum is significant because of its particularly rich live tree collection, coniferous gene centre, and unique Rhododendron collection in Hungary. In addition, its value is further increased by its historic garden nature. These inherent characteristics should not be harmed in any way during the rehabilitation!
2. Evaluation of the necessary and the realistically expected interventions: among the restoration aspects, those should get a prominent place, which affect future operational methods, and as such determine the sustainability of the garden itself.

In conclusion, it can be stated that the currently neglected condition has its origins in a lack of finances, rather than professional input. The present situation endangers not so much the existing valuable plant life, as the spatial structure of the park, its former landscape arrangement and usage. Beyond a mere biological value preservation, there is an urgent need for a restoration strategy, which also considers landscape architectural aspects.

KERTI ARCHITEKTÚRÁK A VÁROSI SZABADTEREKEN

Szabó Teodóra (teodora.szabo@uni-corvinus.hu)

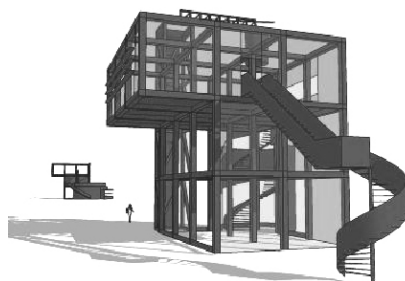
Budapesti Corvinus Egyetem, Kerttechnikai és Műszaki Tanszék

A kerti architektúrák tárgykörén belül pavilonokkal, esővédő tetőkkel, térelválasztó falakkal, lugasokkal, ülőfülkékkel és pergolákkal foglalkozom tanulmányomban. Célom, hogy történeti kontextusba helyezve megvizsgáljam azt, hogy a szabadterek ezen objektumai milyen szerepet töltenek be a kortárs kert-és szabadter építészeti kompozíciókban; példákon keresztül bemutassam, hogy milyen tendenciák jellemzik az elemek anyag és formaválasztását, és ennek tükrében vizsgáljam tájépítészet –építészet – design kölcsönhatásait. Történeti példák során végigkövethető, hogy hogyan változott a kerti architektúrák szerepe, jelentősége és jelentéstartalma a kerttörténeti korok során. Ezáltal nyomon követhetővé válik, hogy milyen előképek alapján kapnak helyet a városi szabadterben ezek az objektumok.

A pavilonok példáján elindulva egészen az ókori kultúrákig nyúlhatunk vissza. A kerti architektúrák funkciója, használati módja, szimbolikus tartalma tisztán közvetíti az adott korszak társadalmi atmoszféráját, művészetfilozófiáját; építőanyagaik és szerkezetük az építési technológiák fejlettségi fokáról tanúskodnak. Milyen összetett folyamatok zajlanak le, míg eljutunk a reneszánsz filagóriától, vagy a tájképi kertek filozofikus– irodalmi töltettel és szimbolikus jelentéssel teli pagodáitól és sátraitól a 20. század elejének – immár városi szabadterben elhelyezkedő– a konstruktivitás, jegyében született, mindenféle érzelmek helyett ideológiákat közvetítő építményeihez? Mit is közvetít egy kortárs szabadterépítészeti alkotásban elhelyezett pavilon, legyen az akár high-tech acélszerkezet vagy ideiglenes land-art installáció? Többek közt ezekre a kérdésekre keresem a választ ebben a tanulmányban. A kortárs kerti architektúrák általános jellemzéséhez funkció, forma, anyaghasználat és szerkezet, valamint szabadterben betöltött szerepük alapján készített rendszerezést adok. Hazai és nemzetközi példák bemutatásával, összevetésével kapcsolódási pontokat, és tendenciákat tárok fel a kerti architektúra elemek vonatkozásában.

1. ábra: Kínai gloriett a csákvári kastély kertjében

2. ábraPavilonok/Bernard Tschumi, Parc de la Villette

3. ábra: Pavilon/Toyo Ito, Brugge

GARDEN STRUCTURES IN URBAN OPEN SPACE

Teodóra Szabó (teodora.szabo@uni-corvinus.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Landscape Technology and Garden Techniques

This study focuses on garden structures, pavillions, rain shelters, space lattices, arbours, sediles and pergolas. My goal is to research the role of these elements in contemporary garden and open space compositions; to demonstrate through examples the tendency of using materials and shape; by this to research the interrelation of landscape architecture, architecture and design.

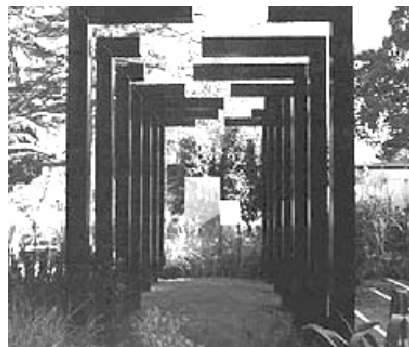
Through a historical review of garden art the changing function, importance and meaning of garden structures is traceable. It is possible to find the archetype of placing these elements into urban space.

The history of pavilions for example go back in the ancient cultures. The function, usage and symbolic meaning of garden structures reflect the social atmosphere and art philosophy of the given period. The building materials and structures show the stage of development of building technologies. It is a complex way to get from the renaissance summerhouses and the exotic and symbolical pagodas and tents of the english landscape gardens to the early 20th century constructive buildings –placed in urban open space yet – renouncing all emotional expressions but transporting ideology. What is the expression of a pavilion – made of either high-tech steel structures or just a temporary land-art installation – in a contemporary open space composition? In my study I focus on these questions.

In the review of garden structures applying by the contemporary garden and open space desing the elements can be sistemized from the points of view: function, material and structure, figure and design and role in open space to give a general characterisation. Through demonstrating and comparing hungarian and international examples of garden structures my goal is to explore links and tendency in applying these elements.

4. ábra: Design for an arbor/Betty Langley

5. ábra: Pergola/Vivid Design – Drama in steel

6. ábra: Pergola/Walter Nägeli, Zurich

AZ ÁRAMLÓ TÉR FOGALMA ÉS MEGJELENÉSE A MODERN KERTMŰVÉSZETBEN

Vándor Kinga (kinga.vandor@uni-corvinus.hu)

Az európai kertművészet története során szellemi-formai irányelveit nagyjából az építőművészet aktuális paradigmáiból vezette le. Az építőművészet pedig az adott korszak általános kulturális paradigmáinak manifesztációja Európában. Így a KORSZELLEM – ÉPÍTŐMŰVÉSZET – KERTMŰVÉSZET diagram jobbára mindenkor felállítható, még akkor is, ha a kapcsolat esetleg nem mindig tudatos. Minőségi sorrendet sem jelent, ez egyszerűen a szellemi áramlatok megszokott folyosója errefelé. Európában a stíluskorszakok változása radikális megújulást jelent a korszakokban, az építőművészetben, s törvényszerűen a kertművészetben is. A változás vitathatatlanul tettenérhető az ortodox modern megjelenése után a kertművészetben is – akár téralakítási, felületképzési, vagy technikai-anyaghasználati szempontból nézünk körül.

Nem mehetünk el ugyanakkor amellett, hogy a kertművészet átalakulása a modern megjelenésével – legyen mégoly mélyről jövő és radikális – nem egy olyan jól kanonizált, egységes gondolatiság mentén történt, mint például a francia barokk kert vagy a klasszikus angol tájképi kert létrejötte. Nem is születtek a modern kertművészetnek sem André le-Notre-jai, sem Capability Brown-jai. Az egységesség hiányának sok oka lehet, az egyik igen fontos közülük az, hogy maga a modern sem egységes – nemhogy formailag nem az, de irányelveit tekintve is egy önmagában sok ellentmondást tartalmazó rendszer. Ellentmondásokat – de legalább azok csíráit – persze minden európai stíluskorszak dogmarendszere magában hordozott a kezdetektől; sőt, végül mindig ezek születték meg az igényt egy teljesen új eszme-és formarendszer létrehozására – bár addig 1–2 évszázad jobbára azért eltelt. A modern azonban tulajdonképpen az első pillanattól kibékíthetetlenül ellentmondásos.⁷ Egy-egy modern épületen így a kánon egésze helyett a modern dogmák közül néhány kiválasztott ölt markánsan testet. Mindez feljogosít minket, hogy a modern egy-egy fontos újítását, sajátos elemét önmagában vizsgáljuk meg, hogy az egészet végül mélyebben megérthessük, és ne csak a formák szintjén.

A modern a kezdetektől kitüntetett szerepet ad a téralakítás kérdéskörének. Nem csupán újraértelmezi mindazt, amit az előző századok Európában ebben a kérdésben felvonultattak, de idegen elemeket is magába olvaszt. Ilyen idegen elem az áramló tér fogalma, mely, ha pusztán a külső és belső terek egybeolvadását értjük alatta, nehezen értelmezhető a kertművészet világában. De ha a határvonalak elmosódását, a kitüntetett irányok és középpontok decentralizációját, a tér korlátozott mértékű homogenizációját értjük alatta – a fogalom dekódolhatóvá válik a mi számunkra is.

---

⁷ Ráadásul, miközben az európai kertművészet mindig az építőművészet testvére és párja; a modern esetében nem csupán átveszi, alkalmazza annak formáló elveit, de sokszor éppen visszajukra fordítja azokat. Az ortodox modern néha kifejezetten fárasztó szigora és türelmetlensége alól éppen a kert az, ami a kiszabadulást jelentheti – itt lehet mindent, amit amott tilos. A modern kert tehát lehet tükre, de lehet ellentétpárja is a modern építészeti alkotásnak.

THE CONCEPT AND APPEARANCE OF FLOWING SPACE IN MODERN GARDEN ART

Vándor Kinga (kinga.vandor@uni-corvinus.hu)

The governing principles of the European landscape gardening usually come from architectural art's current paradigms. The architecture itself is the embodiment of the cultural paradigms of the age in Europe. So the SPIRIT OF THE AGE – ARCHITECTURE – GARDEN ART diagram is valid more or less always – even, if the connection is not conscious at all times. This does not mean an order of quality, it's just the regular way of intellectual trends in this part of the world. In Europe the changing of style periods means a radical transformation in the time-spirit, in the architecture – so regularly in garden art as well. The change of garden art unquestionably appears after the presence of the classic modern– in space construction, materials and surfaces.

At the same time it is to be remarked, that the transformation of garden art caused by the modern is not such a holistic manifestation, as the French baroque garden or the classic English landscape garden – although the alteration is fairly radical and deep. The modern garden art does not even have an Anré le Notre or a Capability Brown.

There must be many reason of the lack of uniformity. One of the most important among them is, that the modern itself is not a homogeneous program – not only in formation, but the system of it's governing principles has many contradiction in terms. Inconsistency – or initiatives of it – can be found in the doctrines of all the European style periods. Finally these are always the father of the demand of an entirely new system of form and conception – although one or two centuries usually has been passed till then.

However the modern itself has many self-contradictions from the very beginning. Each modern building wears a couple arbitrarily chosen of the main principles instead of materializing the whole system of the doctrines. This gives us the right to examine the elements of the modern separately to understand the whole better.

The space-construction plays a very important role in the program of the modern from the very beginning. It is not just a transformation, a re-definition of the space-forming results of the former European styles. The modern integrates foreign elements like the flowing space. The flowing space is hardly interpretable into the world of garden art, if we explain it as the merging of inner and outer space. But if it means that the outlines get blurred, the marked directions and focuses get decentralized, and the space becomes to a certain extent homogeneous – the idea becomes decodable for us as well.

**Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly
Tudományos Ülésszak**

“Tájtervezés és Területrendezés” szekció

**Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
2007. november 8.
1118 Budapest, Villányi út 35–43.
A/VI. terem**

VERSENYKÉPESEBB VAGY ÉLHETŐBB EURÓPA? TERVEK ÉS TRENDEK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Filepné Kovács Krisztina (krisztina.kovacs@uni-corvinus.hu)¹

¹*BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

A kiegyensúlyozott területi fejlődés mindig is az európai társadalom legfontosabb értékének, célkitűzésének számított. Ma azonban nagyon sok külső és belső tényező befolyásolja a harmonikus fejlődést, többek között a felgyorsuló globalizációs folyamatok, a nagyarányú bevándorlás illetve elvándorlás a periférikus területekről, a klímaváltozás, vagy az európai társadalmak elöregedése. A helyi és a regionális közösségek jelentős erőforrásokat fordítanak a versenyképesség erősítésére és a környezet minőségének javítására. Számos közösségi politika is formálja az európai területi folyamatokat, mint a kohéziós politika, a környezetvédelem, a közlekedés, a kereskedelem liberalizációja, az Európai Unió bővítése stb. Már régóta kibontakozott a vita Európa jövőjéről, mi legyen a legfontosabb cél, a versenyképesség javítása vagy a belső gazdasági, szociális és területi kohézió erősítése.

A lisszaboni Európai Tanács (2000. március) elfogadta azt a célkitűzést (Lisszaboni Stratégia), hogy az unió „2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává váljon”. A göteborgi Tanács (2001. június) kiegészíti ezt a fenntartható fejlődéssel (Göteborgi Stratégia). A vázolt politikai célok területi dimenzióját adja a 2007 májusában elfogadásra került az Európai Unió Területi Agendája című dokumentum, amelynek célja, hogy hozzájáruljon a régiók és városok eltérő területi adottságainak eredményes kihasználásához, elősegítve ezzel a területi kohézió megvalósulását és a versenyképesség növelését. Kérdés azonban, hogy az egyes részcélok mennyire egyeztethetők össze egymással illetve az unió napi politikája (támogatások, szabályozások) milyen mértékben járul hozzá a célok teljesítéséhez. Megkezdődött ugyan az erőforrások átcsoportosítása (ez az első programozási időszak, amely során a mezőgazdasági kiadásokat meghaladják a kohéziós politika ráfordításai), de ez elegendő-e a jelenlegi folyamatok megfordítására?

Történelem elemzések arról, hogy milyen scenáriók várhatók az Európai Unió területén (jelenlegi folyamatok folytatódása, versenyképesség-orientált illetve, kohézió-orientált területi forgatókönyv). Az előadásban fenti kérdések mellett elsősorban azt vizsgálom, hogy milyen térszerkezeti változásokat hoznak a különböző forgatókönyvek európai szinten és hazánkban.

MORE COMPETITIVE OR MORE LIVEABLE EUROPE? PLANS AND TRENDS IN THE EUROPEAN UNION

Filepné Kovács Krisztina (krisztina.kovacs@uni-corvinus.hu)¹

¹*BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

The balanced territorial development was always the most important value and goal of the European society. Nowadays several inner and outer factors influence the harmonic development among others the accelerating globalisation processes, climate changes, great immigration respectively migration from peripheric areas, aging of European societies. The local and regional communities make great efforts to enhance competitiveness and improve environmental quality. Several common policy fields form the European spatial processes among others the cohesion policy, environmental protection, liberalization of transportation and trade and enlargement of the European Union etc. There has been evolved debate on the future of Europe, what should be the most important goal: the improvement of competitiveness or enhancement of the inner economic, social and territorial cohesion.

The European Council in Lisbon (March 2000.) adopted the goal (Lisbon Strategy), to make the EU "the most dynamic and competitive knowledge-based economy in the world by 2010". The Gothenburg Council (June 2001.) completes it with sustainable development (Gothenburg Strategy). The territorial dimension of the above mentioned goals is the document of the Territorial Agenda of the European Union which aims to contribute to the successful utilization of unique spatial potentials of regions and settlements promoting territorial cohesion and improving competitiveness. It is a question whether these goals are compatible and in which extent the everyday policy of the EU (supports, regulations) contributes to the implementation of these goals. Though the redistribution of resources has started (this is the first programming period when the expenses of cohesion policy exceeds the cost of agricultural policy) but is this enough to change the existing processes?

There are analyses about the territorial scenarios of the EU (baseline, competitiveness-oriented, cohesion-oriented scenario). In the lecture I analyse next to the above mentioned questions, what kind of changes are brought by the different scenarios in Europe and in Hungary.

ERDEI ISKOLÁK JELENTŐSÉGE AZ ÖKOTURIZMUSBAN

Mikházi Zsuzsanna (zsuzsanna.mikhazi@uni-corvinus.hu)¹

¹ BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest

A címben szereplő fogalmak máig sokat vitatottak, nincs egységes meghatározás rájuk vonatkozóan. Ezért fontos kijelenteni, hogy mely definíciókat alkalmazom: a turizmus tekintetében Lengyel Márton, az ökoturizmus tekintetében az ATEC (Asociación Talamanca de Ecoturismo y Conservación) és az erdei iskola tekintetében Lehoczky János meghatározásaira hagytam. Lengyel Márton megfogalmazásában a turizmusnak két alapvető ismertetőjegye van: 1. olyan helyváltoztatás amely az ember állandó életvitelén és munka-rendjén kívüli, 2. anyagi-technikai és szervezeti feltételek megléte és szolgáltatások igénybevétele (LENGYEL M. 1994). Ha ezt összehasonlítjuk Lehoczky János erdei iskola értelmezésével kiderül, hogy az erdei iskolázás valóban turizmus: 1. mert az erdei iskolában a tanulók az oktatási intézmény székhelyétől különböző helyszínen tanulnak, amely állandó életvitelükön és „munkarendjükön” kívüli helyváltoztatással jár, 2. mert az erdei iskolában a diákok, tanárok igényeinek kielégítésére irányuló szolgáltatások – erdei iskola szervezés, szállás, étkeztetés, utaztatás stb. – is kimerítik a turizmus fogalmát.

Az erdei iskola a tantervi kapcsolódásai és nevelési feladatai miatt leginkább az ökoturizmus fogalmához kapcsolható, két ok miatt is. Egyrészt az erdei iskola tanulói, pedagógusai tanulmányozzák az adott terület természeti és kulturális környezetét, másrészt az erdei iskolához kapcsolódó szolgáltatókkal együtt őrzik és védik azt, mert ez adja az egész alapját.

Kutatásomban az erdei iskola pályázaton nyertes csoportok számát és célterületeit mértem fel, hasonlítottam össze négy különböző tanévben. Az erdei iskolai pályázat nyerteseinek adataiból a megjelölt célhelyeket válogattam le, s megállapítottam az egy-egy célhelyre érkező csoportok számát. Az erdei iskolai célhelyeket az oda érkező csoportok száma alapján táblázatba rendeztem, majd csoportosítottam. Öt kategóriát állítottam fel az egy célhelyre adott tanévben érkező csoportok száma alapján.

Következtetések:

- A fejlődés az adott településeken a diákturizmus növekedésében, a turistaszézon széthúzódsában, s új munkalehetőségek teremtésében nyilvánul meg.
- Az erdei iskolák révén az ökoturizmus biztosítja a fenntarthatóságot.
- Fenn kell tartani az erdei iskolák célhelyek ökológiai viszonyait, mert a megtartásuk jelentheti az erdei iskolák hosszú távú működését.
- A környezetvédelem az erdei iskola szellemiségéből fakad, amelyet az erdei iskola szolgáltatók minősítése garantál.

THE OPEN-AIR SCHOOLS' SIGNIFICANCE IN THE ECO-TOURISM

Zsuzsanna Miházi (zsuzsanna.mikhazi@uni-corvinus.hu)¹

¹ *BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

The concepts in the title are much debated today, there is no uniform definition relating to them relevantly. Because of this it is important to declare which definitions I apply: in consideration of tourism Márton Lengyel's, in consideration of ecotourism ATEC's (Asociación Talamanca de Ecoturismo y Conservación) and regarding open-air school I relied on János Lehoczky's definitions. Márton Lengyel has two fundamental earmarks of tourism: 1. displacement of people apart from his work order, 2. financial-technical and the existence of organizational conditions and the strain of services (LENGYEL M. 1994). If we compare this with Lehoczky János open-air school interpretation it turns out that the open-air schooling is tourism really: 1. because the students go to the sylvan school on the site differing from the educational institution's seat, that on their constant conduct and entails a place change apart from their plan of work, 2. because services being aimed at the satisfaction of teachers' and students' claims in the open-air school – open-air school organization, accomodation, catering, traveling stb. –the tourism is constituted as well.

The open-air school has curricular linkage to the concept of eco-tourism mostly because of his educational tasks. This connection has two explanations. On the one hand the open-air school's students, his educators study it the given area natural and his cultural environment, on the other hand this area is protected by the service providers being attached to the open-air school, students and his teachers, because this gives all of his basis.

In my research I assessed the winning groups' number and his target areas of the open-air school tender, and I compared it in four different school years. From the data of the winners of the open-air school tender I detached the marked aim places, and I established the number of the groups coming to a target place. I grouped the open-air school aim places based on the number of arriving student groups. I stood five categories on the base of the number of arriving groups in a school year to the single target place.

Conclusions:

- The development of the given settlements expresses himself in the increase of the student tourism, in the extension of tourist season, and in the creation of new job opportunities.
- The eco-tourism insures the sustainability through the open-air schools.
- It is necessary to maintain the ecologic capability of target places of open-air schools, because their keeping may mean long-term exictance of the open-air schools.
- The environmental protection stems from the open-air school's spirituality, that is guaranteed by the providers' classification of the open-air school service.

TÁJTERHELHETŐSÉGI ELEMZÉS HAJDÚ–BIHAR MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVÉHEZ

Kollányi László (laszlo.kollanyi@uni-corvinus.hu)

¹*BCE Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék*

A területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 18/1998. (VI. 25.) KTM rendelet szerint az Előkészítő fázis végén, a vizsgálatok elvégzése után a következő munkafázis a „A táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása”. A táj terhelésének meghatározásához szabatos módszertani útmutató jelenleg nem áll rendelkezésre. A terhelések számbavétele, értékelése ezért egyfajta összesítést, a vizsgálat által feltárt táji elemek komplex értékelését jelenti.

Értelmezésünk szerint a terhelések értékelése sosem választható el az adott „befogadó” közeg érzékenység vizsgálatától ezért a tájterhelési és tájérzékenységi vizsgálatot együtt célszerű végezni.

A vizsgálat során feltárt tájelemek, területhasználatok, táji konfliktusok általában rendkívül sokszínűek. Az eltérő elemek közös vizsgálatának alapja, előfeltétele a térinformatikai rendszerben történő „egységesítés”, közös nevezőre hozás. Az alkalmazott módszer lényege, hogy az eltérő tematikus rétegeket, az egyes vizsgált elemeket egy 500 x 500 m-es (25 ha) rácshálós rendszerbe konvertáltuk. Cellánként 40 különböző értéket (indexet) számoltattunk ki majd ezek összesítésével terhelési és érzékenységi értékeket határoztunk meg

Az érzékenységi és terhelési értékek különbségével meghatározható egy olyan index, amely az egyes, 25 ha-os területeket az érzékenységi/terhelési skálán helyezi el. A 100 pontos skála egyik végén a legértékesebb, legkevésbé terhelhető területek találhatók, míg a másik végén a legjobban terhelhető, kevésbé érzékeny területek helyezkednek el. Az érzékenységi értékek átlagértéke a 100 pontos skálán 36, míg a terhelési értékek átlagértéke 2 körüli. (A terhelési és érzékenységi értékek természetesen nem tekinthetők abszolút mutatóknak, értékük csak a cellák egymás közötti „rangsorát” mutatja.) Az érzékenységi és terhelési indexek számolása történhet az egyes rétegek „súlyozásával” is, ami azt jelenti, hogy az adott vizsgálati szempontot kiemeljük, felértékeljük. A választott metodika eredményeképpen létrejött érzékenységi, terhelési és komplex érzékenységi/terhelési mutatók jól használhatónak bizonyultak és lehetőséget adtak a későbbi fejlesztési rendezési elképzelések megalapozásához.

TERVEZŐI ATTITÚDOK A KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTELEN ALAPULÓ TERVEZÉSBEN

Dömötör Tamás (tamas.domotor@uni-corvinus.hu)

¹*BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

PhD kutatásaimat 2002-ben az európai uniós csatlakozás küszöbén kezdtem meg. Dolgozatom tájaink alakításának az eddigi gyakorlathoz képest rugalmasabb, de kiforrotlan, számos nehézséggel küzdő módját, a participatív, azaz közösségi részvételen alapuló tervezést (továbbiakban KRAT) kutatja. Európai és tengerentúli példák mutatják, hogy a helyi közösségek tervezésbe vonása több szempontból is hasznos, de ehhez azonban megfelelő létszámú és érdekérvényesítő képességgel bíró, önszerveződő és megfelelő polgári kultúrával rendelkező társadalomra van szükség.

A hazai tervezői tapasztalatokról írásos forrás van, ez indított arra, hogy feltárjam a tervezői oldalt. A téma jellege elengedhetetlenné teszi, hogy már maga a kutatás folyamata is tartalmazzon participációs elemeket. A teljesebb ismeretalkotás érdekében saját tapasztalataim mellett a nagyobb, illetve más gyakorlati tapasztalattal bíró kollégák ismereteit is felhasználtam. Primer kutatásként félig kötött interjúkat készítettem. Megállapításaimat a mintegy két tucat interjú alapján tettem.

A magyar jogszabályrendszerben a magasabb fokú részvétel jogilag nincs gátolva, de a merev döntéshozatali procedúra néha akadályozza a több lépcsős tervezést. A hatás kiküszöbölhető, ha a tervezési folyamat megfelelően van előkészítve és ütemezve, de ennek nincs kialakult gyakorlata. A KRAT folyamatba belevetülő tervezők szerint a lakosság nagyra értékeli a bevonás szándékát, és lelkesen vesz részt a döntéshozatali folyamatokban. Az újszerűségből fakadó nehézségeken segít, hogy a projektek sokszor kísérleti jellegűek, így a tervezők felkészültek az esetleges kudarcokra.

Az EU csatlakozás következtében átalakuló területi struktúra, a kialakulatlan régiók és a fejletlen kistérségek, a szerepüket kereső megyék helyzete a nagy léptékű tervezést a társadalmi egyeztetés oldaláról is befolyásolja. A táj- és területi tervezést nehezíti, hogy nincsenek térségi civil szervezetek, amelyekkel egyeztetni lehetne. A KRAT az eddigi tapasztalatok alapján a „lágymód” tervezést segítheti inkább. A fejlesztési eszközök általánosabb megállapításaiba könnyebb bevonni az érintetteket. A konkrét rendezés során az erős érdekellentétek jobban nehezítik az eredményes tervezést, ezen kívül a tervezési nyelv (pl. tervrajzok) is nehezebben érthető. A magyar területi tervezőknél generációs különbségek érzékelhetők. Egységes azonban az a megállapítás, hogy a társadalom bevonására az ország nem áll készen. Elsődleges tehát a demokratikus és környezeti nevelés, a konszolidáció és a területi szervezeti háttér létrehozása. Egyöntetű volt a vélemény, hogy fontos a kommunikációs technikák elsajátítása, beleértve a dokumentálást, a prezentációs és interaktív műszaki és pszichológiai módszereket. Nagyobb hangsúlyt kell fektetni a folyamat előkészítésére, ütemezésére, a szerepek meghatározására és a különböző korosztályok reprezentációja. Meg kell teremteni az egyeztetés szervezeti hátterét.

PLANNER'S ATTITUDES IN PARTICIPATORY PLANNING

Tamás Dömötör (tamas.domotor@uni-corvinus.hu)

¹*BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

I have began my PhD researches in 2002 imminent accession to the European Union. My presentation is about a planning and design method, which is more wide opened, more flexible, but more immature than traditional linear-rational way. Participatory planning – in its today's form – is a young method, and it is hard up in every countries. But european and overseas example prove: involvement of local citizens into the planning process is profitable in economic, employment policy and moral aspects alike. Integrated planning needs enough amount of people, who have civil culture, who are self organised and able to represent their interests.

There is not so much written sources about hungarian planning experiences. It seems, public involvement is an actual, sometimes popular topic, but within many actors, planners are not mentioned usually in this process. There are not researches about planners. I have chosen planners as target audience. This sense of uninterest leded me to discover planners side. Because of topic's character, it is crucial to integrate participative elements also into research process. For better efficiency I used knowledge of inland colleagues, who have more or different experiences about planning process. A primer research I have made more than two dozen half part fixed interviews. Hungarian legal system guarantees a low level rights of publicity of participation. Negative effect could be disclosed, if planning process is well prepared and scheduled, but it has not enough best practice. Interviewees, who already tested participatory methods, fortified my experiences: involved people appreciate aims of integration, and they participate projects actively and usefully, and try to help with ideas and recommendations. Of course, there are not enough experiences, but most of these projects are experimental processes, and leaders count on this harder way.

Accession to the EU needed a new territorial structure. New regions and microregions' infrastructures are not well developed neither in territorial-physical, nor in human-official view. Large scale participatory planning is not easy in these conditions. Sometimes there are not former plans, there is not experience in decision making in this field, and there are not regional civil organisations for conciliation. Concrete territorial and landscape policy includes or generate strong contrasts of interests, what could slow down effective planning. Also „language of planning” (for example general plans) is more difficult to understand. Based on interviews, we can describe a gap between older and younger generation related to participation. But all of them agree with one fact: our society is not read for people's involvement. Because of this first aspect of participation has to be democratic and environmental education, consolidation and creation of organisational background. We have to emphasize preparation and schedule our projects, definition of roles and constant discussion, shaping approaches in every generation and action groups, representation of different generations. New institutional background of consultation is also needed.

RENDTARTÓ SZÉKELY FALU?

Sallay Ágnes (agnes.sallay@uni-corvinus.hu)¹

¹ BCE, Tájépítészeti Kar
Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest

Imreh István könyve: A rendtartó székely falu, 1973-ban jelent meg és benne a még intakt módon élő, működő székely falvak életét ismerhetjük meg a faluközösségek különböző ügyekben hozott határozataiból. Ebből könyvből, a benne ismertetett közösségi határozatokból jól látható, hogy a székely falvakban a mindennapi élet, a közösség életének minden eseménye igen jól, ésszerűen szervezett volt: voltak szabályok arra, hogyan kell használni a vizeket, az erdőt, művelni a földeket és hogy kinek hogyan kell részt vennie az utak, árkok csatornák karbantartásában. A határozatok között felfedezhetünk „környezetvédelmi” indíttatásúakat is, bár akkor még környezetvédelemről a szó mai értelmében nem beszéltek.

Mi a helyzet manapság egy székely faluban? Az elmúlt évszázadban, ezen belül is főleg az utolsó ötven évben igen jelentős változások zajlottak Erdélyben, ezen belül a Székelyföldön is. A szocializmus „vívmányaképpen” a korábban évszázadokon keresztül érintetlen falusi közösségek bomlásnak indultak és ezért az életüket szabályozó írott és íratlan törvények is vesztek erejükből. Manapság, az úniós csatlakozás után már a korábban működő faluközösség a legtöbb településen már csak nyomokban fedezhetők fel.

Énlaka a Székelyföld egyik viszonylag érintetlen részén, Magyarországról nézve elsősorban a megfelelő utak hiányában az „Isten háta mögött” fekszik. A faluban, ha a házakat nézzük, jól láthatjuk, hogy valamikor ez egy gazdag település volt és manapság is a többi környékbeli faluval összehasonlítva jobban élnek itt az emberek. A faluban közel harminc utcában 110 ház áll, melyek többségét még lakják, ami jól mutatja, hogy igen sok idős ember él egyedül. Az idős emberek többsége már nem vesz részt, nem tud részt venni a falu közösségi életében, ezért a korábban jól működő hagyományok kihalóban vannak. A villany a legtöbb házba be van kötve, a vezetékes vizet is az elmúlt évtizedben a falu felett található források befoglalásával bekötötték, viszont csatornázás még csak a tervekben sem szerepel. A közmunka eltűnt. Már senki nem végez munkát a közösségi területeken, a korábban évente felújított, újrakövezett utcákon lassan több a kátyú, mint az útfelület.

A közösség felbomlása, elöregedése és az emberek életének, szokásainak megváltozása évről-évre nagyobb környezeti problémákat okoz, melyek felszámolása majd az utódoknak ad komoly feladatokat, melyekhez a pénzt már saját erőforrásból nem tudják előteremteni. Bár az EU-ban számos kezdeményezés van a települési környezet megóvására, ezek többsége a városokra koncentrál és a kisebb falvak számára elérhetetlen. Székelyföldön az utóbbi hetekben egyre több fórumon vetődik fel a korábbi székelyrendtartás felélesztésének gondolata, ami mint a falvak helyreállításának, EU-konform környezetvédelmének eszköze lehet.

ORDNUNGHALTUNG IM SEKLER DORF?

Sallay Ágnes (agnes.sallay@uni-corvinus.hu)¹

¹ *Budapester Corvinus Universität, Fakultät für Landschaftsarchitektur
Institut für Landschaftsplanung, Budapest*

Das Buch von István Imreh: Ordnunghaltung im sekler Dorf ist im Jahre 1973 erschienen. In dem konnte man das Leben von einer intakten Gemeinde kennen lernen. Aus dem Buch kann man sehen, dass das Leben in den sekler Dörfer war sehr gut organisiert, es waren Regelungen für die Nutzung von Wasser und des Waldes, wie man die Felder bewirtschaften sollte, in wie die Strassen und die Gossen in guten Zustand erhalten werden können. Zwischen den Beschlüssen kann man auch solche finden, die mit dem Umweltschutz zusammenhängen, obwohl damals von Umweltschutz gar keine Rede war.

Wie ist die Lage zurzeit in einem sekler Dorf Es passierten im letzten Jahrhundert, vor allem in den letzten 50 Jahren große Veränderungen sowohl im Sieberbürgen, als auch im Seklerland. In der sozialistischen Zeit haben sich die bis dahin unveränderte Gemeinden aufgelöst, und so haben sich die verschiedenen Regelungen, die das Leben in den Dörfern bestimmten ihre Kraft verloren. Heutzutage, nach dem Beitritt zu der EU können in den Dörfer noch die Spuren von den ehemaligen funktionierenden Gemeinden feststellen.

Der Dorf Énlaka liegt in einem unberührten Teil vom Seklerland. Die Anfahrt aus Ungarn nach Énlaka ist wegen der schlechten Qualität der Strassen schwierig. Wenn man die Häuser im Dorf betrachtet kann man sehen, dass dieser Dorf einmal ein reicher Dorf war, und heutzutage ist die Lage der Menschen hier besser als in den Nachbarsdörfer. Im Dorf stehen 110 Häuser in 30 Strassen, die meisten Häuser sind noch bewohnt. Man kann schon von den Zahlen ablesen, dass sehr viele alten Menschen allein leben. Die meisten von den älteren Leuten können nicht mehr am Leben der Gemeinde teilnehmen. Die alten Traditionen sterben aus. Die Häuser sind mit Elektrizität versorgt, Trinkwasser wurde in den letzten Jahren von den Quellen außerhalb des Dorfes eingeleitet, die Kanalisation ist noch ungelöst. Weil die Kanalisation noch nicht erbaut wurde, wird das Sickerwasser in den Boden geleitet, was zuerst den Boden, dann das Bodanwasser verschmutzt. Die Gemeinschaftsarbeit ist nicht mehr vorhanden, deshalb wird die Lage der Strassen, die früher mit gemeinsamer Arbeit gemacht wurden, immer schlechter.

Die Zerfallung der Gemeinschaft, die Verälderung der Menschen verursacht von Jahr zu Jahr immer größere Umweltprobleme, die von dem Nachfolger gelöst werden sollen. Die Finanzierung dazu sollte entweder von der Stadt oder von der EU kommen, dort werden aber lieber größere Orte finanziert. Immer mehr Leute im Seklerland denken darüber nach die alte Traditionen wider zum Leben erwecken, die die vorhanden Problemen lösen sollten, und so das neue alte Mittel zum Umweltschutz werden können.

ÚJ SEHOL

Molnár József László (josef.molnar@uni-corvinus.hu)¹

¹ BCE, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest

Az antik kultúrák szerint egy adott hely vonzerejét a természetben rejlő láthatatlan erők, szellemek jelenléte hozta létre („*genius loci*”). Az ezredforduló globálizációs vírusa, a „*genius globalis*” tértől, időtől – és embertől – független, identitástól mentes belső és *külső* tereket hoz létre. Ez az ún. 'non-place', a „nem-hely”, ahogy *Marc Auger* antropológus nevezte a lélektelen, érzelmektől és időtől mentes tereket, melyek a kapitalista szupermodern kor szaporodó megtestesülései. Ez a mindennapi „Sehol”, ahol a „*láthatatlan szellemeknek*” nincs keresnivalójuk ... kivéve a *fogyasztás* jól megtapasztalható, *látható* szellemének. Településeinket évszázadokon át a természeti erők s az ember együttes kölcsönhatása alakította. Hatósági engedélyek nélkül is harmonikus települések alakultak ki, addig most engedélyek tucatjai se érnek célra. A települések szerkezete végletesen kibilleni látszik. A városszövet látványos átalakulása főként a városkörnyéki területet érintette, s a közterületekről és a közhasználat céljára megnyitott magánterületekről alkotott képet is megváltoztatva, nem feltétlenül előnyösen. A települési szinten látványosan megjelenő probléma egyik oka a *nagyméretű, „nem tematikus” (egyedi) telkek sorozatos, tömb-, adott esetben gyűrűszerű megjelenése*. Régen is volt efféle telektípus (pl. egy major), de a kizárólag piacelvű gazdasági rendszerek a formát összeszervezve, „tematikus parkban” jelenítik meg. Ez a városkörnyéken mind eldurvulóbb települési szövet megjelenését eredményezi. A méretarányok és a struktúra felborulása alapvető, s bár magánterületről van szó, idővel a közterületi funkciók egy részét is magába szívja az új negyed. Az igénytelen szellemiséget tükrözi a forma is. Az organikus szerkezet ritka, mellőzött, elsődleges a tömegmozgatás (gépjármű, áru, ~~ember~~ fogyasztó). A parkoló, „terek” szétesőek, térfalat a monomániás fémdoboz képez. A terület önmagán belül koherens, de a település hagyományos részéhez nem szervesül (tudatosan sem). Célja a fogyasztás kereteinek megteremtése, a fogyasztásra való ösztönzés, ahol az értékesítendő terméknek minél semlegesebb háttérrel kreált az „építész”. A piacialapú építés túlracionalizált látványa a hagyományos településképhez szokott polgár számára nem túlzottan lelkesítő. Ezt a statisztikák is tükrözik (a bevásárlóhelyek szimpátiaindexét a SM 2005-ös közvélemény-kutatásában a Vámház Csarnok vezeti). A hatások ugyanakkor a települési képből, szerkezetben a települési térben távolabb is jelentkeznek (reklámözön, felüljárók, ki- és lehajtók, körforgalmak, új autópályasávok). Az egyedi telektípusok alkotta új városias szövet robbanásszerű terjeszkedése természetesen tudományosan besorolható s lehet, hogy városépítészeti akár „el is fogadható” (mint a szub-/dezurbanizációs folyamat egyik jelensége), ugyanakkor *környezeti oldalról* a jelenség egésze nem illeszthető az egyre inkább elvárt *fenntarthatósági* kritérium-rendszerekbe. Ezek az új települési részek területfelhasználásukban, gyakorlatilag a globális környezet tönkretételéhez hozzájáruló árukészletükben illetve ezek helyszínre szállításában, a fenntarthatatlan szolgáltatások ösztönzésében a globális nagytőke által elképzelt ijesztő települési jövőképet vetítik előre a városlakóknak, s szolgálnak leendő mintául a családi nagybevásárlások során ehhez a primitív fogyasztói sivatagot jelentő környezethez alapigényként hozzászokó gyermek számára.

NEUE UN-ORTEN

József László Molnár (josef.laszlo@uni-corvinus.hu)¹

¹*CUB; Lehrstuhl für Landschaftsplanung und Regionale Entwicklung, Budapest*

Nach antiken Kulturen zeitigen die Anziehungskraft eines Ortes die unsichtbaren Naturkräften, die Geistern („Genius Loci“). Das Globalisationsvirus der Jahrtausendwände, das „Genius Globalis“ generiert innere und äußere Räume unabhängig von Raum, Zeit oder auch ohne Mensch, frei von Identität. Es ist die sog. „non-place, die „Un-Ort“, „Nicht Platz“, als Marc Auger Anthropologe diesen unseeligen, gefühl- und zeitlosen Orten genannt hat, die die supermoderne Kapitalismus immer häufigere Verkörperungen sind. Es ist die tägliche Nirgendwo, wo unsichtbare Geister nichts zu suchen haben ... außer die gut augenscheinlichen Konsumgöttern. Die Wechselwirkung zwischen die Naturkräften und der Mensch hat jahrhunderlange unsere Siedlungen geformt. Ohne die Genehmigung den Behörden hatten sich harmonische Siedlungen ausgeformt. Heutzutage erzielen dutzende von Zugeständnisse nichts. Die Siedlungsstruktur scheint endgültig auszukippen. Die Wandel des Siedlungsgewebes greifte am meisten der Siedlungsrand an. Dies veränderte das Bild über öffentliches und privates, aber auch für öffentliche Benutzung geöffnete Raum, nicht immer vorteilhaft. Einer Grund des auf die Siedlungsebene auftretende Probleme sind die seriensweisen Erscheinung von großflächigen, „nicht thematischen“ (einzelnen) Grundstücken in block- oder in ringförmigen Art. Derlei Grundtyp existierte mal auch früher (z.B. ein Gehöft), aber das aussch. marktwerkartigen Wirtschaftssystem stellt diese Form organisiert in einem Themenpark dar. So erscheint ein immer grobes Siedlungsgewebe am Rand. Die Umkipfung der Struktur und den Verhältnissen ist eine Kardinalfrage. Obwohl geht es um Privatplatz, nach eine geraume Zeit der neue Viertel übernimmt teilweise die Funktionen der öffentlichen Plätzen. Die Seelenlosigkeit widerspiegelt sich in Form auch, die organische Struktur sind selten und zurückgesetzt. Die Bewegung von Massen (Fahrzeuge, Güter, Mensch Verbraucher) hat Vorzug. Räumen von Parkplätzen zerfallen sich, die Raumwand wird nur von monomanischen Blechplatten gebildet. Das Gebiet ist in sich selbst kohärent, aber richtet nicht nach dem traditionelle Siedlungsteil. Ziel ist gute Verhältnisse zu schaffen zu dem Konsumierung. Einer neutralisierende Hintergrund ist nötig von den „Architekten“ kreiert. Die „Nicht Plätzen“ von auf nur der Markt basierende Bauen sind überrationisiert, zeit- und raumlos, so verbleibt die Begeisterung diejenigen weg, die auf etwas konventionelles gewöhnt sind. Kein Wunder: das öffentliche Urteil befindet die sog. Zentrale Markthalle am meist sympathischsten. Die Auswirkungen lassen sich sehen auch fern in ganzem Siedlungsbild und -struktur. Obwohl die durch einzelnen Baugrundtypen auf explosionsartige Weise wachsende neue Stadtgewebe wissenschaftlich einordbar ist und möglich aus stadtarchitekturlichen Ansichten plausibel sei als eine Erscheinung der Sub-/Desurbanisation, aus Umweltaspekten passt es nicht in den Kriterien von Nachhaltigkeit. Dies neue un-örtlichen Siedlungsteilen projizieren durch ihren Raumanwendung, die auf die globale Umwelt gefährlichen Gütervorrät und -Verkehr, die zu immer neue unhaltbare Dienstl.-Anregungen ein unheimliches Zukunftsbild kreiert vom globale Kapital vor. Und dieses öde Bild ist das Musterbeispiel für die Kinder, wozu die leicht sich gewöhnen...

BÁNYAUTÓTÁJ MÁSKÉPPEN

Csemez Attila (attila.csemez@uni-corvinus.hu)

¹*BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

A mindenkori városperem jellemzői: küzdőtér, senkiföldje és forgószínpad. A mindenkori városperem a beruházási aktivitások előterébe kerül. A város „túlnövése” esetén újabb területhasználat valósul meg. A megszűnt, a tönkrement használatot követő időben – ami több évtizedig is eltarthat – senkiföldjévé válik a terület. Előtérbe kerülnek az illegális használatok, amelyek közül a deponálás és az illegális hulladék-elhelyezés a legártalmasabb.

A fővárosban Óbuda és Kőbánya volt a téglagyártás fellegvára. A Bécsi úton a XIX. század közepén több mint féltucatnyi agyagbányát nyitottak közülük az egykori Újlaki és az egykori Bohm téglagyárakat emeltem ki.

A Kiscelli-fennsík domborzatilag is, fekvésénél fogva is és az agyag minőségénél fogva is kiválóan alkalmas agyagbányák nyitására, téglagyárak telepítésére.

Évszázadnyi termelés után, az 1970-es évek közepén a főváros fejlesztése elérte az egykori peremkerületet, ezért a téglagyárakat bezárták, majd lebontották. A gödröket több szakaszban meddővel, kommunális hulladékkal, majd sittel feltöltötték. A két gyár területén a közel 80 hektáros terület egy részén az 1990-es évek végétől felépítették az EuroCenter-t, a Praktiker-t és a StopShop bevásárlóközpontokat. A komplexumok Bécsi úti, egymás közötti funkcionális kapcsolatait, a terepadottságokhoz viszonyított beépítési módot, a szintkülönbségek áthidalási formáit, az erózió elleni védekezést, a parkolási megoldásokat és a hegyvonulat valamint az egykori bányagödör közötti látványkapcsolatokat részletes elemzés, összehasonlítás, értékelés mutatja be.

A két téglagyár helyén felépített bevásárlóközpontokat (EuroCenter, Praktiker, StopShop) eltérő módon

- helyezték el a hegylábbon (sík felületen vagy bevágással, többszintes teraszos megoldással, támfalszerű beépítéssel),
- oldották meg tömegközlekedési kapcsolataikat (busz- és villamosmegállótól mért távolság),
- látták el parkolókkal (fásított kültéri, fátlan terasz és mélygarázs),
- nyitották meg a Bécsi út felé (lelaposított rézsű, várfalszerű támfal),
- lehet “felülről” látni (óriási élettelen tetőszerkezet, zöldtető, nincsen rálátás),
- lehet a hegy felől megközelíteni (egyáltalán nem, saját telken belülről, szabadon, korlátozás nélkül).

A három épületegyüttes kialakításában csak egy közös vonás van: az egymás közötti gyalogos forgalom nincsen megoldva(!), az egymás közötti gépkocsi forgalom pedig esetleges (mindegyik bevásárlóközpontot úgy alakították ki, mintha csak azt és csak személygépkocsival akarnák elérni.) Hogyan sikerült a bevásárlóközpontok tájba-illesztése?

POST MINE LANDSCAPE FROM ANOTHER POINT OF VIEW

Attila Csemez (attila.csemez@uni-corvinus.hu)

¹*BCE, Faculty of Landscape architecture, Department of Landscape Planning and Regional Development, Budapest*

The prevailing urban fringe can be characterised by the words: amphitheatre, no one's land, revolving stage. The prevailing urban fringe is exposed to investment activities. In case of overgrowing development of the city, new land use comes into being. In the period after the land use is left off or damaged, that can take more decades, the area becomes the land of no one. Illegal usage, like the most harmful one the illegal waste dumping and deposition, comes to the front.

Óbuda and Kőbánya were the most important brick-fields of the capital city. In the 19th century on the Bécsi Street more than 6 clay-fields were opened. I highlighted the former Újlaki and Bohm clay-fields out of these. The Kiscelli Plateau with its relief, and its position and the quality of the clay was especially suitable for clay-fields and to open brick-works

In the middle of the 1970-ies, after one hundred years of mining, the former outlying district was reached by development of the capital city, so the clay-fields got closed the brick-works were demolished. From the end of the 1990-ies EuroCenter, Praktiker and the Stopshop supermarkets were built on the area of the two brick-works. Analysis, comparisons and assessment explain the functional relations between the Bécsi Street and the shopping centres, the relations among one another, the building method related to the relief, the shapes bridging between levels, parking solutions, and the visual connections between the hills and the former mine-pit.

The shopping centres (EuroCenter, Praktiker, Stopshop), taking the place of the former brick-works, are differently:

- located on the foot of the hill (on plain field or with incision, with more storey terrace, with retaining walls)
- connected to public transport (distance from bus and tram station)
- supplied with parking lots (woody open air parking, terrace without trees, underground garage)
- opened towards the Bécsi Street (gentle slopes, retaining walls of like a fortress)
- visible “from above” (huge roof surface, green roof, no view on the building)
- accessible from the hillside (not at all, through own plot of land, free, without limit)

The only common characteristic of the three building is that the passenger transport is not organized and the car transport is occasional. All the shopping centres are situated, as if they only could be approached by car and only one by one.

How do these shopping centres fit in the landscape?

POSZTEREK

A TÁJALAKULÁS KUTATÁSÁNAK LEGFRISSEBB EREDMÉNYEI A DÉLKELET-VÖLGYSÉGBEN

Mócsényi Flóra¹ (flora.mocsenyi@uni-corvinus.hu)

¹*Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tsz.; Budapest*

A hagyományos régebbi és jelenkori tájalakulás-történeti forrásokból nyerhető információk (pl. katonai felmérések, topográfiai térképek, helytörténeti könyvek, konferencia kiadványok, helytörténeti múzeumok tárlati anyaga, statisztikai adatok, internetes adatgyűjtés) kimerítése után egyértelművé vált számomra, hogy kutatásomban nem nélkülözhetők az „élő adatok”, azaz a területen jelenleg élők véleménye, tapasztalatai és érzései. A legfrissebben elvégzett helyszíni kutatási munkafázisban ezért a vizsgálati terület polgármestereit interjúvoltam meg részben szabad formában részben kérdőív segítségével. A kapott információkat jól kiegészítette és alátámasztotta az interjúk előtt vagy után elvégzett helyszíni terepbejárás.

A kérdőív két adatkör köré csoportosítható: az első körben alapinformációkat, míg a másodikban a terület- illetve tájhasználat-változást leíró adatokat gyűjtöttem. Előbbi csoportba a településképi, népességi, szociális, ellátási adatok, míg az utóbbiba a földtulajdonosok száma, a művelt földterületek nagysága, a művelési ágak, a kárpótlás utáni események tartoztak többek között. Természetesen az alapadatok nagy részét már korábban feltártam, a kérdőíves interjúzás során inkább „bemelegítő” szerepük volt. Az interjúzás egyik fő kérdése volt, hogy miből élnek, mivel foglalkoznak a lakosok, míg a másik fő kérdéscsoportban arra voltam kíváncsi, hogy kik művelik a határt, milyen mértékben, milyen változások zajlottak le a rendszerváltás óta a külterületen valamint hogyan értékelik a változásokat.

Az adatgyűjtés eredményeit összegezve a következő általános megállapításokat teszem:

- A második világháború előtt a területen élt népességnek ma megközelítőleg a fele-harmada lakik a Délkelet-Völgységben. A drasztikus csökkenés oka, hogy a ki- és betelepítések után a háború előttihez képest kevesebb lakos került a térségbe és azóta – kevés kivétellel – folyamatos a természetes fogyás.
- A településépítészeti elemek közül az eredeti funkciójában hasznosított fésűs beépítésben álló régi hosszú lakóházak – bár sok esetben módosították őket, mégis – igen nagy arányban (kb. 70–80%) megmaradtak, míg a gazdasági épületek igen jelentős mértékben (kb. 80–90%) a funkcióváltás áldozatául estek és egyre romlik az állaguk vagy le is bontották őket. A korábbi gazdasági udvarokat döntően szépen ápolt díszkertként használják.
- A lakosság a nagy népességmozgás előtti időszakhoz képest már nem a tájból él, hanem csak *benne* él. A lakosság csupán töredékének van direkt kapcsolata a földdel, a tájjal, az a túlnyomó többség számára kizárólag lakóhely. A kutatási térség települései, funkciójuk ilyen szűkülése ellenére sem váltak és várhatóan nem is fognak „szellemfaluvá” válni.

NEWEST RESULTS OF LANDSCAPE CHANGE RESEARCH IN SOUTHEAST-VÖLGYSÉG

Flóra Mócsényi¹ (flora.mocsenyi@uni-corvinus.hu)

¹Corvinus University of Budapest, Faculty of Landscape Architecture, Department of Landscape Planning and Regional Development; Budapest

After comprehensive research of information on landscape change gained from traditional historic and contemporary resources (e.g. military and topographic mapping, books on local history, conference proceedings, local museums, statistical data, searching the web) it became clear that I cannot leave out “live” data given by the inhabitants of the research area. So in the latest on-site phase I interviewed the majors of the area. The interviews made were partly guided by a questionnaire but there were also “free” parts. There was time and possibility to check or localize the gained information immediately afterwards in situ, which made the whole process very effective.

The questionnaire could be separated into two main blocks: in the first I collected basic data (outlook of the settlement, social, human infrastructural) and in the second area and landscape-change-specific ones (number of land-owners, area of cultivated land, ways of cultivation etc.). Naturally I discovered large portion of the basic data long ago so asking them during the interviews was only for “warming up”. My aim in the first block was to get information on what inhabitants make a living, what do they do and in the second block who cultivate the land in what scale and how do they evaluate the changes happened since the change of the system.

Concluding the results of the interviews I make the following statement:

- The number of population presently living on the area is approximately half-third of that before WW II. The reason of the drastic decline was partly that after the relocations of the population less people came to the area than before and partly because of natural decrease.
- Although they were altered in some cases the traditional long living houses, parts of the built heritage, used in their original living-house function remained largely (70–80%) untouched while buildings connected to farming activities (stalls, stables etc.) fell victim in 80–90% of changing functions and were demolished. Former agricultural courtyards were transformed into pleasure and ornamental house gardens.
- Population compared to times before WW II. lives not *from* the landscape but only *in* the landscape. Only a fraction of inhabitants are in direct contact with the land and the landscape it is only a good place to live in for the overwhelming majority. Settlements in the research area despite some degradation of their functions have not and will not become “ghost” village.
- The radioactive waste deposit being built in Bábaapáti is a very important new element in the development of the area. The deposit brings considerable income to the neighbouring settlement that enables them to carry out spectacular improvements.

ADALÉKOK TÁJKARAKTER TÉRKÉPEZÉSÉHEZ FIRTOS KISTÉRSÉGBEN

Jombach Sándor (sandor.jombach@uni-corvinus.hu)

Budapesti Corvinus Egyetem, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék; Budapest

A Firtos Kistérség gazdasági szempontból Erdély egyik legelmaradottabb vidéke, természeti és kulturális öröksége azonban rendkívül figyelemre méltó. A kistérség részben még rejtett potenciálja is utóbbi forrásokban lelhető fel. A firtosi táj karakterét alapvetően ez a kettősség – az évtizedek óta stagnáló gazdasági fejlettségi szint, a visszaesésről tanúskodó demográfiai tendenciák, ugyanakkor a felfedezésre és átörökítésre váró természeti és kulturális „vagyon” – határozza meg. Románia Európai Unióhoz történő csatlakozását követően – az országos szinten várható – gazdasági fellendülés hatására ez a térségi vagyon is fokozatosan feltárássra kerül. Kérdés azonban, hogy milyen hatással lesz mindez a firtosi táj karakterének változására. A tájkarakter a természeti és antropogén tájalkotó elemek elkülöníthető, felismerhető, konzisztens rendszeréből, sajátos együtteseiből kialakult jellemzők összessége.⁸ Ezek a táj karakteradó elemei⁹, melyek egyedivé, megkülönböztethetővé teszik a tájakat. Firtoson például számos épített emlék (székely porta, csűr), természeti képződmény (forrás, sziklaalakzat), erdő-legelő szegély vagy a területhasználatok aránya tekinthető karakterjegyek. A karakterelemzés alapvetően két részből áll: a tájkarakter meghatározásából, és a tájkarakter értékeléséből. A tájkarakter-térképezés – mint a térképezés általában – csupán egy módszer a táj jellegének megértéséhez vezető úton és egyértelműen a tájkarakter meghatározás folyamatához tartozik.

A DAAD¹⁰ finanszírozásában működő Firtos Projekt 2007 augusztusában nyári egyetemet rendezett, melyen többek között a firtosi táj sajátosságainak feltérképezését is végezték a hallgatók. Számos olyan térképekről máig hiányzó tájlelem került GPS-szel felmérésre terepi bejárások során, melyek a táj egyedi karakterét „tájkarakter terület” jellegét erősítik. Történeti események, falvak legendáinak helyszínei kerültek térképre a helyiek elbeszélései alapján. A táj jellegének térképezésében olyan a világhálón elérhető eszközök is rendelkezésre állnak, mint a 10 évenként készülő CORINE Felszínborítási Adatbázis, amely a tájváltozás vizsgálatát teszi lehetővé, vagy az Image2000 keretében rendelkezésre álló Landsat7 űrfelvétel-sorozat, és a Google Earth-ről letölthető felvételek. Ezek kombinációjával olyan, a Firtoson kifejezetten karakteradó elemek térképezhetők, mint az erdő és legelő területhasználatok, melyek mozaikjai a közelmúltban a legeltetés visszaszorulásával jelentősen megváltoztak. A térképezés nem csak a változások rögzítése szempontjából fontos. Egy Erdélyt átfogó térképezést felmutató tájkarakter elemzés, melynek általános szerepe hogy segítse a helyes fejlesztési döntéseket, megmutatná, hogy a firtosi táj éppen hagyományos tájhasználatával, bájos elmaradottságával, meghittségével turisztikai téren lehetne versenyképes az európai tájak „piacán”.

⁸ Swanwick, C. 2002, Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland, Countryside Agency and Scottish Natural Heritage

⁹ Konkoly Gyuró, É. 2006, Tájökológiai és tervezési glosszárium, Szakmai egyeztetési anyag, Budapest pp. 19.

¹⁰ Deutscher Akademischer Austausch Dienst, www.daad.de

CONTRIBUTION TO LANDSCAPE CHARACTER MAPPING IN FIRTOS

Jombach Sándor (sandor.jombach@uni-corvinus.hu)

Corvinus Univ. of Budapest, Department of Landscape Planning and Regional Development; Bp.

Firtos Micro-region is one of the most underdeveloped regions of Transylvania, although its natural and cultural heritage is remarkable. Partly hidden potentials of the micro-region are hidden in them. The character of Firtos landscape is described with this duality, stagnating economic development, decreasing tendencies in demography, but at the same time natural and cultural treasure to be discovered. This treasure is going to be revealed as a result of the general economic recovery expected after Romania joining the European Union. The impact of this boom on the landscape character of Firtos Micro-region remains a question.

Landscape character is a distinct recognisable and consistent pattern of elements in the landscape. These are the characteristics of the landscape that makes one landscape different from another, rather than better or worse¹¹. Firtos has several architectural values (szecler homes, barns) natural monuments (wells, rocks) forest-pasture edges or the area rate of these land use types as characteristics. Landscape character analysis basically consists of two steps: landscape characterisation and landscape assessment. Landscape character mapping, as mapping in general, is only one station on the way of understanding the character of the landscape, and belongs definitely to the characterisation process.

In August 2007, Firtos Project, financed by the DAAD¹², organized a summer university, which, among others, gave possibility for students to map characteristics of Firtos landscape. Such landscape elements missing from maps up till now have been surveyed during field survey with GPS, which emphasize the distinct character, and highlight that the region belongs to a definite landscape character area. Historical events, legends of villages were mapped according to the stories of local people. A series of free available tools from internet like CORINE Land Cover Database, which makes landscape analysis possible, or the Landsat7 satellite images of Image2000 and images from Google Earth were ready to be used for landscape character mapping. The combination of these tools makes easier the mapping of such landscape characteristics like forest and pasture land use, whose mosaics have suffered significant changes recently by decrease in grazing. Mapping is not only important for detecting changes. A landscape character analysis, which has the general role to help the reasonable development decisions, with an overall landscape character map of Transylvania, could show if Firtos Micro-region with its traditional landscape management, its attractive backwardness, its intimacy would be a competitive touristic region or not on the market of European landscapes.

---

¹¹ Swanwick, C. 2002, Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland, Countryside Agency and Scottish Natural Heritage pp.8.

¹² Deutscher Akademischer Austausch Dienst, www.daad.de

BÖRZSÖNYI TELEPÜLÉSEK TURISZTIKAI TÖREKVÉSEI

Mikházi Zsuzsanna (zsuzsanna.mikhazi@uni-corvinus.hu)¹

¹*BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

2006–2007-ben hat börzsönyi település (Kemence, Vámosmikola, Nagybörzsöny, Perócsény, Bernecebaráti és Tésa) turisztikai fejlesztési lehetőségeit vizsgáltuk meg. A kistérség falvai sok értékkel rendelkeznek (legfőképpen viszonylagos érintetlenségükből adódó természeti értékekkel), ám elzártságuk miatt igen nehéz anyagi helyzetben vannak az önkormányzatok, a felnövekvő generáció számára nem tudnak helyi munkalehetőségeket biztosítani, így a településeket az elöregedés veszélye fenyegeti. A kutatás célja annak meghatározása volt, hogy miként lehet a település értékeinek felhasználásával növelni a község vonzerejét a látogatók számára. Másrészt a települések kérésére egy turisztikai kiadványt készítettünk, mely tartalmazza a látogatók számára az összes szükséges információt. Egy olyan adatállomány létrehozására törekedtünk, melyben szerepelnek a szálláshelyek, a vendéglátóegységek, valamint a turisztikai látványosságok, kikapcsolódási lehetőségek.

Kutatásunk két lépcsőben történt. Az első szakaszt a települések bejárása és a helyszínen gyűjtött adatok dokumentálása. Egy héten keresztül ismerkedtünk az itt lakók életével, mentalitásával, szokásaival, meglátogattuk és kipróbáltuk a (potenciális és valós) vonzerőket. Így, mint turisták, magunk is véleményt alkottunk a településről, annak turisztikai kínálatáról. Mivel francia és német diákok is voltak velünk, megtudhattuk, hogy egy külföldi milyen szemmel nézi a települést. Interjúkat készítettünk a falu életében jelentős szerepet játszó személyekkel (polgármester, tájház idegenvezetője, helyi hagyományörző egyesület vezetője, volt tanácselnök, iskola, óvoda, idősek otthona vezetői stb.), beszélgettünk továbbá a helyi lakosokkal is, hogyan látják ők a település helyzetét.

Fényképekkel dokumentáltuk a jelenlegi állapotokat és összegyűjtöttük a lehetséges attrakciókat. Megvizsgáltuk a hat település esetében a térségi kapcsolatokat is. Ez azért volt fontos, hogy megismerjük milyen erőforrásokat honnan, milyen távolságból vesznek igénybe a helyi lakosok, illetve, ezen keresztül láttunk rá az egyes települések térségben betöltött szerepére is. Ezek együttese alkotta a primer forrást. A helyszíni szemlét követően statisztikákat gyűjtöttünk települések gazdasági, társadalmi életének folyamatára és változásaira vonatkozóan, utána olvastunk a települések történetének, legendáinak, tanulmányoztuk a településfejlesztési koncepciókat.

Az adatok összesítése és kiértékelése után születtek meg a konkrét tervek. Elsőként mind a hat településre külön-külön elkészült egy turisztikai fejlesztési koncepció, melyben a sajátos adottságaikhoz mértén megfogalmaztuk a turisztikai irányvonalakat és kitörési lehetőségeket. Második lépésként turisztikai attrakciók terveit készítettük el. A projekt harmadik eleme pedig egy turisztikai kiadvány szerkesztése volt.

THE TOURISM ENDEAVOURS OF SETTLEMENTS OF BÖRZSÖNY

Zsuzsanna Miházi (zsuzsanna.mikhazi@uni-corvinus.hu)¹

¹*BCE, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest*

In 2006–2007 we examined six settlements in Börzsöny (Kemence, Vámosmikola, Nagy-Börzsöny, Perőcsény, Bernecebaráti and Tésa) and their tourism development opportunities. The villages of the micro-region have many relatively untouched natural values. The local governments are in a most serious situation because of their closeness, they can't open local job opportunities for the rising generation, hence the danger of the aging threatens the settlements. The aim of the research is to define, how can we increase the attractiveness of villages for the visitors. On the one hand, as a final result we completed a tourism development concept for all settlements. On the other hand, we prepared a tourism brochure on the request of the settlements, which includes all of the necessary information for the visitors. Our aim was to create a data file containing the accommodations, catering establishments, tourism attractions and recreation opportunities. We depicted the accessibility of these objects and the opening hours on a map.

We made our researches in two steps. The first part included the roaming the settlements and the documentation of the collected data. We got acquainted with the life traditions of the people, we were fascinated by the villages integrated in the landscape, visited the potential and real blandishments. So as tourists we had also an opinion on the settlement and its tourist supply. As we had French and German students with us as well we learned the esteem of foreigners as well. We made interviews with local people dominant in the settlement (mayor, guide of the local museum, leaders of the school, kindergarten etc.), and we interviewed local people how they see the situation of the village.

We made photos about the current situation and collected the potential blandishments. In six settlements we surveyed the spatial connections as well. It was important to see what kind of resources are used by local people and we have seen the role of the villages in the region. All of these made up the primer resources.

After the visits we collected statistical data on the trends of the economic, social life of the settlements (demography, employment, incomes from the industries, land use changes etc.) we looked after the history, legends of the settlements studied the development concepts. With these second resources we had all the information to start planning.

After the aggregation and assessment of the data were made the plans. Firstly we made for all the six settlements tourist development concepts, in which according to the special conditions we formulated the tourist guidelines and opportunities. Afterwards we elaborated the plans of tourist attractions. The third part of the project was the edition a tourist publication.

**Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly
Tudományos Ülésszak**

**“Tájvédelem, tájrehabilitáció” szekciójának
programja**

**Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
2007. november 8.
1118 Budapest, Villányi út 35–43.
A/VII. terem**

Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly Tudományos Ülésszak
A 15 éves Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék
jubileumi szekcióülése

A szekcióülésen a Tanszéken az elmúlt 15 évben diplomát szerzett tájépítész mérnök kollégák szerepelnek előadásaikkal.

Szerzők (végzés éve)

Boldizsár Brigitta (1995)

Kincstári Vagyoni Igazgatóság, Vagyonkezelési Főosztály

Sólyom Rudolf (1995)

MŰ-HELY Tervező és Tanácsadó Zrt.

Bádonyi Krisztina (1997)

Magyar Tudományos Akadémia, Földrajztudományi Kutatóintézet

Jaczenkó Judit (1998)

TÁJOLÓ-TERV Kft.

Palotás Brigitta (1999)

Artus Galéria

Báthoryné Nagy Ildikó Réka (2000)

Budapesti Corvinus Egyetem, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Udvardi Anikó (2000)

Budapesti Corvinus Egyetem, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Gyarmati Krisztina (2001)

Pannon Táj- és Kertépítész Műhely

Boda Brigitta (2002)

Budapesti Corvinus Egyetem, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Illés István (2002)

Váti Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság

Vaszócsik Vilja (2002)

VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság

Petrányi Gergely (2004)

Budapesti Corvinus Egyetem, Matematika és Informatika Tanszék

Priester Margit (2004)

Szentendre Város Önkormányzat Polgármesteri Hivatala; Szentendre

Puha Magdolna (2004)

Pro Regio Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési és Szolgáltató Kht.

Schrett Andrea (2004)

Budapesti Corvinus Egyetem, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Boromisza Zsombor (2005)

Budapesti Corvinus Egyetem, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Szőgedi Zsuzsanna (2005)

Egri Építész Iroda

A PÉCELI RÁDAY-KASTÉLY PARKJÁNAK KERTTÖRTÉNETI KUTATÁSA ÉS REKONSTRUKCIÓS TERVE

B. Boldizsár Brigitta (bugbol@freemail.hu)

Kincstári Vagyoni Igazgatóság, Vagyonkezelési Főosztály; Budapest

A török hódoltság után a XVIII. sz. folyamán a meghatározó családok birtokközpontjaikat Buda és Pest körüli területekre helyezték át. Kialakult a főváros körüli kastélygyűrű. Az áttelepülő családok kastélyai körül a XVIII. sz. első felében csak kisebb kerteket telepítettek, amelyek a környező ingatlanok megszerzése folytán egyre növekedtek. A hímes parterre-es barokk kertekhez tájképi kertek csatlakoztak, majd külön telken „konyhai vadaskerteket” apróvadakkal tájképi kert szerűen alakítottak ki. A birtokhoz tartozó erdőkből land-arnak beillő tervezett úthálózattal fácánoskerteket hoztak létre, a nagyobb vadak vadászatára szánt nagyobb kiterjedésű erdők is sajátos csillagos úthálózatot kaptak. A vadászatok céljára vadösszeterelésre szolgáló tisztásrendszereket, a vadterítésre vadászcsillag tereket alakítottak ki. Mindezeknek a „tájpreparátumoknak” a kiindulópontja, meghatározó eleme maga a kastély és a hozzá tartozó belső kert volt.

Az egyik, országos jelentőséggel bíró család, Ráday Pál (a Szécsény melletti Ludányból) és leszármazottai, szintén Pest közelében, Pécelen alakították ki birtoktestüket a kastéllyal, kerttel és a fent említett funkciókat hordozó „tájpreparátumokkal”. A kastélyhoz tartozó belső kert és a gyümölcsös barokk fénykori telekterülete és formája szerencsés módon szinte teljesen az eredetinek megfelelően maradt fenn. A tervezés során a teljes birtoktest levéltári kutatása, Budapesten a Ráday Könyvtárban megmaradt eredeti könyvek és tervrészecskék tanulmányozása (az eredeti bejelölések, megjegyzések áttekintése), az irodalomban fellelt Szentjóni-Szabó László vers, melynek címe: A péceli kert, továbbá a sok analógia és a személyes tervezési, kivitelezési és kutatási tapasztalatok alapján készült el a terv.

A belső kert rekonstrukcióján túl a műemléki környezetben lévő telkeket érintően is javaslatokat tartalmazott a dokumentáció, hogy az esetleges jövőbeni beruházások alkalmával ne sérüljön a műemlékegyüttes értéke; továbbá a tervezési folyamat az eredeti birtoktest többi részének kutatására is kiterjedt abból a szempontból, hogy a városban és környékén a későbbiekben felmerülő beruházások, építkezések lehetőleg a műemlékegyüttes táji helyzetét, táji kapcsolatait – a vizuális kapcsolatot is beleértve – hátrányosan ne érintsék ill. az egyes, még megmenthető „tájpreparátumokat” ne töröljék el véglegesen.

RESEARCH AND RECONSTRUCTION PLAN OF HISTORIC GARDENS OF RADAY MANOR HOUSE IN PECEL

Brigitta B. Boldizsár (bugbol@freemail.hu)

Property Division, Treasury Property Directorate, Budapest

During the 18th century, subsequent to the Turkish occupation, the Hungarian aristocratic families' tended to move the centre of their estates close to the capital of the country, the then two separate towns Buda and Pest. As a result, soon a ring of manor houses developed around these two towns. In the first half of the 18th century these newly settled families contented with smaller gardens built around their houses. As they managed to acquire neighbouring lands, though, they continuously extended these gardens. The original Baroque style parterre gardens were first enlarged with landscape gardens and later on so-called „kitchen game gardens” were added to them, which were established on separate lands in the form of landscape gardens and populated by small games. The woods neighbouring the estates were usually turned into pheasant-gardens intersected by a network of land-arts-type roads. The extended forests used for hunting big game were designed with a stare-shaped network of roadways. In addition there were clearings established for rounding up game as well spaces called “hunters' stars” for gathering and mustering killed game. The starting point and the most distinctive element of all these landscape arrangements was of course the manor house and the inner court attached to it. One of the most significant noble families of the time was that of the nation-wide acknowledged judge Pál Ráday who originated from Ludány near Szécheny. He and his descendents established the centre of their estates comprising a manor house and the above described landscape arrangements in Pécel, in the vicinity of Pest. By good luck, the inner garden attached to the house along with the orchard has survived to these days almost entirely in its original heyday Baroque style design and size.

In compiling the reconstruction plans of this garden besides my experience in research, design and execution I heavily relied on the findings of the archive research of the original documents related to the whole estate. I also studied other prime sources like books and designs dating from the time with authentic markings and notations, now in the possession of the Ráday Library in Budapest, or a contemporary poem entitled “The gardens in Pécel” by Szentjóni-Szabó László as well as many other relevant analogies. The documentation package in addition to the reconstruction plans of the inner garden also contains recommendations, regarding the plots situated within the historic surroundings of the Ráday manor house, to be considered in case of future investments, in order to avoid the abuse of the historic ensembles' values. Furthermore, my research affected other areas of the original estate with a view to ensure that future investments and construction activities carried out in the town and its neighbourhood do not affect the historic ensemble's position in the surrounding environment and its relationship to it – including also its visual relations – in an unfavourable manner or that the surviving elements of the historic landscape arrangements that can be preserved are not wiped out.

AZ INTEGRÁLT TERVEZÉS TAPASZTALATAI A TISZA-MENTI TÉRSÉG PÉLDÁJÁN

Vaszócsik Vilja (vvaszocsik@vati.hu)

VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság; Budapest

A Tiszai ártér – amely az ország negyedét, 443 települést és 1,8 millió lakost foglal magába – életét, fejlődését a történelem folyamán mindig a folyó határozta meg. A Tisza szabályozása során a táj működésében történt beavatkozások számos megoldatlan problémát váltottak ki a térségben. Árvíz, belvíz, aszály sokszor egyidőben sújt gáttal elválasztott szomszédos területeket. A gazdaság teljesítőképessége visszaszorult, a terület nem képes eltartani az ott élő népességet, demográfiai, szociális problémák alakultak ki. A problémák megoldására a tervezés két úton indult el. Egyrészt a magasodó árvizek kezelésére létrejött a tározóterek kialakítását célzó és a hullámtér vízlevezető képességét növelő VTT árvízvédelmi koncepció. Másrészt elindult a tiszai ártér természeti-gazdasági-társadalmi problémáit orvosló területfejlesztési program és vidékfejlesztési koncepció. A két tervezési folyamat már a kezdeti fázisban összekapcsolódott. A közös cél a térség életlehetőségének biztosítása, javítása, amelynek lényeges elemei az árvíztől való biztonság, valamint az adottságokhoz alkalmazkodó tájhasználat és a térségi fejlődés többi komponense.

A munka során a párhuzamosan elkészült tervek összekapcsolása több szempontból is integrált tervezést jelent. Hiszen ágazatok közötti és különböző területi egységek közötti együttműködést szolgálja. Nagytérségre vonatkozóan elkészült:

- a Tisza térségére kialakított összefüggő árvízvédelmi koncepció, a szükséges tározóterek gazdasági-társadalmi-természeti-árvízvédelmi szempontú kijelölésével;
- a területfejlesztési és -rendezési célokat szolgáló átfogó vizsgálat;
- területfejlesztési koncepció, program, valamint az ebből következő komplex program, amely a programelemek 2007–2013-as Európai Unió támogatási rendszerbe történő beépítését szolgálta;
- területrendezési terv, amely meghatározta az adottságoknak és a koncepciónak megfelelő tájhasználatot és a tározóterek illesztését a térszerkezetbe;

A konkrét tározóterekhez kapcsolódóan megtörtént:

- az árvízi szükségtározók műszaki tervezése;
- az érintett kistérségek integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciójának és programjának kialakítása;
- a tározóterek és kapcsolódó területeik ártéri tájgazdálkodási terve és a vízpótlást biztosító vízrendszerének műszaki terve;
- 1:10 000 léptékű területrendezési tervek, amelyek segítséget nyújtanak a településrendezési tervek szükséges módosításához.

Az integrált tervezés során kitűzött tervek megvalósulása jelenleg kérdéses, az a térségben érdekelt szereplők kooperációs képességétől és felelősségvállalásától függ.

EXPERIENCES OF INTEGRATED PLANNING BASED ON THE TISZA REGION-MODEL

Vilja Vaszócsik (vvaszocsik@vati.hu)

VÁTI Hungarian Public Nonprofit Company for Regional Development and Town Planning

Throughout history, the life and development of the Tisza floodplain, which covers with its 443 settlements and 1,8 million inhabitants about one quarter of the country, has always been controlled by the river itself. Interferences with the land during the regulation of the river Tisza have lead to countless problems in the region. Floods, droughts and inland water often strike simultaneously in neighbouring areas separated by dykes. Economy has deteriorated, the region cannot support its population any longer, demographical and social problems have evolved. In order to solve these problems, a twofold planning process was started. The *VTT* flood management concept targeting rising flood levels was aimed at establishing reservoirs and increasing the flood conveyance capacity of the flood bed. The regional development programme and the rural development concept were designed to find a solution to the environmental, economic and social problems of the Tisza floodbed. The two planning processes were interconnected from the beginning. The mutual goal was to improve the opportunities of living in the region, which means safety from floods, land use adapted to the conditions of the land, and other components of regional development.

In many aspects, the interconnection of the simultaneously designed plans implied integrated planning, since it supported synergy between different sectors and between various regional units. Regarding the whole of the region, the following have been accomplished:

- a comprehensive flood management concept, marking the places of the necessary reservoirs with consideration for the economy, society, environment and flood management of the Tisza region;
- a regional development concept and programme, and the resulting complex programme which served for the programme elements to integrate into the 2007–2013 EU funding system;
- a physical plan which specified land use and fitting of the reservoirs into the land structure according to the concept and the conditions of the land;

Regarding the actual reservoirs, the following have been designed:

- a technical plan of the reservoirs;
- an integrated concept and programme of regional and rural development and environmental management of the micro-regions concerned;
- a floodbed land use plan and a technical plan of the drainage system providing water supply for the reservoirs and the attached areas;
- 1:10 000 scale physical planning schemes which help with the necessary modifications of the physical plans

The implementation of these plans is currently uncertain and dependant on the willingness of the interested parties of the region to cooperate and assume responsibility.

AZ ÜDÜLŐKÖRZETEK TERÜLETFEJLESZTÉSI VONATKOZÁSAI MAGYARORSZÁGON A RÁCKEVEI (SOROKSÁRI-)DUNA ÜDÜLŐKÖRZET PÉLDÁJÁN

Puha Magdolna (puhamagdolna@gmail.com)

Pro Regio Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési és Szolgáltató Kht; Budapest

Magyarország vízhez kötődő üdülőkörzetei jelentős változásokon mentek keresztül az utóbbi száz év folyamán. A különböző – gazdasági, történeti eredetű – alakító és formáló hatások, és az egyes területek sajátosságai különféle fejlődési útvonalak létre jöttéhez vezettek. A változások számos olyan konfliktus kialakulásához vezettek, amelyek ma a területfejlesztés és a hatékony szabályozás helyes irányának útjában állnak. Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása pedig tovább nehezítette az üdüléssel kapcsolatos jogszabályi helyzet értelmezését, gyakorlati alkalmazását.

Hazánkban nem egyenletes az üdülési lehetőséget megalapozó természeti és történeti adottságok területi elhelyezkedése. A legkedvezőbb helyzetben azok a területek vannak, ahol a táji, természeti és történeti vonzeró együttesen jelenik meg, és az üdülés is hosszabb múltra tekint vissza (pl.: Balaton, Dunakanyar). A rekreációs és a természetvédelmi szempontból is értékes területek egybe esése, számos táji, természetvédelmi kérdést vet fel. Az üdülőterületek hosszú távú tervezésének szükségességét belátva, már a '60-as években készültek regionális rendezési tervek. A '70-es éveket követően azonban, a dinamikus növekvő üdülési igények jelentős zsúfoltságot eredményeztek a népszerűbb üdülőkörzetekben. A kedvezőtlen folyamatok mérséklésére és a fejlesztések helyes irányának meghatározására érdekében, 1983-ban elkészült az Országos Üdülőterületi Terv, később pedig az üdülés és idegenforgalom területrendezésére és településfejlesztésére vonatkozó hosszú távú koncepció. Ez volt az utolsó munka, amely az ország összes üdülőterületével foglalkozott.

Az 1998-ban kialakított 9 idegenforgalmi régió jelentősen átalakította és lassította az üdülőterületekkel kapcsolatos tervezést. A régiók lehatárolása ugyanis nem a táji adottságok alapján történt (csak a Balaton és Tisza-tó esetében), területük pedig nem esik egybe a tervezési statisztikai régiókéval. Az üdülőkörzetek, kiemelt üdülőkörzetek száma és köre többször is módosult az elmúlt 30 év során, amely számtalan bizonytalanságot szült egy-egy terület fejlesztése során.

A Ráckevei (Soroksári)-Duna üdülőkörzet példáján keresztül áttekinthetők a vízparti üdülőterületeken tapasztalható általános problémák és területfejlesztési nehézségek. Az üdülőterületek tervezésének és szabályozásának változása, és a terület helyi sajátosságai együttesen vezettek a térségben tapasztalható tájromboláshoz és környezeti problémákhoz. A valamikor regionális jelentőségű, pest megye leginkább kedvelt üdülőkörzete mára a helyi igények hatékony kiszolgálásában is nehézségekkel küzd.

REGIONAL DEVELOPMENT OF THE RECREATIONAL AREAS IN HUNGARY THROUGH THE EXAMPLE OF RÁCKEVEI (SOROKSÁRI) DANUBE'S RECREATIONAL AREA

Magdolna Puha (puhamagdolna@gmail.com)

Pro Regio Kht; Budapest

The recreational areas related to rivers or lakes in Hungary, went through a major change in the last hundred years. The different kinds of influences – economical, historical – and the characteristics of each area led progress in various directions. These changes caused several conflicts that still nowadays are interrupting the proper direction of regional development and effective regulation. Joining the European Union has made more difficult to interpret and apply the laws related to recreational areas in Hungary.

In our country, the location of areas with recreational capabilities based on natural and historical conditions, are not equal. The areas, where the historical, natural and countryside attractions meet together, and where recreation has a longer past (for example: Balaton, Dunakanyar) are in the best position. The areas where natural and recreational conditions are in the same place, rise lot of questions regarding the protection of nature and landscape.

In the 60's, a growing concern for the necessity of making long term plans for recreational areas, gave as a result an increase of regional planning. But the dynamic claimed an increase for recreation that turned into overcrowded popular recreational areas in the 70's. To stop the disadvantageous processes and to settle the right direction for development, the National Plan for Recreational Areas was made in 1983, and the long term concept for regional development in recreation and tourism was made years later. That was the last work done which dealt with all of the recreational areas in the country.

The 9 tourism regions which were formed in 1998, changed and slowed down the planning in recreational areas. But those regions weren't formed by the conditions of its landscape (just in the cases of the lakes Balaton and Tisza), and the areas for tourism regions are not the same as the areas of statistical planning regions. The number and combinations of recreational areas and prominent recreational areas have changed several times in the last 30 years, and have also caused many problems in their development.

The general difficulties of regional planning in riverside recreational areas can be surveyed through the example of Ráckevei (Soroksári) Danube's region. Environmental problems and landscape devastation were caused jointly by local conditions, planning and regulation modifications of the recreational areas. This area, that used to be one of the most popular recreational areas in Pest Region, has many difficulties to serve the local needs nowadays.

TÁJ- ÉS KÖRNYEZETVÉDELMI SZABÁLYOZÁSI ESZKÖZÖK ALKALMAZÁSA A TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVEZÉSBEN

Sólyom Rudolf (rudisoly@yahoo.com)

MŰ-HELY Területfejlesztő és Tervező Zrt., Budapest

Napjainkban a táji és környezeti értékek jelentősége egyre nő. Az emberek döntéseit egyre inkább befolyásolják ezek az adottságok. Ez sokak számára alapvető fontosságú, amikor lakóhelyet választanak. A környezeti állapot kedvezőtlen változása sokakat ösztönöz lakóhely változtatására. Azok, akik lakóhelyüket megváltoztatni nem tudják, vagy nem akarják, több figyelmet fordítanak környezetük változására. Az ő érdekük a környezeti terhelés növekedésének megakadályozása, a meglévő terhelések csökkenése, a meglévő értékek megőrzése. A helyi és a környezeti érdekek érvényesítésének egyik fontos területe a településrendezési tervezés.

A településrendezés legfőbb jogi alapja a 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről. A másik, a szakmai körökben OTÉK néven ismert 253/1997. (XII.20.) kormányrendelet. A fenti jogszabályok által meghatározott településrendezési eszközök az alábbi tervfajták: településfejlesztési koncepció, településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat és a szabályozási terv.

A tervek alapvető célja az adott területen a területfelhasználás meghatározásával új épület építésének, a meglévő épület átalakításának, bővítésének, lebontásának, rendeltetésének megváltoztatásának helyi szabályainak megalkotása.

A területfelhasználás meghatározásakor a település területe két alapvető részre fog tagolódni. Egyrészt a beépítésre szánt területekre, másrészt a beépítésre nem szánt területekre. (Utóbbiaknál a telek megengedett legnagyobb beépítettsége 5%-nál nem lehet több). Ez elég jól rámutat a tervek specialitására, ami az, hogy a táj- és környezetvédelmi értékek érdekeit az adott terület építési, beépítési feltételeinek és jellemzőinek meghatározása során kell érvényre juttatni. Az értékvédelem érvényre juttatásának egyik szélső esetét az építés „teljes tilalma”, míg másik szélső esetét a szinte „teljes korlátozatlanság” jelentheti. Az előző ritkán, de előforduló lehetőség, míg az utóbbi sosem valósul meg. A köztes megoldások a jellemzők, így a beépítési feltételek több-kevesebb feltételhez kötöttek. A feltételek meghatározása során veszik figyelembe a táj- és környezetvédelmi érdekeket.

A településrendezés folyamatában a fenti érdekek érvényesítésének egyik fontos garanciája a tervek hatósági véleményezése valamint a lakossági ismertetése, egyre gyakrabban alakító véleményeztetése. Ezen eljárások jellemzően növelik a tervek környezeti értékek iránti érzékenységét, szigorúbb környezeti feltételeket a táji értékek fokozottabb figyelembe vételét hozzák magukkal.

THE APPLICATION OF LANDSCAPE- AND ENVIRONMENT PROTECTIVE REGULATION METHODS AND TOOLS IN THE SETTLEMENT PLANNING

Rudolf Sólyom (rudisoly@yahoo.com)

MŰ-HELY Area Developing and Planning Corporation, Budapest

In our time the significance of the regional and the environmental values are steadily increasing. The everyday decisions of people are more and more influenced by these values. These environmental aspects became fundamental for many people when seeking new living residential area inside or outside the cities or villages for themselves. The adverse changes of environmental conditions persuade many people to change their existing residence to a better one. Those people who are not in the position to move, or don't want to change, pay more attention to the changes of their environment. They have vital interest to prevent increasing pollution of the environment, or to decrease existing environmental loads, and to keep existing conditions and values of their environment. Settlement planning is one of the most important tool for representing and enforcing local and environmental preferences of the population. The most important legal foundation of the settlement planning is the LXXVIII. law on development and protection of the built environment built of the country, which were passed by the Hungarian parliament in 1997. The second legal source is the decree 253/1997. (XII.20.) of the Hungarian government, which is also known as OTÉK in the vocational circles. The settlement regulation tools defined by the above decree are the following plans: settlement development concept, settlement construction plan, local building regulation and the plan of regulation. The fundamental aim of these plans is to create local construction and settlement rules for new building erection, for the transformation and extension of existing buildings or for the demolition of them on the given area by determining the utilisation of the territory. By determining the area utilisation of the settlement its geographic area will be divided into two fundamental parts. On one hand areas will be defined as to be built in areas, and on the other hand as areas to be left free. (In the latter case the permissible biggest built in area may not exceed 5% of the total area.) This limitation points out the speciality of these plans, that the interests of the landscape and the environment value protection on the given area should be made by determining the building conditions and its features to build on the area. One of the extreme cases of enforcing the value protection is the full prohibition of construction work on the area, while the other extreme case would be the total freedom and no limitations for building in the area. The first case occurs sometimes, the second never. Intermediate solutions are dominant so the built in conditions of an area are determined to satisfy certain requirements. Landscape and environment protection interests are taken into consideration as these requirements are formulated. In the process of the settlement planning one of the most important guarantees to enforce the above mentioned interests is the magisterial report of the plans and its public review for the population in the settlement enabling to formulate the experts and the public critics and opinion on them. These processes increase the sensitivity of these plans for environmental values, and bring more rigorous requirements on environmental aspects and regional values to keep and develop landscape values too.

TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVEK KÖRNYEZETI VIZSGÁLATA

Jaczenkó Judit (j_jaczi@yahoo.co.uk)

Tájéoló-Terv Kft., Budapest

A település területfelhasználásának, infrastruktúra hálózatának, az építés helyi rendjének a meghatározása által a településtervezés a környezet alakítását hordozza magában, így a környezeti elemekre és rendszerekre jelentős hatással lehet. A tervezési gyakorlat sajnos azt mutatja, hogy a településtervezés szabályozásának egészét átható környezet- és értékvédelmi szemlélet ellenére egy-egy döntésnél a környezeti szempontok nem kellően jutnak érvényre. A környezeti értékek hatékonyabb védelmének lehetőségét biztosítja a közelmúltban bevezetett új eszköz: a környezeti vizsgálat.

A **környezeti vizsgálat** a környezetre jelentős hatást gyakorló tervek, programok – köztük a településrendezési tervek – környezeti következményeit hivatott feltárni és értékelni, s ezen keresztül a döntésekre hatást gyakorolni, a környezeti szempontoknak a döntéshozási folyamat minél korábbi fázisában történő integrálása érdekében. A környezeti vizsgálat egy sokszereplős **eljárás**, mely magában foglalja a környezeti értékelés elkészítését, konzultációk lefolytatását, a környezeti értékelés és a konzultációk eredményeinek figyelembe vételét a döntéshozatalban és a döntésről való tájékoztatást. A várható környezeti hatásokat feltáró, szükség esetén további javaslatokat, tervbe beépítendő elemeket tartalmazó dokumentáció a **környezeti értékelés**. E **dokumentáció** szolgál arra, hogy a terv környezeti következményeit az érintettekkel, a környezet védelméért felelős szervekkel, a nyilvánossággal, továbbá a döntéshozókkal megismertesse. A környezeti értékelést hazánkban a településrendezési tervek egyik kötelező alátámasztó munkarésze, a környezetalakítási javaslat c. munkarész részeként kell elkészíteni, így az új lehetőségeket teremt a tájépítész szakmának.

Fontos hangsúlyozni, hogy a környezeti vizsgálat azonban nem csupán a környezeti értékelésből áll, hanem egy sokszereplős, több lépésből álló eljárás, melynek koordinálása a gyakorlatban szintén a környezeti értékelést készítő feladatoként jelenik meg. Hatékonysága a környezeti értékelés szakmai színvonalán túl nagymértékben az eljárás helyes lefolytatásán és a szereplők részvételén múlik. Ezért fontos a környezeti vizsgálat jogszabályban megkövetelt lépéseinek megfelelő beillesztése a településrendezési eljárás kidolgozási, egyeztetési és elfogadási folyamatába, valamint a **környezeti vizsgálati eljárás szereplői** – kidolgozó, felelős szakértő, környezet védelméért felelős szervek, nyilvánosság, döntéshozó – aktív részvételének biztosítása. A szakmai megfelelés a környezet védelméért felelős szervektől és a környezeti értékelést készítőktől függ. A környezeti vizsgálat eredményessége azonban mindenekelőtt – mint döntéshozón – az önkormányzaton múlik. A felelősségteljes döntés biztosítéka a nyilvánosság, mely a környezeti vizsgálat teljes folyamatában biztosítva van. Az eszköz hatékonyságának növekedése így a társadalmi szerepvállalás megerősödésétől várható, amit az eszköz megismerése, illetve széleskörű megismertetése segíthet elő.

ENVIRONMENTAL ASSESSMENT OF SETTLEMENT REGULATION PLANS

Judit Jaczenkó (j_jaczi@yahoo.co.uk)

Tájéoló-Terv Ltd.; Budapest

By determining the land use, the infrastructure-network and the local building code the settlement planning results in the formation of the built environment and the landscape. Hence it can have a significant effect on the elements of environment and also on the whole of it. Unfortunately in planning practice environmental considerations are often neglected in spite of the fact that protection of the environment and the values of built and natural heritage are present in the whole legal regulations of settlement planning. The new process of environmental assessment introduced not long ago can assure a more efficient way of protection of environmental values. The aim of the **environmental assessment** is to unravel and to estimate the environmental effects of plans and programs like settlement plans (structural plans and zoning plans) which have significant environmental effects. All this is done in order to integrate environmental considerations in the process of decision-making as soon as possible. The environmental assessment is a **process** with many participants. It includes the preparation of the environmental report, the carrying out of consultations, the taking into account of the environmental report and the results of the consultations in decision-making and the provision of information on the decision. The **environmental report** is the **document** which unravels the prospective environmental effects and if necessary adds further proposals on what else should be taken into consideration. This **document** is used to inform the authorities responsible for the environment, the public and the decision-makers about the environmental effects of the plan. In Hungary the environmental report is elaborated as a part of the environment forming proposal chapter which is one of the compulsory supporting chapters of settlement regulation plans. Hence it creates new opportunities for the landscape profession. It is very important to emphasize that the environmental assessment is not only the environmental report, but it is a process with many participants, which is coordinated in everyday practice by the person who elaborates the environmental report. The effectiveness of the environmental assessment depends not only on the professional quality of the environmental report but also on the way the process is conducted and on the participants as well. This is why it is important to build in the steps of environmental assessment into the procedure of preparing, arbitrating and accepting settlement regulation plans. It is also important to ensure the active involvement of the **participants of the environmental assessment**; the report-makers, the relevant authorities, the public, the decision-makers. The professional quality depends on the authorities responsible for the environment and the environmental report-makers. However the success of the environmental assessment depends first of all on the local governments as they are the decision-makers. The public which is involved in the whole process of environmental assessment is the guarantee for making responsible decision is. Hence probably the effectiveness of this new environmental tool will increase as public participation in the process increases. It may be achieved by providing more information of the environmental assessment for the public.

A TÁJÉPÍTÉSZET SZEPERE ÉS LEHETŐSÉGEI A TELEPÜLÉSI IGAZGATÁSBAN SZENTENDRE PÉLDÁJÁN

Priester Margit (gretapriester@hotmail.com)

Szentendre Város Önkormányzat Polgármesteri Hivatala; Szentendre

A magyar önkormányzatok a lakosság mindennapi közösségi igényeinek kielégítésére széles feladat-és hatáskörrel rendelkeznek, melyek között az egyes feladatokat gazdasági helyzetüktől függően önként vállaltan, másokat azonban a törvények erejénél fogva kötelező jelleggel biztosítaniuk kell. A kötelezően ellátandó feladatok tekintetében az önkormányzatoknak nincs mérlegelési lehetősége, itt a döntések legfeljebb azt határozhatják meg, hogy milyen módon látják el ezeket a feladatokat, azonban az önként vállalt feladatok esetében az egyes települések társadalmi igényei, az önkormányzatok gazdasági helyzete és várospolitikája határozza meg, hogy milyen mértékben elégítik ki ezeket.

Bár az Alkotmány kimondja az egészséges környezethez való jogot, valamint törvényi úton biztosítja a természeti és az épített környezet védelmét, a jogszabályi keretek szerint a zöldterületek, parkok fenntartása, kezelése, a települési önkormányzatok szabadon felvállalható feladata ezáltal olyan tág mozgási teret biztosítva az önkormányzatok számára, hogy a zöldfelület-gazdálkodással, és fejlesztéssel kapcsolatos szakmai feladatok meghatározása, ellátása településenként igen eltérő képet mutat.

Előadásomban első részében, Szentendre város példáján bemutatom, hogy jelenleg milyen hangsúlyokkal, milyen feladatai, szerepe van a tájépítészetnek a települési igazgatásban, ezeket a feladatokat milyen szervezeti hierarchiában kell megvalósítani, ennek milyen előnyei és hátrányai vannak, a második részben pedig kitérek arra, hogy milyen lehetőségei lennének a szakmának, amennyiben egyes jogszabályi keretek megváltoznának.

THE ROLE AND THE POSSIBILITIES OF LANDSCAPE ARCHITECTURE FOR LOCAL GOVERNMENTS TROUGH THE EXAMPLE OF SZENTENDRE

Margit Priester (gretapriester@hotmail.com)

Local Governments of Szentendre; Szentendre

The municipalities in Hungary have extensive authority and duty to meet the everyday needs of the residents. Some of the tasks involved are statutory rules while others can be voluntarily fulfilled depending on the financial situation of the municipality. Over mandatory tasks municipalities have no discretion. In such cases, decisions can only be made on how they perform these tasks. In the case of voluntary tasks, on the other hand, performance depends on social needs, financial situation and town policy.

Although the Constitution says that citizens have the right to healthy environment and it also protects the natural and built environment, legislative provisions to maintain and manage parks and green areas give great freedom to municipalities in fulfilling tasks. Thus the management and the development of green spaces can vary substantially from town to town.

I would like to begin by taking a look at Szentendre as an example for the focus and the role of landscape architecture for local governments today and the structural hierarchy in which tasks need to be accomplished with regard to its advantages and disadvantages. Then I would like to move on to opportunities in the profession on condition that certain legislative provisions were changed.

KISPARCELLÁS MŰVELÉSŰ DUNÁNTŰLI SZŐLŐHEGYEK TÁJJELEGRAJZA

Gyarmati Krisztina (pannontaj@gmail.com)

Pannon Táj- és Kertépítész Műhely; Nemesbük

Napjainkra a műemlékvédelmi és természetvédelmi politikában is egyre fontosabb szerepet kap a pontszerű védelem helyett (mellett) a rendszerszemléletű védelem, azaz a táji lépték felé történő nyitás, amely új szakmai kihívásokat jelent. A tájkaraktérvédelem jelentőségére, a hagyományos tájkép értékeire egyre nagyobb figyelmet fordítanak, amikor az európai nemzetek kultúrájának védelme kerül szóba. Vajon milyen tájrészletekre érthető ez a fogalom, amikor egy olyan tájhasznosítás hagyatékát vizsgáljuk, amely az ország teljes területén általánosan elterjedtnek számított a kelta-római időktől? A szőlőművelés az eltérő gazdasági-társadalmi berendezkedésű tájegységekhez, a politikai döntésekhez és természeti (táji) adottságokhoz alkalmazkodva gazdagon szerteágazó rendszert, táji örökséget hagyott ránk, amelynek megfelelő értékelése; tudatosítása új szakmai kutatási feladatokat jelenthet.

A döntően a Dunántúlt jellemző apróparcellás gazdálkodási mód napjainkig fennálló továbbélésében számos "véletlen" játszott közre. Kialakulásuknak, fejlődésüknek kulcsa már a kora középkortól a természeti adottságokon kívül éppen az a gazdasági-társadalmi szerep volt, amelyet a szőlőbirtoklás képviselt.

A szőlőművelés munkaigényességének, a bor piacképességének következtében már a feudalizmus kötött jogrendszerében is a szőlőbirtok viszonylagos autonómiát élvezhetett, *a művelt szőlőhegyi birtokhoz sajátos jogviszony, a szőlőhegyekhez pedig önálló jogrend alakult ki. A szőlő a „polgári földbérlés csírája”* (Makkai L., 1957) és egyúttal a paraszti fejlődés, anyagi előrelépés egyetlen kézenfekvő módja volt.

A szőlőhegyeken kialakult közösségek először íratlan szokásjog, majd írott rendtartások, szőlőhegyi articulusokban foglalt szabályok alapján, döntéshozó vezetőséggel önálló irányítási rendszerbe szerveződtek. A hagyományra épülő rendtartás ezen a vidéken meghatározó erejű volt a történeti tájszerkezet fenntartásában egészen az 1940-es évekig.

A szőlőhegyi pincék a 18–19. században minden bortermő vidékünkön a férfi társas élet jellegzetes központjai voltak (Palládi-Kovács A., 2001), aminek továbbélését a téészesítés időszakában sem lehetetlenítette el. A téészesítés időszakában ezek a dombvidéki területek többnyire alkalmatlanok voltak a nagyüzemesítésre, ezért maradványterületként (Cros Kárpáti, Gubicza és Ónodi, 2004), zártkertként továbbra is a közösségek birtokában maradtak. Az igazán nagy változást a legújabb kor politikai-világnézeti következményének tekinthetjük: azt a társadalmi értékrend- és életmódváltozást, amely új veszélyeztetője a hagyományos tájszerkezet továbbélésének.

STUDY ON LANDSCAPE CHARACTERISTICS OF SMALL PARCELLED VINEYARDS IN TRANS-DANUBIA

Krisztina Gyarmati (pannontaj@gmail.com)

Pannon Landscaping Office; Nemesbük

“Thinking in complexity” is an important definition in today’s conservation politics, which requires new professional challenges in landscape protection. When we are talking about protection of the European national culture, it is now evident to think of the importance of landscape protection and traditional landscapes involved, in the same time. For which scale should we use these definitions, when we are looking for traditional landscapes in the case of a type of land use, which has been characterising Hungary, the whole country for the celtic-roman times? Growing vine has been adapted itself to different regional economical-social systems, to political decisions and to environmental conditions for centuries, so gave us many different landscapes as heritage. Our new professional task is to realize their types and uniqueness.

The process which ordained small parcelled vineyards to survive until today was many times just the “chance”, in the background of political changes. Beyond the environmental conditions it was the economical-social importance of owing a piece of vineyard, which gave them the chance to develop soon in the early Middle Ages.

The cultivated vinefield needed hard work, good organization and expertness, which indicated to get special laws for the holders. The vine hills were little autonomic islands in the word of the strict feudal lawn and order – according to the power of the hill’s community.

They collected and wrote down their own rules for the community in “articulus”-es, based on their tradition, which had been strictly followed and mainly organised the life of the vineyards until 1940.

In the time of the agricultural co-operatives the small parcelled vineyards were „rest-places”, they got a special land use category called „closed garden areas”, so they could partly keep their traditional landscape structure and communities, but they lost their authority in regulation.

Today’s regulations have lost their connections with communities, and in response to the economical and social changes these traditional communities and landscapes can hardly survive.

EGYEDI TÁJÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI SZINTŰ VÉDELME A BÜKKI NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG MŰKÖDÉSI TERÜLETÉN

Szögedi Zsuzsanna (szogedizsuzsa@vipmail.hu)

Egri Építész Iroda, Eger

Rohamosan fejlődő világunkban, az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után ajánlott az eddigieknél jóval nagyobb figyelmet fordítani hazánk történelmi gyökereire, településtörténeti, kultúrtörténeti, természeti és művi értékeire, amelyek meghatározzák az egyes régiók, kistérségek, települések mai arculatát, jövőbeli fejlesztési lehetőségeit. Kutatómunkám során vizsgáltam a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság működési területén folytatott egyedi tájérték felmérések metodikáját, eredményeit, szem előtt tartva a továbbfejlesztés eszközeit, lehetőségeit.

A tájtervezés, területfejlesztés és területrendezési munkálatok során – a táji sokféleség megóvása érdekében – *nem szabad megfeledkezniünk az országos és regionális jelentőségű értékek védelme mellett a helyi jelentőségű tájértékeinkről. Megfelelő védelmük alapos feltáró-kutató munkát és hatékony védelmi javaslatok, intézkedések megfogalmazását követeli meg.*

A kataszterezés során igen sokféle veszélyeztetett tájértéket kell leltárba venni, melyekkel kapcsolatosan legfontosabb cél a minél nagyobb arányban és minél jobb minőségben történő megőrzésük. Mindezek érdekében számos tájépítészeti feladatunk van, ilyen például az *értékek pontos feltárása, településenkénti kataszterezése, összegzése, illetve a hozzájuk fűződő, megőrzésüket célzó konkrét javaslatok kidolgozása, megvalósítása.* Újabb feladatot jelent **a feltárt tájértékek adatbázisának feldolgozása**, megfelelő hasznosítása, hiszen a tájérték kataszter igényesen összeállított kiadványként a védelem hatékony társadalmi eszköze lehet.

Az egyedi tájérték felmérések során kiemelkedő szerepet kapnak a települési önkormányzatok vezetőségével kapcsolatba kerülő településtervező szakemberek, hiszen a **figyelemfelhívás, a helyi védettség megfelelő előkészítése**, megvalósítása, a különböző **pályázati, pénzügyi lehetőségek felsorakoztatása**, valamint **konkrét tervjavaslatok elkészítése** jelentős segítséget nyújt a tájvédelmi munka során. Feladatkörükhöz tartozik a nemzeti park igazgatóságok által felmért *egyedi tájértékek szerepeltetése a településrendezési tervekben, illetve további javaslattétel a tájértékek körének bővítésére.*

Nagy előrelépést jelenthet az egyedi tájértékekkel kapcsolatos *táj- és természetvédelmi, örökségvédelmi nyilvántartások összekapcsolása*, valamint a kölcsönös adatszolgáltatás megvalósítása. Kellő odafigyelésre, több szempontú, **komplex értékelési rendszerre** és konkrét feladatok megfogalmazására van szükség a megfelelő védelem, helyreállítás, megőrzést elősegítő kataszterezési eljárás lebonyolításához, és a településfejlesztési javaslatok megfogalmazásához.

PROTECTION OF INDIVIDUAL LANDSCAPE VALUES BY SETTLEMENTS IN THE OPERATION FIELD OF THE BÜKK NATIONAL PARK DIRECTORATE

Zsuzsanna Szögedi (szogedizsuzsa@vipmail.hu)

Architect Office of Eger, Eger

In our rapidly developing world after joining the European Union it is recommended to turn more attention to the historical roots of our country, to the history of its settlement, and to cultural, natural and created values than we did before. These values not only determine the today's aspect of certain regions, small areas and settlements, but also their future development. While I was doing my research in the operation field of the Bükk National Park Directorate I was studying individual landscape measurement methodology considering the possible advantages and the tools of further development as well.

During land use planning, regional development and spatial planning works we shouldn't forget beside the values, which have a considerable general and regional importance the local landscape values, in order to protect the land diversity. **Their proper protection demands appropriate exploration, research work and the formulation of effective protective suggestions and acts.** We have to record multiple endangered landscape values during the surveys, since our aim is to preserve them in higher proximity and better quality. On account of these we have several landscape architecture tasks for instance, the adequate exploration of values, survey and synopsis by settlements, and the elaboration and implementation of concrete suggestions aiming to preserve them. A further task includes **the processing of the explored values data base** and their appropriate utilization, because the landscape cadastre can be an effective device of protection in the form of a carefully selected publication.

Settlement planning experts working with the local authorities have a significant function, because **careful attention**, proper preparation and accomplishment of local protection, **the gathering of different applications and financial options** and also **the preparation of concrete planning proposals** are considerable help for nature conservation. Their duties include the recording of individual landscape values in the settlement arrangement plans provided by the national parks and **the proposing of further motions for extending the circle of landscape values.** It can be a great leap forward to join the records of landscape and nature conservation and heritage protection—concerning individual landscape values- and to have a mutual information flow.

Careful attention, several local observations, a complex valuation system and a forming of concrete questions are needed in order to protect, restore and compose the suggestions of further development.

MAGYARORSZÁG VÉDETT LEPKÉI ÉS A KLÍMAVÁLTOZÁS

Petrányi Gergely (pertu@mail.tvnet.hu)

Budapesti Corvinus Egyetem, Matematika és Informatika Tanszék; Budapest

Az egyes állatfajok számos tulajdonsága – a méreteik, formájuk és színük, táplálkozásuk és szexuális szokásaik – az őket körülvevő klimatikus körülményekhez alkalmazkodik. A klíma változásai hatással vannak populációk méreteire, melyek viszont befolyásolják a faj elterjedését és abundanciáját, végül az adott ökoszisztéma struktúráját és működését. Ennélfogva a hosszú távú klimatikus tendenciáknak óriási szerepe van az élővilág bonyolult rendszerének kialakításában.

A lepkék (Lepidoptera) számos szempontból ideális alanyok bizonyulnak a klímaváltozás hatásainak tanulmányozása céljából. Különböző élőhelyeket elfoglaló és sokféleképp alkalmazkodó fejlődési alakjaik, gyors generációs idejük, rugalmas életmenet-stratégiáik, fizikai változatosságuk, kiemelkedően magas fajszámuk, mindenféle élőhelyen való jelenlétük és viszonylagosan könnyű határozhatóságuk különösen alkalmassá teszi őket ökológiai és evolúciós tudásunk elmélyítésére.

Rovarfaunisztikai esettanulmányunkkal a klímaváltozás Magyarország lepkefaunájára gyakorolt esetleges hatásait kívánjuk bemutatni. Hazánk Lepidoptera faunáját hasonlítottuk össze a különböző globális klímamodellek scenáriói szerint Magyarország jövőbeli klímaviszonyaival jelenleg rendelkező országok (Románia, Bulgária és Görögország) lepkefaunájával. Célunk az volt, hogy megadjuk az adott scenárió szerinti maximális faunaváltozás mértékét: a hazánk területén potenciálisan megjelenő és eltűnő fajok számának felső korlátját.

Az általunk vizsgált scenáriók bekövetkezése esetén ennek hatása a magyar Lepidoptera fauna 55–81%-át nem érintené. A mai fauna vesztesége fajokban 19–45% közötti lehet maximálisan, ezek nagyrészt északias elterjedésű fajok. Ugyanakkor új fajok megjelenésére maximálisan a mai lepkefauna mintegy 19–36%-át kitevő mértékben számíthatunk, ezen a fajok areája jellemzően délkeleti jellegű. A magyar lepkefauna kiemelkedő természeti értékeit a 13/2001 KÖM rendelet értelmében védett 183 faj jelenti. Tanulmányunk alapján kijelenthetjük, hogy a klímaváltozás következményeként a Magyarországon jelenleg védett fajok maximálisan 13–37%-a erősen veszélyeztetetté válhat, egyedeik pénzben kifejezett értékének arányában leosztva ez a védett fauna természetvédelmi értékének 25–47%-át teszi ki.

CLIMATE CHANGE AND PROTECTED LEPIDOPTERA SPECIES IN HUNGARY

Gergely Petrányi (peltu@mail.tvnet.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Mathematics and Informatics

Different attributes of individual animal species, their size, shape and colour, their feeding and sexual behaviours are adapted to the climatic conditions in which they live. Changes in climate influence the size of populations, which in turn affects the distribution and abundance of species, and ultimately ecosystem structure and function. Consequently, long term climatic trends have enormous impacts on shaping the tapestry of life in the wild.

In many ways, butterflies and moths (Lepidoptera) are ideal organisms for the study the impacts of climate change. Their distinct life-history stages each occupying different habitats and proffering a variety of adaptations, their short generation times, flexible strategies, physical variability, abundance and ubiquity, and their relative ease of identification and study make them highly suitable for advancing our ecological and evolutionary knowledge.

The main purpose of our insect-faunistical case study is to reveal the possible effects of climate change on the Lepidoptera fauna of Hungary. We have compared the Lepidoptera fauna of Hungary with the fauna of the analogue countries (Romania, Bulgaria, Greece) that now have a climate very similar to Hungary's future climate according to the scenarios of different global climate models. Our goal was to give the extent of faunal change regarded as maximal on the basis of the given scenario – the upper limit of the number of species that might appear in and disappear from the Hungarian fauna.

Postulating that the scenarios we have examined will ensue, 55–81% of the Lepidoptera fauna of Hungary would remain unaffected. The maximum loss suffered by today's fauna would be 19–45% of the species, mainly effecting species of northern distribution. At the same time, the appearance of new species can be expected amounting to some 19–36% of today's fauna. The distribution area of these species is of a south-eastern character. Due to the decree 13/2001 of the Ministry of Environment Protection 183 protected species constitute the highest natural values of the Hungarian Lepidoptera fauna. According to our study we can declare the 13–37% of the protected species to become highly endangered. This ratio equals 25–47% of the ideal natural value of the protected fauna.

POSZTEREK

A KÖRNYEZETKÍMÉLŐ TALAJMŰVELÉS HATÁSA AZ ERÓZIÓRA ÉS AZ ÉLŐVILÁGRA – TAPASZTALATOK EGY ZALAI MINTATERÜLETEN¹

Bádonyi Krisztina (bad8379@iif.hu)

Magyar Tudományos Akadémia, Földrajztudományi Kutatóintézet; Budapest

A magyarországi szántóterületek nem csak a termelés színterei, hanem fontos élőhelyei számos vadonélő növény- és állatfajnak. A mezőgazdasági művelés alatt álló területeken az intenzív talajművelés igen súlyos talajerózióhoz és a biodiverzitás csökkenéséhez vezethet. A környezetkímélő talajművelés olyan fenntartható gazdálkodási forma, melynek fő előnye az erózió és defláció elleni védelem, a talajszerkezet és -nedvesség megőrzése, a talaj szervesanyag tartalmának növelése, a talajélet védelme. Munkánkat a SOWAP – Talaj- és Felszíni Vízvédelmi Projekt keretén belül 2003 és 2006 között, a Balaton Nyugati-vízgyűjtőjén végeztük, melynek során összehasonlítottuk a hagyományos és a talajkímélő művelés talajerózióra és élővilágra gyakorolt hatását. A kétféle művelési mód eróziós vizsgálatának helyszíne Szentgyörgyvár, ahol két ismétlésben, összesen négy, egyenként 24x50 m-es parcellán csapadékeseményenként mértük a lefolyás, a lepusztult talaj és tápanyagok mennyiségét. A talajművelés szempontjából az egyik legjelentősebb állatcsoport a földigiliszták a jó talajállapotot jelző szerepük miatt. Hasonlóan, a madarak az egészséges mezőgazdasági táj bioindikátorai. Az élővilágra gyakorolt hatások vizsgálatára Dióskál határában, 107 ha-on jelöltünk ki 12 parcellapárt. A földigiliszták mintavételére évente két alkalommal került sor, a földön táplálkozó madarak heti gyakorisággal kerültek feljegyzésre a két téli időszakban.

Eredményeink alapján elmondható, hogy a talajkímélő művelés erózióra gyakorolt hatása agyagbemosódásos barna erdőtalajon, búza és napraforgó kultúrában minden tekintetben kedvezőbb volt, mint a hagyományos művelés. A lefolyás átlagosan 62%-kal, a talajveszteség 96,3%-kal, a szerves szén veszteség 91,4%-kal, a nitrogén-veszteség 84,3%-kal, a foszfor-veszteség 94%-kal, a kálium-veszteség pedig 68,1%-kal csökkent a hagyományos parcellákon mért értékekhez képest. A talajképződés üteme alapján meghatározott tolerálható talajveszteség átlagosan 2 t/ha/év. A hagyományos művelés esetén 2,44 t/ha volt az évi talajveszteség, tehát a talajpusztulás mértéke meghaladta a talajképződés ütemét. A kímélő művelésű parcellán 0,09 t/ha volt az évi átlagos talajveszteség, ezzel a műveléssel tehát biztosítható a fenntartható gazdálkodás. A kímélő talajművelés jótékony hatással volt a földigiliszták aktivitására, életfeltételeik javultak (több szerves anyag, kevesebb mechanikai bolygatás, nagyobb talajnedvesség), továbbá a kistestű énekesmadarak számára is jobb táplálkozási területet jelentettek a téli kritikus időszakban (nagyobb táplálékbasis biztosítható általa, így a madarak túlélési esélye növekszik). A két éves kísérleti eredmények azt mutatják, hogy intenzív mezőgazdasági gyakorlatban is van lehetőség a talaj védelmére és a biodiverzitás megőrzésére szintvonalmenti sekély talajművelés alkalmazásával és a szármagok részbeni bedolgozása, részbeni felszínen hagyása mellett.

¹A kutatás Madarász Balázs, Kertész Ádám, Benke Szabolcs, Csepinszky Béla és Csiszár Béla közreműködésével készült.

EFFECTS OF CONSERVATION TILLAGE ON SOIL EROSION AND ECOSYSTEM – EXPERIENCES ON A STUDY SITE IN ZALA COUNTY

Krisztina Bádonyi (bad8379@iif.hu)

Geographical Research Institute, Hungarian Academy of Sciences; Budapest

Arable land is not only the area of production, but also the habitat of many wild plant and animal species. On arable land intensive soil management can lead to severe soil erosion and loss of biodiversity. Conservation tillage is a sustainable farming practice; its main advantages are the protection against water and wind erosion, preservation of soil structure, retention of soil moisture, increase of soil organic matter and protection of soil life. This study gives an overview of the SOWAP (SOil and WAtER Protection) project, carried out in the Western Catchment of Lake Balaton (at Szentgyörgyvár and Dióskál) between 2003–2006. The main objective is to compare the impacts of conventional and conservation tillage on soil erosion and on ecosystem. For the erosion survey (runoff, soil and nutrient loss measurement at every rainfall event) we have constructed 4 plots at Szentgyörgyvár (2 conventionally tilled, 2 conservation tilled), each 50 x 24 m in size. Earthworms are important and sensitive indicators of various tillage techniques and good soil health. Similarly, birds are bioindicators of healthy countryside. For the terrestrial ecology survey we marked out 24 plots at Dióskál (12 conventionally tilled, 12 conservation tilled, each between 3–5 ha in size, in total 107 ha). Earthworms were sampled in the autumn and spring of each year, ground feeding birds were recorded along transects weekly for two winter periods.

On the whole, conservation tillage proved to be more favourable in every respect regarding soil erosion on luvisols and in winter wheat and sunflower crops. Runoff was reduced by 62%, soil loss by 96.3%, TOC loss by 91.4%, nitrogen loss by 84.3%, phosphorus loss by 94% and potassium loss by 68.1% comparing to the values measured on the conventional plots. Tolerable soil loss determined on the basis of soil formation rate is 2 t/ha/year. In case of the conventional tillage average annual soil loss was 2.44 t/ha, thus erosion exceeded the rate of soil formation. On the conservation tilled plots the average annual soil loss was 0.09 t/ha, consequently sustainable farming can be assured with this practice. In addition to these life conditions of earthworms improved due to the presence of more organic matter, higher soil moisture content and the small scale mechanical disturbance. Conservation tillage was more beneficial for seed eating small songbirds during the crucial winter periods, because it provided more food for these species, thus promoting their survival. The two years' records show that there is a possibility of protecting soil resources and promoting biodiversity within an intensive agricultural system by using conservation tillage (shallow contour tillage with crop residues partly left on soil surface and partly incorporated into the soil) instead of conventional tillage.

A PATAKMENTI TÁJ RENDEZÉSÉNEK TÁJREHABILITÁCIÓS ELVEI

Báthoryné Nagy Ildikó Réka (ildiko.nagy2@uni-corvinus.hu)

BCE Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék; Budapest

Hazánk domborzati és vízrajzi adottságainak köszönhetően, a hegy- és dombvidéki kisvízfolyások, azok nagy számát és területi elhelyezkedését tekintve, a tájszerkezet meghatározó természeti elemei. Tájszerkezeti jelentőségük az elmúlt évtizedek vízgazdálkodási szemléletéből adódóan csökkent, funkciójuk átalakult, ezzel jelentősen rontva a patak völgyek és a vízgyűjtők tájállapotát.

Az elmúlt évtizedben, elsősorban társadalmi indíttatásra hazánkban is megjelenő patakhelyreállítási programok a patak környezetével döntően nem foglalkozó műszaki tervek takarnak, amelyek nélkülözik az átfogó tájökölógiai szemléleten alapuló, és az egyes tájrendezési részproblémákra választ adó – tájépítészeti – szempontokat.

Kutatásom célja, hogy meghatározzam a XXI. századi ideális kisvízfolyás menti táj tájrehabilitációs elveit. A *módszer* a tudományos és gyakorlati előzmények irodalmi, terepi és interjú feltárása, amelyek alapján meghatároztam a hegy- és dombvidéki kisvízfolyások rendezésének helyreállítás-típusait, majd a tájrehabilitációs alapelveket.

Összesen négy szempont szerint 11 patak helyreállítás-típust különítettem el. A helyreállítással érintett lineáris patakszakasz hossza szerint két típust (*teljes* vagy *szakaszos*), a helyreállítási beavatkozások jellege alapján két típust (*lineárisan szaggatott* vagy *lineárisan folytonos*), az érintett keresztirányú tájrendezési zónák szerint két típust (*egy tájrendezési zónát érintő* vagy *több tájrendezési zónát érintő*), a műszaki és az ökológiai helyreállítási feladatok részaránya szerint további öt típust határoztam meg (*egyszerű* vagy *összetett műszaki*, *egyszerű* vagy *összetett élőhely-helyreállítás*, *komplex patakhelyreállítás*). A tájrehabilitáció elvei és feladati helyreállítás típusonként változnak.

Legfőbb kutatási eredményként megállítottam, hogy *a patak kultúrtörténeti jelentőségű természeti tájelem*ként, és ne vonalas műszaki infrastruktúra elemként szerepeljen a tájrehabilitációban. Ez a megközelítés alapvetően meghatározza a rendezési elveket és a módszert. A helyreállítás egyik legfontosabb alapelveként leszögeztem, hogy nem egy egykori állapot visszaállítására, hanem *a patakmenti táj dinamikus fejlődő rendszerének helyreállítására kell törekedni*. A tájépítész-tudomány hazai szakirodalmára, valamint saját terepi és tervezési tapasztalataimra támaszkodva első körben *általános tájépítészeti elveket*, majd azt követően a helyreállítás egyes részfeladataihoz igazodóan tájhasznosítási, tájszerkezeti, műszaki-vízépítési, *tereprendezési, a környezetarchitektúra elemekkel kapcsolatos, élőhely-helyreállítási, növényalkalmazási és -telepítési, valamint a tájképi adottságok helyreállítását szolgáló elveket* határoztam meg.

REHABILITATION PRINCIPLES OF STREAM-SIDE LANDSCAPE PLANNING

BÁTHORYNÉ NAGY Ildikó Réka (ildiko.nagy2@uni-corvinus.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Landscape Preservation and Reclamation

Due to the geomorphologic and hydrographic conditions of Hungary, the highland small watercourses are characteristic natural elements of the landscape structure, considering their great number and geographic arrangement. In consequence of aspects of water management in the last decades, their importance in landscape structure decreased, their functions transformed, remarkably damaging landscape state of stream valleys and catchment areas. In the last decade, primarily socially prompted, stream restoration programs appeared which are technical plans that mainly did not deal with the environment of streams. These plans and programs are also lack of landscape – and landscape architectural – aspects, which give answer to landscape planning detail problems and are based on comprehensive landscape ecological view.

Target of my research is to define reclamation principles of ideal stream-side landscape in the 21st century. To reach the target, I base the landscape architectural description of small watercourse planning and the definition of reclamation principles on my own – settlement, green structure and environment – planning experiences relating on creek-side landscapes. Previously I defined reconstruction types of highland small watercourse planning and reclamation principles based on the scientific and practical antecedents revealed by literature and field survey.

I typified restoration in various ways after main features. ***I marked 11 restoration types after 4 aspects.*** I defined 2 types (complete and sectional) after the length of linear stream bank concerned with reconstruction, 2 types (linear interrupted and linear continual) after the kind of restoration interventions, 2 types (concerning 1, concerning more landscape planning zones) after concerned cross landscape planning zones, 5 types (simple or complex technical restoration, simple or complex habitat restoration, complex stream restoration) after proportion of technical and ecological restoration tasks.

The ***key of reclamation*** is the fact ***that the stream*** as the subject of reclamation should be held as ***culturo-historical natural element***, not as linear technical infrastructure element. This approximation basically defines planning principles and method. As one of the most important basic principle of reconstruction I laid down that the aim has to ***be the reconstruction of the dynamically developing system of stream-side landscape***, not the reconstruction of former state. At first I defined general landscape architectural principles, thereafter land use, landscape structural, technical water planning and earthworking principles following part tasks reconstruct ional, plantation, plant use principles, principles related to elements of environment architecture and principles aiming reconstruction of landscape conditions.

A TISZAZUG TÁJVÁLTOZÁSA AZ EGYEDI TÁJÉRTÉKEK TÜKRÉBEN

Boda Brigitta (brigitta.boda @uni-corvinus.hu)

BCE Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék; Budapest

A Tiszazug Jász–Nagykun–Szolnok megye déli részén, a Tisza és a Körös folyók találkozásánál, az azok által alkotott szögletben fekszik. Területének kialakításában az említett folyók játszották a főszerepet. Ennek megfelelően felszíne jellemzően tökéletesen sík (ártéri szintű és alacsony ármentes), illetve kisebb részben egyenetlen síkság. A Tiszazug tájhasználatát leginkább a fenti természeti adottságok határozták meg és alakították.

A térség első lakói a folyók menti árvízmentes szinteket foglalták el (újkőkori Körös kultúra); majd ettől kezdve folyamatosan lakott volt. A tiszazugi táj jellegzetességei voltak a síkból kiemelkedő, összezsúfolt halmazfalvak, amelyek a mai települések magjaként meghatározóak.

A Tisza szabályozásáig az ártéri gazdálkodás jellemezte a nagyobb térséget, amelynek emlékei legtovább a Tiszazugban éltek tovább. A földhasználatban a települések gazdasági életének alapját a legeltető állattartás adta, ami jó megélhetést biztosított az itt élőknek. A vidék ekkori (el)zártága tárgyi és szellemi kultúrájában az önálló, belső keletkezést erősítette. A folyószabályozás gyökeres változásokat hozott. Az addig árvízjárta legelők, gyepek alkalmassá váltak a szántóföldi művelésre. A települések szerkezetében az ezzel járó „tanyásodási hullám” hagyott maradandó nyomot.

Mára a tiszazugi települések között főként gazdasági (és ennek következtében mára már a területhasználatban is láthatóan) szempontból jelentős különbségek mutatkoznak. Ennek oka legfőképp a mezőgazdasági tájhasználatból való megélhetési lehetőségek csökkenése, amiből a könnyebben megközelíthető falvak sikeresebben találnak kiutat.

Mindezek a változások a tiszazugi településeken fellelhető egyedi tájértékekben is nyomon követhetőek. Egyes tájhasználatok, -hasznosítások korábbi előfordulására mára már csak ezek az emlékek utalnak. Ezért is olyan fontos, a helyi közösségek tájalakító tevékenysége által létrehozott, a települések számára különleges jelentőségű egyedi tájértékek számbavétele.

Az utóbbi években 6 tiszazugi településre készült el az egyedi tájértékek katasztere a BCE Tájvédelmi és Tájvédelmi Tanszékén. Összességében elmondható, hogy a felvételezés során –a jellemző tiszazugi tájhasználatoknak megfelelően– a vízgazdálkodási, agrártörténeti, kertépítészeti, építészeti és történeti eseményhez kapcsolódó értékek voltak a meghatározóak. Az értékek döntően helyi jelentőségűek; állapotuk nagyon változó. Egyelőre még a „jó állapotú, nem veszélyeztetett” kategóriába tartozóak a jellemzőek (35%), de a másik véglet: „rossz állapotú” is igen nagy (22%) százalékos aránnyal fordul elő.

ZUSAMMENHANGEN ZWISCHEN LANDSCHAFTSÄNDERUNGEN UND LOKALE WERTEN IN REGION TISZAZUG

Brigitta Boda (brigitta.boda @uni-corvinus.hu)

BCE Institut für Landschaftsschutz und Rehabilitation; Budapest

Tiszazug liegt im Bezirk Jász–Nagykun–Szolnok, wo der Fluss Körös sich in die Theiss ergiesst. In der Landschaftsgestaltung haben diese zwei Flüsse die Hauptrolle gespielt. Die Oberfläche ist vollkommen eben.

Die ersten Bewohner haben die hochwassergeschützte Gebiete eingenommen (Körös Kultur, Neusteinzeit); und seit dem war es kontinuierlich bewohnt. Die hügelige, von der Ebene überragene, dichtgedrängte Siedlungen waren charakteristisch in Tiszazug. Die funktionieren heute als Siedlungskerne.

Bis zur Regulierung der Theiss war die Hochwassergelände-Wirtschaft bezeichnend in größerem Raum, die lebte in Tiszazug am längsten. In der Bodenbenutzung hat der Grund des Wirtschaftslebens in Siedlungen die Weideviehhaltung gegeben. Die hat für die Bewohner gutes Fortkommen gesorgt. Derzeit war Tiszazug ganz von der Welt zurückgezogen, selbständig.

Die Flussregulierung hat grundstürzende Veränderungen gebracht. Ganz große Flächen (Wiesen, Rasen), die bis dann bei Hochwasser unter Wasser waren wurden brauchbar für Ackerbau. Daneben hat die Siedlungsstruktur höherem Einödhofbau verändert.

Heute gibt es ganz große (wirtschaftliche) augenscheinliche Unterschiede zwischen den Siedlungen in Tiszazug. Dafür haben den Grund die schweren Auskommenmöglichkeiten in landwirtschaftlicher Landschaftsnutzung angegeben. Die Siedlungen die besser erreichbar sind finden leichter einen Ausweg aus dieser Lage. Diese Veränderungen kann man auch in lokale Werten nachfolgen. Es gibt auch solche Nutzungen dessen Spuren kann man nur in solchen lokalen Werten finden. Deshalb ist es so wichtig über diese Werten ein Kataster zu machen.

Für 6 Siedlungen hat das Institut für Landschaftsschutz und Rehabilitation BCE diesen Kataster gemacht. Als Zusammenfassung kann man sagen, dass die häufigsten vorkommenden Werten gehören zu den Typen: Wasserwirtschaftliche; Agrargeschichtliche; Gattenarchitektonische; Architektonische und Geschichtliche Werten.

Die meisten Werten sind lokalbedeutend, deren Zustand ist sehr unterschiedlich. Heute gibt es aus „nicht gefährdet“ am meisten (35%), aber die „schlechter Zustand“ kommt es auch oft vor (22%).

A VÁSÁRHELYI TERV TOVÁBBFEJLESZTÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ TELEPÜLÉSI SZINTŰ TERVEZÉSI FELADATOK

Illés István (illes@vati.hu)

Váti Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság, Budapest

Az utóbbi évek sorozatos tiszai árvizek rámutattak arra, hogy az árvízvédelmi rendszer nem rendelkezik elegendő tartalékkal, az árvízcsúcsok ugrásszerű emelkedésének kezelésére. A rendkívüli árvizek kialakulásában szerepet játszó tényezők és folyamatok jövőbeni alakulásának bizonytalansága miatt a védvonalak magassági biztonságán túl, kiegészítő „biztonsági szelepek” beépítésére is szükség van az árvédelmi rendszerben. Ezek az árapasztó tározók lehetnek, melyek – a hullámtér vízszállító-kapacitásának növelése (helyreállítása) mellett – a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztésének (VTT) a gerincét jelentik.

A *Tisza térség területrendezési tanulmányterve* a VTT-hez kapcsolódó térségi tervezési munkák keretében a Váti Kht. Térségi Tervezési Irodáján került kidolgozásra 2004-ben. A tanulmányterv a területrendezési tervek előírt léptékében, 1:50.000 léptékben került kidolgozásra.

Jogszabály kötelezi a településeket, hogy a kiépítésre kerülő árapasztó tározókat és kapcsolódó létesítményeiket integrálják saját településrendezési terveikbe. Az árapasztó tározók által érintett települések területére, 1:10.000 léptékben készülő tanulmánytervek a VTT keretében, az érintett települések településrendezési terveinek megalapozásához, felülvizsgálatához nyújtanak segítséget.

Részletes vizsgálat során elemzésre kerültek többek között a térségre vonatkozó területrendezési tervek, a már meglévő településrendezési tervek, a természeti adottságok, a természetvédelmi területek, a tájhasználat változásai, infrastruktúra ellátottság, vízgazdálkodás jellemzői.

A javaslati munkarészben a tervezett tározókra és a kapcsolódó területekre tájhasználat, tájhasználat váltással kapcsolatos, tájrehabilitációs, közlekedés- és közműfejlesztési, vízrendezési javaslatok kerültek kidolgozásra. A tanulmánytervekben külön fejezet foglalkozik a tervezett tározók településrendezési vonatkozásaival. A speciális területhasználatok és övezetek meghatározásán túl általános szabályozási és tájrendezési javaslatok is kidolgozásra kerültek, amelyek beépíthetők a településrendezési tervekbe.

TOWN PLANNING WORKS IN THE NEW VÁSÁRHELYI PLAN

István Illés (illes@vati.hu)

VÁTI Hungarian Nonprofit Company for regional Development and Town Planning, Budapest

The serial floods of River Tisza show that the flood protecting system has not enough reserve to handle the increasing flood heights. Because of the incalculable factors and processes which play role in extreme floods, over the vertical security flood protection lines complementary „safety valves” are needed. These could be the reservoirs – in addition to increase (restore) the flood conveyance capacity of the river bed – which are the backbone of the New Vásárhelyi Plan (NVP).

The Spatial Plan of the Tisza Valley was made by Regional Planning Office of VÁTI Nonprofit Company in 2004. This study plan was worked out in the formal scale of spatial plans 1 : 50 000.

The law states for the settlements that the planned reservoirs and connecting constructive works have to be inserted in their town plans. Study plans were made for the affected settlements in scale 1 : 10 000 to help them establish or revise their town plans.

In the detailed examination of this study plans the higher level spatial plans, the existing town plans, natural conditions and values, areas of nature conservation, changing of the land use, infrastructural supply systems, flood protection and water management was analysed.

The proposal part of the study plans gives suggestions connected with future land use, changing land use, landscape reclamation, transport and infrastructural system development, flood protection and water management. There is a separated chapter which analyses the town planning consequences of the planned reservoirs. Over the definitions of the special land use categories and zones, general regulation and landscape design propositions were worked out in this part.

ÁLLÓVIZEK PARTSZAKASZÁNAK KÖRNYEZETVÉDELMI SZEMPONTÚ ÉRTÉKELÉSE A VELENCEI-TÓ PÉLDÁJÁN

Boromisza Zsombor (zsombor.boromisza@uni-corvinus.hu)

BCE Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék; Budapest

A partvonal jellemzői alapvetően meghatározzák az állóvizek öntisztulóképességét. A természetes part biológiailag a víz legváltozatosabb része, közvetít a víz és a szárazföld között, a víztest emberi hatásoknak leginkább kitett, érzékeny része. A szárazföldi eredetű anyagok itt mosódnak a vízbe, a vízi eredetűek itt kerülnek ki az anyagforgalomból. Környezetvédelmi szempontból a természetes vízpart a vízi ökoszisztéma védelmi állása a szárazföld terhelő, szennyező hatásaival szemben.

A kutatás megalapozása érdekében áttekintettem a Velencei-tavon a '60–'80-as években elvégzett part- és mederszabályozási munkákat. Megállapítottam, hogy a szabályozási munkák, és az ezt követő intenzív üdülési-turisztikai fejlesztések következtében alapvetően megváltozott a parti területek természetes állapota, a természetes vízparti zonáció jelentős mértékben károsodott a tó nagy részén. A beavatkozások a tó 25,5 km-es partvonalából 17,7 km-es szakaszt érintettek. A jelenlegi partviszonyok a megváltozott hasznosítási igények kielégítéséhez nem megfelelőek, továbbá a Velencei-tó vízminőség-védelmének szempontjából is kedvezőtlen adottságot jelentenek.

A kutatás célja a Velencei-tó parti területeinek jelenlegi állapotának feltárása, továbbá értékelési rendszer kidolgozása a környezetvédelmi szempontból kulcsfontosságú területek szabályozásának megalapozásához. Ennek első lépéseként 4 értékelési szempontot határoztam meg:

- vízben található mocsári növényzettel borított sáv szélessége
- szárazföldön található növényzet jellege
- a partfal jellege
- a víz mélyülése

Az értékelési szempontok szerint elvégzett vizsgálat eredményeként part-típusok határozhatóak meg. Az értékelési módszert elsőként a Velencei-tó Sukoró közigazgatási területére eső partszakaszán alkalmaztam, és határoltam le part-típusokat. Az egyes part-típusok az egész állóvíz szempontjából meghatározó vízminőség-védelmi funkciójukat különböző mértékben képesek ellátni, továbbá eltérő jellegű környezetterhelést, környezetszennyezést jelentő hasznosítási formák és tevékenységek kapcsolódnak hozzájuk. A kutatás alapján megállapítható, hogy az alkalmazott módszer a mintaterület környezetvédelmi szempontú értékeléséhez alkalmas volt. A kutatás folytatásában a lehatárolt part-típusok és a vizsgált település szabályozási tervének összefüggéseinek feltárására kerül sor. További kutatási feladatot jelent az értékelés kiterjesztése a Velencei-tó teljes partvonalára, illetve a módszer alkalmazhatóságának vizsgálata más, elsődlegesen üdülési hasznosítású, természetes állóvizek esetében.

EVALUATING LAKES' SHORELINES WITH RESPECT TO ENVIRONMENTAL PROTECTION THROUGH THAT MADE FOR LAKE VELENCE

Zsombor Boromisza (zsombor.boromisza@uni-corvinus.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Landscape Preservation and Reclamation

The features of shorelines basically determine self-purification of lakes. Biologically, natural shores are the most diversified parts of water, they intermediate between water and land, being sensitive parts of water-body that are especially exposed to human intervention. It is just the spot where the materials of land origin get into the water and where those of water origin get out of circulation. As regards environmental protection natural shores serve as protective stands for water ecosystems against burdening and polluting effects of the land.

For the study I investigated the shore-works and bed-control ones made at Lake Velence in the 60's–80's years. I found that as a result of the control-works and the intensive developments of recreation and tourism the natural condition of the shore areas had changed appreciably, the natural water-shore zone of the lake had suffered significantly. Out of the shoreline of 25,5 km a part of 17,7 km was affected by the interventions. Present conditions of the shore do not satisfy properly the changed land use requirements; besides, they are rather disadvantageous having in mind the protection of the Lake's water quality.

The research is focused on exploring the actual condition of the Lake's by-the-shore areas, moreover to elaborate an evaluation system to control the areas of major importance. To begin with I stipulated 4 points of view for the evaluation:

- Width of the zone covered with uliginal plants in the water
- Type of vegetation on the land
- Type of shore-wall
- Water deepening

As a result of the survey, according to the above points certain shore-types can be defined. First I applied this method of evaluation for the shore-zone belonging to Sukoró's administrative district of Lake Velence and defined different shore types. The different shore types can fulfil their function of water-quality protection – that is determinant for the whole lake – to varying extent and land use forms and activities coupled with different environmental burdens and pollution connect. The study-works show that the method applied was suitable to evaluate the study-area concerning environmental protection. To go on with the research the relations between defined shore types and the regulation plan of the surveyed location will be explored. In addition, evaluation is to be extended to the whole shoreline of Lake Velence, and method should be tested whether it is applicable for other natural lakes being primarily utilized as resorts.

ÉLŐHELY-REHABILITÁCIÓS MÓDSZEREK VIZES ÉLŐHELYEKEN

Schrett Andrea (andrea.schrett@uni-corvinus.hu)

BCE Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék; Budapest

A természetközeli élőhelyek pusztulása és azok rehabilitációja manapság igen népszerű téma a tájjal, területrendezéssel, -fejlesztéssel és természetvédelemmel foglalkozó szakemberek körében. Az élőhelyek eltűnésének többféle oka is van, melyek egymással összefüggenek. Egyrészt az ember tájalakító tevékenysége folytán a természetes, illetve természetközeli élőhelyek degradálódnak, vagy fizikailag megsemmisülnek. Másrészt – áttételesen szintén az emberi tevékenységeknek köszönhetően – az adott terület élőhelyi (főként éghajlati) adottságai megváltoznak, ami ugyancsak az egyes élőhelyek átalakulásához, az eredeti élőhelyek eltűnéséhez vezet.

Magyarországon a klímaváltozás hatásainak egyre egyértelműbb jelei többek közt abban nyilvánulnak meg, hogy az egykori vizes élőhelyek kiszáradtak vagy kiszáradóban vannak. Ennek egyik oka, hogy a vizes élőhelyek reagálnak leggyorsabban és legkedvezőtlenebbul a változásokra. A jelenség mérséklésére élőhely-rehabilitációs projekteket dolgoztak ki. A nemzeti parkokban, illetve egyéb civil kezdeményezések kapcsán több ilyen projekt is megvalósult már.

Az élőhely-rehabilitáció módszereire a Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszéken élőhely-helyreállítási típusok kerültek kidolgozásra. Ezek a következők: élőhely visszaállítás, élőhely létesítés, élőhely átalakítás, élőhely helyettesítés és spontán élőhely megújulás elősegítése. Vizes élőhelyek esetén az élőhely visszaállítás, az élőhely létesítés és a spontán megújulás sokszor azért ütközik akadályba, mert a területről eltűnt a megfelelő mennyiségű és minőségű víz. Ezért vizes élőhelyeken leginkább a vízutánpótlás biztosítása a feladat. Erre többféle módszer is kínálkozik: a területre jutó víz (csapadék) visszatartása, a víz területre vezetése, árasztások, tározók kialakítása, vagy a talajvízszint emelése. Nagyon fontos, hogy a rehabilitáció során megfelelő minőségű víz jusson a területre. A különböző módszereket a céltól és a jelenlegi állapottól függően akár kombináltan is lehet alkalmazni. Az élőhelyek rehabilitációja során gyakran szükség van az adott élőhelyre jellemző növény- és állatfajok visszatelepítésére is.

Amennyiben a vízutánpótlás biztosítására nincs lehetőség, az élőhelyet nem az eredeti területen állítják helyre, hanem helyettesítik, másutt, a közelben kialakítva egy ökológiai értelemben egyenértékű, új természetközeli élőhelyet, ahol a vízmennyiség rendelkezésre áll. Ha a környéken nincs alkalmas terület a helyettesítésre, akkor az adott élőhely más (nem vizes), de természetközeli élőhelyé alakítása lehet a rehabilitáció módja.

Fontos megjegyezni, hogy nem elég csak magát az élőhelyet helyreállítani, hanem a környező területekkel és a vízgyűjtőkkel is foglalkozni kell. A rehabilitáció – főként ha nagy területet érint és például a talajvízszint emelésével történik – csak hosszútávon tervezhető és valósítható meg.

METHODS OF HABITAT RECLAMATION IN WETLANDS

Andrea Schrett (andrea.schrett@uni-corvinus.hu)

Corvinus University of Budapest, Department of Landscape Preservation and Reclamation

Destruction and reclamation of near-natural habitats are very popular themes for experts dealing with landscape, spatial planning and development and nature conservation. Disappearance of habitats is a consequence of has several causes that relate to each other. On the one hand, as the consequence of human landscaping activity natural and near-natural habitats get degraded or physically destroyed. On the other hand, remotely also as a result of human activities, habitat (mostly climatic) conditions of a given area change that leads to alteration of certain habitats and disappearance of the original habitats as well.

Unambiguous marks of climate change in Hungary manifest themselves in more phenomena, for example that wetlands are drying up or are already dried up. One of the main causes of that is that wetlands react to the changes most quickly and most unfavourably. For moderation of the phenomenon habitat reclamation projects have been elaborated. After civil initiatives and in the areas of national parks several similar projects have been realized.

For the methods of habitat reclamation habitat restoration types have been elaborated at the *Department of Landscape Preservation and Reclamation*. These are as follows: habitat reconstruction, habitat creation, habitat alteration, habitat replacement and promotion of spontaneous habitat regeneration. In the case of wetlands, habitat reconstruction, habitat creation and spontaneous regeneration often encounter difficulties because water of appropriate quality and quantity disappeared from the area. So in wetlands the most important task is to ensure water supply. There are different methods for that: retention of water (precipitation) getting to the area, conduction of water to the area, floods and increasing of water table. It is very important that in the course of reclamation the quality of the water must be appropriate. Different methods can be applied in a combined way depending on the aim and the recent state. In the course of reclamation resettlement of plant and animal species is often needed as well.

If there is no possibility for ensuring water supply, the habitat will not be reconstructed on the original area, but it will be replaced. A new near-natural habitat will be created in the vicinity, which is ecologically equivalent and where water is available. If there is no suitable place for replacement in the surroundings, then the method of reclamation can be the alteration of the given habitat to another (not wetland), but near-natural habitat.

It needs to be mentioned that it is not enough to restore a given habitat but the surroundings and the catchment area must be considered as well. Reclamation can be planned and realized only in a long term, especially if it concerns great area and is planned by increasing water table.

VIZES ÉLŐHELYEK NYOMÁBAN A ZSÁMBÉKI-MEDENCE TERÜLETÉN – TÁJVÁLTOZÁS A BÉKÁS-PATAK VÍZGYŰJTŐTERÜLETÉN –

Udvardi Anikó (uaniko@freemail.hu)

BCE Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék; Budapest

A vizes élőhelyek, vízfolyások természetes viszonyait az ember tájalkító tevékenysége mára jelentős mértékben megváltoztatta. A műszaki-technikai fejlődés folyamán ezek a tájalkító beavatkozások elkerülhetetlenek, azonban ezzel párhuzamosan szükséges biztosítani a természeti értékek, értékes élőhelyek fennmaradását is. A vízfolyások hálózata által a vizes élőhelyek egymással folyamatos, dinamikus kapcsolatban állnak, összefüggő rendszert képeznek. Ebből következik azonban, hogy a változások megfigyelését, majd a védelmi és rehabilitációs feladatok meghatározását a rendszer egészén, a vízgyűjtő szintjén kell végezni. A Békás-patak vízgyűjtő területe, az egykor vizes élőhelyekben bővelkedő Zsámbéki-medence képe is teljesen átalakult. A térség települései már a történelem korai szakaszában a vizek közelében jelentek meg. A települések a vizeket hasznosítva gazdálkodtak (öntözés, halászat, közlekedés), melynek nyomait még ma is őrzik *táji értékek: malmok, malomcsatornák, duzzasztók maradványai*. A XIX.sz. -ban műszaki eszközökkel szabályozták ill. rendezték a belvizeket, vízállásos területeket. A térségre jellemző jó minőségű termőtalaj hasznosítása érdekében *vízrendezési munkák történtek (mezőgazdasági területek térnyerése)*, így a vízfolyásokat szabályos mederbe terelték. A vízgyűjtő területének vízviszonyait meghatározta továbbá a térségben zajló *bányászati tevékenység* is, mely a vízgyűjtő egészét érintő hatással bírt (források vízhozama csökkent, egyes vízfolyások időszakossá váltak). Ezek az ökológiai szempontokat háttérbe szorító táj- és vízrendezési munkák jelentős mennyiségi és minőségi változásokat indítottak el a vízgyűjtő területén lévő vizes élőhelyek állapotában.

A Zsámbéki-medence területén jelenleg is nagyléptékű változásokat hozó tájalkító tevékenységek zajlanak, melyek jelentősen meghatározzák a tájképet, a tájszerkezetet. A térségben történő változások szembetűnőek: nagyüzemi szántóföldek, közlekedési területek hálózata (M1, 100-as főút), gazdasági területek nagymértékű terjeszkedése (Biatorbágy, Herceghalom), lakóterületek hirtelen növekedése (Telki, Budajenő) tükrözik a főbb változásokat. A vizes élőhelyek megőrzése és helyreállítása, vagy éppen zöldfelületi elemként történő hasznosítása terén leginkább a tervezés szintjén történnek változások (pl: Zsámbéki-patak revitalizációja). A vizes élőhelyek helyreállításához és védelméhez szükséges intézkedések azonban sokrétűek: a *beépítésre nem szánt területeken* a patakmeder átalakítását (pl: mederszélesítést), régi mederágak bekapcsolását, patakmenti növénytelepítést, értékvédelmet (pl: egyedi tájértékek védelmét) foglalja magába. A *beépített területeken* viszont meg kell oldani a víz – mint zöldfelületi elem – bekapcsolását a település szerkezetébe (sétány, közkert, közpark). A vizes élőhelyek megőrzése érdekében azonban alapvető fontosságú, hogy az élőhelyek védelme és rehabilitációja az egyéb tájhasználati igényekkel szemben prioritást élvezzen a döntéshozók számára is.

IN THE WAKE OF WATER HABITATS IN THE TERRITORY OF ZSÁMBÉK BASIN – LANDSCAPE CHANGE IN THE WATERSHED OF BÉKÁS STREAM –

Anikó Udvardi (uaniko@freemail.hu)

BCE Department of Landscape Protection and Reclamation; Budapest

Human landscape forming impacts have significantly changed the natural conditions of water habitats and watercourses. In the course of technological development landscape forming interventions are unavoidable, at the same time it is necessary to ensure the subsistence of natural values and valuable habitats. Water habitats forming a coherent system in continuous and dynamic relationship through the network of watercourses. Therefore the observation of changes, then the problem determination to protect and reclaim should be done on the whole system, on the level of the watershed.

The watershed of Békás stream, the Zsámbék basin was sometime rich in water habitats, but its picture has been completely transformed. Early historical settlements already appeared near by waters. Settlements managed by utilizing the water (irrigation, fishing, transportation). Now, the traces of these activities are safeguarded as *landscape values: remains of mills, flumes, dams*. Inland waters had been handled by technological means in the 19th century. *Water diversion works* were done towards the utilization of the region's good quality topsoil (*agricultural lands were gathering ground*), in this way watercourses were baffled into regular channels. In addition, the water circumstances were also determined by the mining activity that influenced the whole watershed (spring's runoff reduced, some watercourses became periodic). These land uses and water diversion works overshadowed ecological viewpoints and started significant quantitative and qualitative changes in the condition of all water habitats in the territory of the watershed.

In the area of Zsámbék basin land forming activities are still produce large scale changes, which significantly determine the landscape and its structure. The changes in the region are eye catching, these alterations are mainly reflected in arable farming, network of traffic fields (M1, priority road 100), expanding economic areas (Biatorbágy, Herceghalom) and the sudden growth of living place. In the subject of protection and reclamation of water habitats, or in the subject of their utilization as a green area element, changes mainly happen on the level of planning (e.g. revitalization of Zsámbék stream). Measures necessary to restore and protect water habitats, nevertheless diverse. *In areas not meant for being built-up* these are transformation of the stream bed (e.g. broadening of the bed), intruding old side arms, planting along the stream, protecting values (e.g. protecting discrete landscape values). *In built-up areas*, however the water, as a green area element, needs to be integrated into the township's structure (promenade, public garden, public park). Towards the conservation of water habitats it is vital, that protecting and reclaiming habitats must gain priority over other land-use demands, for the decision-makers, too.

ISBN 978-963-06-3294-2

KIADJA A BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM TÁJÉPÍTÉSZETI KARA, BUDAPEST
Felelős kiadó: Dr. Csemez Attila, dékán

Felelős Szerkesztő:
Dr. Sallay Ágnes, egyetemi docens
Szerkesztette: Várszegi Rita

Megjelent A/5 ív terjedelemben, 200 példányban
Készült a T-MART PRESS Kiadó és Nyomdaipari Kft üzemében, Budapesten